

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

**GRUPLARARASI TEMAS, KAYGI VE YANLILIĞIN SOSYAL MESAFEYE
ETKİSİ: TÜRK VE KÜRT KÖKENLİ GRUPLAR ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

Doktora Tezi

MELTEM GÜLER

ANKARA-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

**GRUPLARARASI TEMAS, KAYGI VE YANLILIĞIN SOSYAL MESAFEYE
ETKİSİ: TÜRK VE KÜRT KÖKENLİ GRUPLAR ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

Doktora Tezi

MELTEM GÜLER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. SELİM HOVARDAOĞLU

ANKARA-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (SOSYAL PSİKOLOJİ) ANABİLİM DALI

**GRUPLARARASI TEMAS, KAYGI VE YANLILIĞIN SOSYAL MESAFEYE
ETKİSİ: TÜRK VE KÜRT KÖKENLİ GRUPLAR ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. SELİM HOVARDAOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Selim Hovardaoğlu	
Prof. Dr. Nebi Sümer	
Prof. Dr. Ünsal Yetim	
Doç Dr. Ayda Büyüksahin-Sunal	
Yrd. Doç. Dr. Andaç Madran Demirtaş	

Tez Sınavı Tarihi: 21.11.2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (29/10/2013)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

Meltem Güler

Teşekkür

Gerçek kaygandır. Olayları öngörme konusunda bilgisizliğimin farkına vararak, hiçbir şey bilmediğimi kabullenmem ve hayata bu gözle bakarak devam etmem gerektiğini Doktora eğitimi sürecinde kavradım. Bilim, kuşku ile yaklaşmaktır. Bilim, gerçekte tüm kuğuların beyaz olmadığını düşünmemiz gerektiğini bize anlatmaya çalışır. Siyah kuğunun bir anda gelmesi bildiklerinin aslında bilmediklerin olduğunu (Bilinmeyenlerin bilinmeyenleri, ABD eski Savunma Bakanı Donald Rumsefeld), olayları önceden tahmin etmede başarısız olabileceğimizi, gerçekleşmesinin imkansız olduğu düşünülen ve ancak meydana geldiğinde tüm dengeleri bozan olaylar ile hayatın tahmin edilemezliklerle dolu olabileceğini (Siyah Kuğu Teorisi, Nassim Nicholas Taleb, 2004) unutmamam gerektiğini, bu süreçte anladım.

Tüm doktora eğitimim süresince akademik bilgisini benden esirgemeyen, yaşam felsefesinden feyz aldığım, yıllar boyunca sevinçlerimi paylaşan, yaralarımı sarmama yardımcı olan Hocam Prof. Dr. Selim Hovardaoğlu'na teşekkür ederim.

Tez izleme komitesinde yer alan, tezimi yazarken, sıklıkla yardımını istediğim; bilgisini ve zamanını benden esirgemeyen sevgili Hocam Prof. Dr. Nebi Sümer'e teşekkür ederim. Yine tez izleme komitesinde bulunan Hocam Prof. Dr.Ünsal Yetim'e doktora sürecime başlamam ve devam ettirmem için verdiği destek için teşekkür ederim. Ayrıca tez savunmasında paylaştıkları önerileri ile beni destekleyen Hocalarım Doç Dr. Andaç Madran-Demirtaş ve Ayda Büyüksahin-Sunal'a teşekkür ederim.

Oxford Üniversitesi, Deneysel Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Miles Hewstone ve Dr. Hüseyin Çakal'a eğitimim sırasında beni "Oxford Üniversitesi, Deneysel Psikoloji Bölümü- Oxford Gruplararası Çatışmalar Araştırma Grubu Merkezi" namına, Oxford Üniversitesi Deneysel Psikoloji Bölümüne "Akademik ziyaretçi" olarak kendisi ve Hüseyin Çakal ile bilimsel çalışma yapmak için 2011-2012 ve 2012-2013 tarihleri arasında davet etmiş olmaları ve birlikte yaptığımız çalışmalar ile bana kazandırdıkları bilgi ve görgü için teşekkür ederim.

Mersin E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürü Sayın Kemal Kargacier'e eğitimim süresince verdiği destek ve iş yaşamımda kazandırdığı deneyimler için teşekkür ederim.

Sevgili oğullarım Cem ve Emre, "yaşam bağlarım", başlarınızın üstünde duran halelerinizle benim "küçük meleklerim", tüm süreci birlikte yaşadık. Sizler artık, doktor ile tabip arasındaki farkı çok iyi bildiğiniz gibi eğitimin yaşam boyu sürebileceğini de gördünüz. Tezin her sayfası sizin boylarınız gibi uç uca uzadı gitti. Beni, okurken, yazarken beklediğiniz ve sabır gösterdiğiniz için teşekkür ederim.

Sevgili kardeşim Melih, Sevgili Elif ve canım Begüşüm Ankara'da evim oldunuz. Tüm yardımlarınız için teşekkür ederim.

Sevgili annem babam, siz nasıl da özveriyle hep yanımdaydınız; uzak diyarlardan her an koşup gelmeniz, dualarınızın hiçbir zaman eksik olmaması...Hangi biri için teşekkür edeceğimi bilemiyorum.

Son olarak, tüm hayatımı birlikte geçirdiğim, beraber büyüdüğüm, olgunlaştığım, hem destek veren hem de zorluk yaşatan; hem destek verdiğim hem de zorluk yaşattığım eşim Özgür Güler'e gerçeğin kaygan olduğunu fark etmemi sağladığı için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
I.1.Gruplararası Temas Kuramı.....	4
I.2.Gruplararası Yanlılık.....	13
I.3.Gruplararası Yanlılığı Ele Alan Kuramlar.....	17
I.3.1. Sosyal Kimlik Kuramı.....	17
I.3.1.a. Sosyal Kimlik.....	19
I.3.1.b. Sosyal Sınıflandırma.....	20
I.3.1.c. Sosyal Karşılaştırma.....	22
I.3.2. Gerçekçi Çatışma Kuramı.....	24
I.3.3. Sosyal Baskınlık Kuramı.....	25
I.3.4. En Uygun Ayırt Edicilik Kuramı.....	25
I.3.5. Engellenme-Saldırganlık Kuramı.....	26
I.3.6. Göreceli Yoksunluk Kuramı.....	27
I.4. Gruplararası Yanlılığın Bileşenleri.....	28
I.4.1. Kalıpyargı.....	29
I.4.2. Önyargı.....	30
I.4.3. Ayrımcılık.....	34
I.5. Temas ve Gruplararası Yanlılıklar.....	36

I.6. Gruplararası İlişkiler ve Kaygı.....	42
I.7. Gruplararası İlişkiler ve Sosyal Mesafe.....	46
I.8. Gruplararası İlişkiler ve Kolektif Benlik Değeri.....	48
I.9. Gruplararası İlişkiler ve Grupla Özdeşleşme.....	50
I.10. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	55
1.11. Araştırma Denenceleri.....	57
BÖLÜM II.....	60
YÖNTEM.....	60
II.1. Katılımcılar	60
II.2. Veri Toplama Araçları	61
II.2.1. Temasın Varlığı ve Sıklığına İlişkin Ölçek.....	62
II.2.2. Grupla Özdeşleşme Ölçeği.....	63
II.2.3. Kolektif Benlik Değeri Ölçeği.....	65
II.2.4. Gruplararası Kaygı Ölçeği.....	68
II.2.5. Gruplararası Yanlılık Ölçeği.....	70
II.2.6. Sosyal Mesafe Ölçeği.....	72
II.2.7. Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği.....	74
II.2.8. Demografik Bilgi Formu.....	75
II.3. İşlem	76
BÖLÜM III.....	77
BULGULAR	77

III.1. Betimleyici İstatistik Analizleri ve Grup Farklılıkları.....	78
III.1.1. Türk ve Kürt Kökenli Katılımcılar için Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Ortalamalararası Grup Farklılıkları ve ANCOVA Analizi.....	78
III.1.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar.....	80
III.2. Yol (Path) Analizleri.....	83
III.2.1. Türk Kökenli Grupta Yol Analizi Sonuçları.....	83
III.2.2. Kürt Kökenli Grupta Yol Analizi Sonuçları.....	87
III.3. Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Temas Koşullarının Farklılaştırıcı (Moderatör) Etkisi.....	90
III.3.1. Türk Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi.....	90
III.3.2. Kürt Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi.....	94
BÖLÜM IV	98
TARTIŞMA	98
IV.1. Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Değişkenler Arasındaki İlişkiler.....	99
IV.1.1. Türk Kökenli Grupta Temas ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	100
IV.1.2. Türk Kökenli Grupta Kolektif Benlik Değeri ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	102
IV.1.3. Türk Kökenli Grupta Kaygı ve Yanlılığın Aracı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	104
IV.1.4. Türk Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	107
IV.1.5. Kürt Kökenli Grupta Temas ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	109

IV.1.6. Kürt Kökenli Grupta Özdeşleşme ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması.....	111
IV.1.7. Kürt Kökenli Grupta Kaygı ve Yanlılığın Aracı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	115
IV.1.8. Kürt Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması.....	116
IV.2. Çalışmadaki Değişkenler Açısından Grup Farklılıkları.....	119
IV.3. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	124
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	125
ÖZET.....	135
ABSTRACT.....	137
KAYNAKLAR.....	139
EKLER.....	163

ÇİZELGELER

Çizelge 1. Çalışmanın Demografik Değişkenlerinin Türk Kökenli ve Kürt Kökenli Dağılımına Göre Frekansları ve Yüzdeleri.....	60
Çizelge 2. Çalışmanın Demografik Değişkenlerinin Türk Kökenli ve Kürt Kökenli Dağılımına Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Ranjları.....	61
Çizelge 3. Grupla Özdeşleşme Ölçeğinin Faktör Yapısı.....	64
Çizelge 4. Gruplararası Kaygı Ölçeğinin Faktör Yapısı.....	69
Çizelge 5. Gruplararası Yanlılık Ölçeğinin Faktör Yapısı.....	71
Çizelge 6. Sosyal Mesafe Ölçeği Ölçeğinin Faktör Yapısı.....	73
Çizelge 7. Gruplararası Temas Ölçeğinin Faktör Yapısı.....	75
Çizelge 8. Türk ve Kürt Kökenli Grupların Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Ortalamalararası Grup Farklılıkları Analizi	79
Çizelge 9. Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları.....	81
Çizelge 10. Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Korelasyonlar Arasındaki Farkın Anlamlılığına İlişkin Fisher z Testi Sonuçları.....	82
Çizelge 11. Türk Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi.....	92
Çizelge 12. Kürt Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi.....	96

ŞEKİLLER

Şekil 1. Araştırma Modeli.....	59
Şekil 2. Türk Kökenli Grup İçin Yol (Path) Analizi Sonuçlarını Gösterir Model.....	85
Şekil 3. Kürt Kökenli Grup İçin Yol (Path) Analizi Sonuçlarını Gösterir Model.....	89
Şekil 4. Türk Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı (Moderator) Etkisini Gösterir Grafik.....	94
Şekil 5. Kürt Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı (Moderator) Etkisini Gösterir Grafik	97

BÖLÜM I

GİRİŞ

Sosyal psikolojinin önemli odak noktalarından biri de, sosyal bağlamların bireyin psikolojik süreçlerini nasıl etkilediği üzerinedir (Wright, 2001). Grup kavramı, sosyal alanda çalışma yapan birçok bilim dalı için önemli bir sosyal bağlamdır. Grup kavramına yönelik ilk sosyal psikoloji çalışması, Triplett tarafından 1897 yılında yapılarak, başkalarının varlığında bireyin performansı belirlenmeye çalışılmıştır. Yine Ringelman tarafından yapılan deneysel çalışmada grubun, bireylerin tek başına çektikleri yükten daha az ağırlıkta bir yükü kaldırdıkları gösterilmiştir. Sosyal kolaylaştırma ve sosyal kaytarma olarak yapılan bu tanımlamalar ile grubun birey üzerindeki etkileri ilk kez ortaya konmuştur (Hortaçsu, 1998).

Psikolojinin temelleriyle gelişen sosyal psikolojide ortak kaderi paylaşan, sosyal yapıların benzerliği ile birarada bulunan insanların grubu oluşturduğu öne sürülmüştür (Lewin, 1948; Şerif ve Şerif, 1969). İlerleyen dönemde, Tajfel ve Turner (1979) grubu, kendilerini aynı sosyal sınıflandırmanın üyesi olarak algılayan, ortak bir paydada olduğuna inanan, aynı duyguları paylaşan, ait oldukları grup ve üyelikleri hakkında fikir birliği içinde olan insan kümesi (collection of individual) şeklinde tanımlamışlardır. Yine Tajfel (1981), iki ya da daha fazla sayıda insanın kendilerini bir grubun üyesi bağlamında tanımlamaları ile grubun oluştuğunu ve grup tanımlamasında bilişsel ve duygusal bileşenlerin yer aldığını (Tajfel, 1982) belirtirken, Farley (1982), grubun bir boşlukta oluşmadığını, bir sistemde birbirinin

içine geçmiş ilişkilerin sosyo yapısal boyutların birbirine benzerliği ya da farklılığı ile karakterize edilerek oluştuğunu öne sürmektedir. Aynı ilişkilerin farklı boyutlarını yaşayan bireyler, bu ilişkilerin benzer ya da farklılaşan yönleri ile grupları oluşturmaktadır. Böylece grup, üyelerinin karşılıklı bağımlılığı, üyeler arası duygusal ilişkiler, karşılıklı doyum sağlama, iletişim gibi farklı boyutlarda kendini gösteren işlevlere sahiptir (Bilgin, 2003). Diğerleri ile düzenli, olumlu ve güçlü ilişki kurma eğilimi olarak tanımlanan ait olma gereksiniminin içgüdüsel olduğu ve bu içgüdü ile bir grup oluşturmanın, tüm kültürlerde evrimsel ve yerleşik bir eğilim olduğu yönünde güçlü ipuçları bulunmaktadır (Baumeister ve Leary, 1995). Sosyal grupların içinde olan birey, böylece bu gruplara olan üyeliği bağlamında kişisel (bireysel) ya da sosyal (kolektif) kimliğini yönlendirir ve sosyal davranışını düzenler. Bu, sosyal kimlik ile sosyal davranış arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğunu; sosyal kimliğin, sosyal davranışı şekillendirirken aynı zamanda davranışlar yoluyla değişime uğradığına işaret etmektedir (Reicher, 1987).

Birey-grup etkileşimi çalışmaların ötesinde her grubun birbiri ile olan etkileşimleri ve gruplar arasında oluşan ilişkiler üzerine yapılan deneysel ve kuramsal çalışmalar, Şerif'in çocuklarla yaz kampında gerçekleştirdiği çalışma (Robbers Cave; Şerif, 1961) sonrasında oldukça gelişmiştir. Şerif bu çalışmasında, grup oluşturma, gruplar arasında çatışma yaratma ve bu çatışmaları çözme süreçleri, rekabet ve işbirliğinin gruplararası ilişkiler üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Daha sonra Tajfel (1970), katılımcıların, dış gruba yönelik ayrımcılık davranışını incelediği çalışmasında, en basit bir gruplamanın bile gruplar arasında ayrımcılık davranışını tetiklediğini göstermiştir. Benzer olarak Tajfel, Billig, Bundy ve Flament

(1971), geçici, keyfi yapılan bir gruplandırmanın iç grup-dış grup üyeliği ve kendi grubunu tercih etme ya da yanlı davranmayı arttırdığını; deneysel bir ortam bile olsa ödül dağıtımında deneklerin kendi gruplarını daha fazla tercih ederken; iç grup-dış grup ayrımını arttırabilecek azami yararı kendi grup üyeleri lehine gözettiklerini ortaya koymuşlardır.

Gruplarası ilişkiler, gittikçe artan sosyal hareketlilik ve sosyal gruplar ile yalnızca merak edilen bir bulmaca değil, aynı zamanda günlük yaşamda, ulusal ve uluslararası düzeydeki ilişkilerde irdelenmesi kaçınılmaz bir olgudur. Dünya tarihi ırk-etnik-dini köken bağlamında ele alındığında birçok olumlu ya da olumsuz gruplararası etkileşime sahne olmuştur. Yakın geçmişte yaşanan Yahudi Soykırımı, Amerika'da siyah-beyaz çatışmaları, Bosna-Hersek'te soykırımlar, Filistin-İsrail çatışması gibi dramatik örnekler, bir taraftan grupların var olduğu yönünde bilgi verici olurken diğer taraftan bu ilişkilerin niteliğini inceleyen çalışmalara ve akabinde kuramların oluşumuna olanak tanımaktadır (Pettigrew ve Tropp, 2011). Daha olumlu gruplararası tutumlar ile ilişkilerin kurulması ve bu ilişkilerde önyargının azaltılması için gruplar arasında gelişen bir ilişkide olması gereken temas koşullarını tanımlayan ve Gordon W. Allport tarafından 1954 yılında Gruplararası Temas Hipotezi olarak tanımlanan önermeler, bugün üzerine yapılan birçok araştırma ile kuram halini alarak Gruplararası Temas Kuramı adıyla anılmaktadır (Brown ve Hewstone, 2005; Pettigrew, 1998).

Bu bağlamdan yola çıkarak aktarılabilecek olan bu çalışmada öncelikle Gruplararası Temas Kuramı üzerinde durulurken Türkiye'de yaşayan ve kendilerini

Türk ya da Kürt kökenli olarak tanımlayan grupların birbiriyle ilişkisi ele alınacaktır. Ancak gruplararası önyargıları azaltmak ve olumlu tutumları arttırmak için uygun koşullarda gerçekleşen bir temasın önemli bir süreç olmasına karşın her derde deva olmadığı, toplumsal yaşamda uyumun yakalanması, farklı etnik-dini grupların birbirine daha yakın durması ve olumlu tutumla birbirlerini değerlendirmesi için ortamda bulunan önyargı, tehdit, kaygı, gibi diğer değişkenlerin etkisinin de kontrol edilmesi gerektiği öne sürülmektedir (Pettigrew ve Tropp, 2011). Bu nedenle, Gruplararası Temas Kuramı aktarıldıktan sonra çalışmanın örneklem tabanını oluşturan farklı iki etnik köken Türk-Kürt kökenli grupların birbirlerine daha yakın mesafede durmalarında etkili olduğu düşünülen etmenler; kişinin kendini ait hissettiği grubu ile özdeşleşmesi, bir gruba ait olmaktan edindiği kolektif benlik değeri, diğer grupla yaşadığı ilişkiden hissettiği kaygının etkileri ve diğer gruba yönelik yanıtlılıklar ele alınarak ilgili kuramsal yapı literatür ışığında sırasıyla incelenecektir.

I.1. Gruplararası Temas Kuramı (Intergroup Contact Theory)

Özellikle II Dünya Savaşından sonra Amerika Birleşik Devletlerinde ırksal ve dinsel önyargı üzerine çalışmalar artmış, İnsan İlişkileri Hareketi (Human Relations Movement) başlatılmıştır. Toplumu konu alan bilim adamları, özellikle II. Dünya savaşından sonra gruplararası ilişkiler konusunda kuramsal olarak çalışmaya başlamışlardır.

Allport'ın (1954) önyargıları azaltmak için gruplararası temasın en etkili yöntem olduğu yönündeki kuramı oldukça dikkat çekicidir. Kuram, temelde birbirinden farklı etnik köken ya da dine sahip grupların birbirleriyle olan ilişkileri, önyargıların azaltılması ve olumlu gruplararası tutumlar için bazı önermelerde bulunmaktadır. Gruplararası Temas kavramıyla iki ya da daha fazla grubun birbiri ile ilişkisi ve etkileşimi ifade edilmektedir. Hipotezleri, eşit statü, işbirliği, ortak hedef ve otoritenin desteği koşullarında gerçekleşen bir temas ile dış grup ve onun değer yargıları, yaşam tarzları hakkında ilk elden sağlanan bilgilenmenin tüm dış grup üyelerine genelleneceği ve böylece gruba yönelik önyargının azalacağı yönündedir. Kuram, özellikle ırksal ayırım ve bütünleşme gibi uygulama çalışmalarında oldukça yararlı sonuçlara sahip olmuştur.

Allport'ın (1954), dört koşul üzerine temellendirdiği hipotezlerinden önce Sims ve Patrick (1936) Alabama'da hangi koşulların diğerlerini olumlu görmede etkili olduğunu araştırmışlardır. Çalışmanın temelini güneyde, her yıl kuzeyden gelen beyaz kolej öğrencileri ile siyah karşıtı önyargıların artması oluşturmuştur. İş ve ev hayatında yapılan diğer çalışmalarla da en uygun temas koşulları araştırılmıştır. Ev hayatının ele alındığı çalışmalarda ırk ayrımının olmadığı beyaz ev kadınlarının, siyah komşularını daha olumlu bir tutumla değerlendirdiği, ırk ayrımı yapan beyaz ev hanımlarının ise komşularını daha sık gürültücü ve tehlikeli olarak tanımladığı ve temas ve sosyal iklimin, diğerini daha olumlu görmede motive edici olduğu ortaya konmuştur. Ancak, yazarlar değişimin temas sonucu oluştuğuna ilişkin kesin bir yargıya varılamayacağını da bildirmişlerdir.

Allport (1954), gruplararası temasın olumlu etkilerinin dört koşulda oluşacağını belirtmiştir: Grupların eşit statülü olması, ortak hedeflerin belirlenmesi, gruplararası işbirliğinin olması ve bu ilişki için yasa ve gelenek olarak ortaya çıkan otoritenin desteğinin bulunması. Allport tarafından öne sürülen olumlu bir temasın koşulları ayrıntılı olarak şu şekilde tanımlanabilir;

Grupların Eşit Statülü Olması: Allport, eşit grup statüsünü aynı durum içinde aynı şartlar ve ahval içinde olmak olarak yorumlamaktadır. “Eşit statü” kavramını tanımlamak zordur ve farklı şekillerde kullanılabilir. Burada önemli olan grupların durumları üzerinde eşit statüde beklenti ve algıya sahip olmalarıdır (Pettigrew, 1998). Pettigrew ve Tropp (2011), eşit statünün, gruplar arasındaki bir temas ortamında her grup üyesinin düzenlenen etkinliklere, önerilen fikirlere ya da karar verme mekanizmasına katılma ve uygun kaynaklara ulaşmada eşit fırsatlara sahip olması ile gerçekleşeceğini öne sürmektedirler. Patchen (1982), ırk çeşitliliğinin olduğu bir okulda yaptığı araştırmasında, her ne kadar başlangıçta çocukların statü farkını öne çıkartsalar da çeşitli ırklardan gelen grupların temasının arttırıldığı, arkadaşlık mekanizmasının güçlendirildiği bir temas ortamında yaratılan eşit statünün önyargıyı azalttığı sonucuna ulaşmıştır. Eşit statü olgusunu incelerken azınlık ve çoğunluk gruplarının temas ve yanlılıklar arasındaki ilişkide farklı örüntüler meydana getireceği önemli bir detaydır (Pettigrew ve Tropp, 2011).

Ortak Hedeflerin Olması: Etkin, birbirini tutan ve hedef odaklı bir temaslara önyargılar azalır. Farklı grupların üyeleri gruplar arasında ortak bir hedefe sahip olduklarında daha arkadaşça davranmaya ve birbirlerini desteklemeye yönelirler

(Johnson ve Johnson, 1984; Johnson, Johnson ve Maruyama, 1983; akt. Pettigrew ve Tropp, 2011). Spor takımları, çekişmelerde kazanmak için hedef koyma ihtiyacı duyarlar. O sezon galip gelmek, ya da bir üst lige çıkmak gibi hedefler, grubun hedefleridir ve her bir birey bunu ortak karar şemsiyesi altında kabul eder (Pettigrew,1998). Gruplararası ilişkiler, bu gruplar arasında bir temas varsa, ortak bir sosyal yapının inşası için işbirliği söz konusuysa ve her iki grubu kapsayan bir üst hedef bulunuyorsa ancak iyileştirilebilir (Brewer, 1996). Gruplar, üst hedeflere ulaşmada grubun biricikliği ve maneviyatını yansıtan rollere sahip olmalıdır. Ayrıca, hedefler ulaşılabilir hedefler olmalıdır (Miller ve Harrington, 1992).

Gruplararası İşbirliğinin Olması: İşbirliği, iki grubun ortak hedefe sahip olması ve birbiriyle bağımlı görevler edinmiş olmalarını gerektirir (Bettencourt ve ark., 1992; akt. Pettigrew, 1998). Daha önce de belirtildiği gibi, Şerif ve arkadaşlarının (1961) yaz kampı çalışmasında, bu ilkeler üzerinde durulmuştur. Şerif, kampta bulunan erkek çocuklarını iki gruba bölmüş ve yiyeceklerin bir grup tarafından yenilerek diğer gruba bırakılmadığı izlenimini yaratmıştır. Yetersiz kaynaklar ve çıkarlar durumu ilişkileri olumsuzluğa yönelten durumlardır. Bu durumda her iki grubun aynı anda kazançlı çıkma olasılığı söz konusu değildir. Şerif, ortaya çıkan bu yarışma durumundan sonra, her iki grubu susuz bırakarak onlara ortak bir sorun yaratmış ve çözmeleri için işbirliği yapmalarını sağlamıştır. Gruplararası ilişkiler, bu gruplar arasında arkadaşlık gibi bir temas varsa, ortak bir sosyal yapının inşası için işbirliği söz konusuysa ve her iki grubu da kapsayan bir üst hedef bulunuyorsa ancak iyileştirilebilir (Brewer, 1996; Maruyama ve ark.,1992).

Başarılı bir işbirliği, ilişkiden alınan doyum hissini arttırdığından gruplar arasındaki olumlu tutumları artırır (Worchel ve Norvell, 1980).

Okullarda yapılan çalışmalar gruplararası işbirliğini destekleyen güçlü deliller sunmaktadır. Aronson ve arkadaşları (1988; 1997) tarafından oluşturulan yapboz sınıflar tekniği (jigsaw) düşüncesinden hareketle ortak hedeflerin yaratılarak tutumların olumlulaşacağını, diğerinden hoşlanma, ırklararası ayrımın önlenmesi ve benlik değerinin artmasına yönelik çalışma yapmışlardır. Bu teknikte, öğretmen sınıfı küçük gruplara ayırmakta ve her grubu dersin bir bölümünü öğrenmesi ve sonrası uzmanlaştığı bu bilgiyi diğer gruba öğretme anlamında görevlendirilmektedir. Çalışma sonunda empati, arkadaşlık ödülü, artan katılım, başarı ve başarısızlık durumlara yapılan atıflar ile olumlu tutumların arttığı gözlenmiştir. Benzer olarak, Walker ve Crogan (1998), 103 çocukla aynı teknikle yaptıkları çalışmada işbirliği yapmanın önyargıların azaltılmasında olumlu yönde etkide bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Bu metodu kullanarak Aronson ve arkadaşları (1988; 1997) geleneksel bir sınıf ile karşılaştırıldığında, yapboz sınıflarında farklı ırklardan gelen çocukların birbirlerine karşı tutumlarında olumlu yönde değişim olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu çalışmalar, gruplar arasında bir işbirliği yaratarak temasın olumlu yönde değişeceğine ilişkin önemli bir çalışmadır.

Yasa ve Gelenek Olarak Ortaya Çıkan Otoritenin Bu İlişkiyi Desteklemesi:

Açıkça görülen bir sosyal onayla, gruplararası temas daha kabul edilebilir ve daha olumlu etkilere sahip olarak gerçekleşir. Otoritenin desteği, kabulün normlarını belirler(Pettigrew, 1998). Askeriye, iş yaşamı ve dini alanlarda konunun önemini

ortaya koyan bazı alan çalışmaları bulunmaktadır. Hükümet, basın, vakıf kuruluşları, sivil toplum örgütleri gibi kurumların ilişkileri desteklemesi, gelişme adına önemlidir. Bu kurumlar ve kuruluşlar, gruplararası ilişkileri yönetecek eğitimi, kaynakları ve teşvik edici durumları destekleyen bir sistemi yaratabilirler (Chavis, Florin ve Felix, 1992).

Allport (1954), gruplar arasındaki temasın eşit statü, ortak hedeflerin ve doğasında işbirliğinin olması ve tüm bu durumların da kurumsal yapı tarafından desteklendiğinde en olumlu sonuç alınabilecek düzeye erişeceğini öne sürmüştür. Böylesine bir otorite temasın normlarını belirlerken farklı grupların birbiri ile temasının nasıl olacağına ilişkin rehberlik etmektedir (Yarrow, Campbell ve Yarrow, 1958). Otoritenin desteği, Güney Afrika, Kuzey İrlanda gibi çatışmalı toplumlarda oldukça önemlidir. Bu toplumlarda önyargı ve ayrımcılık, bir otoritenin yönlendirici desteği olmaksızın gelenekseldir ve normlar çerçevesinde ilişkiler yürür (Pettigrew ve Tropp, 2011). Kurumların yarattığı etkiye en iyi örnekler farklı ırk gruplarını barındıran okullarda yapılan çalışmalardan gelmektedir. Öğretmeninin, gruplar arasında fark gözetmeden birbirleriyle temasta bulundurma yanlısı olduğunu algılayan beyaz çocuklar, daha olumlu ırklararası tutuma sahip olmakta ve siyah sınıf arkadaşları ile daha olumlu ilişki kurmaktadır (Patchen, 1982).

Allport (1954), Önyargının Doğası (*The Nature of Prejudice*) adlı kitabında temasın koşullarını birbirinden bağımsız tek tek sıralamamış, önyargıların azaltılmasında bunları birbiriyle ilgisi olan koşullar olarak tasarlamıştır. Eşit statü, kurumsal otoritenin desteğini gerektirirken, ortak bir hedefe doğru yönelen

grupların aynı zamanda işbirliği içinde olmaları da önemli bir koşuldur (Walker ve Crogan, 1998). Allport'ın hipotezini yeniden şekillendiren Pettigrew (1998), gruplararası arkadaşlık kavramının olumlu bir temas için diğer koşullar kadar güçlü olduğunu öne sürmüştür.

Temas Kuramı, yalnız farklı etnik ya da dini grup üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerini ele almakla kalmaz toplumsal yaşamda bulunan diğer gruplararası ilişkileri de değerlendirebilmektedir. Yaşlılar, psikiyatrik hastalar, engelli bireyler ya da eşcinsellerle olan temasın, dış grubu olumlu değerlendirmede olumlu etkileri üzerine yapılmış; askeri alanda (Herek, 1996; Biernat ve ark., 1998; Landis, Hope ve Day, 1984, Dansby ve ark., 2001), çalışma ortamlarında (Kalev, Dobbin ve Kelly, 2006) çalışmalara rastlanmaktadır. Amerikalı Baptist Konvensiyon üyesi olarak beyaz ve siyahların devam ettiği kilise de yaptığı çalışmasında Parker (1968), beyaz ya da siyah bir sosyal sınıfa ait olmanın ırklararası ilişkilerin başlaması için bir etmen olmadığını göstermiştir.

Temas koşullarının yanısıra, temas sırasında ortamda bulunan bazı etmenlerin olumlu bir ilişkide etkili olabileceği Brown ve Hewstone (2005) tarafında öne sürülmüştür. Yazarlar, dış grup hakkında bilgilenme, duygudaşlık, bakış açısı gibi değişkenlerin aracı; grubun homojenliği, yoksunluk ve tedirginlik gibi değişkenlerin de farklılaştırıcı değişkenler olarak çalışmalarda ele alınabileceğini ileri sürmektedirler.

Gruplararası arkadaşlığın, gruplararası ilişkilerdeki etkinliğine ilişkin dört anahtar soru sorulmaktadır (Hewstone ve Swart, 2011). İlk soru temasın işe yarayıp yaramadığı üzerinedir. Pettigrew ve Tropp (2006a), 516 çalışmayı içeren derledikleri meta analiz çalışmaları ile temasın işe yaradığını ancak bu grupların temas ortamında kaygı ve tehdit unsurlarının bulunması durumunda temasın, önyargıyı arttırabileceğine işaret etmişlerdir. İkinci soru, temas tutumların değişmesine ya da tam tersi tutumların değişmesi temasa yol açar mı üzerinedir. Bazı durumlarda iki yönlü bir etkileşim olduğu gözlenmiştir (Herek ve Capitanio,1996). Üçüncü olarak temas nasıl çalışır? Pettigrew (1998), dört temel potansiyel güçten söz etmektedir: Dış grup hakkında bilgilenme, davranışın değişmesi ile tutumların değişikliği, genellenen duygular ile iç grubun tekrar değerlendirilmesi ve kendini açma konusunda arkadaşlık mekanizmasının yarattığı destek ile bir temasın varlığı önyargıları azaltmaktadır. Son olarak dördüncü soru temasın ne zaman işlerlik kazandığına ilişkindir. Hewstone (1996) gruplararası ilişkilerde grubun belirginliğini, gruplar arasındaki sınırları ve bir temas sırasında grubun öne çıkartılarak belirginleştirilmesi gibi durumları, temasın işlerlik kazanmasında önemli birer etmen olarak görmektedir.

Diğer tüm bilim dallarında olduğu gibi sosyal psikoloji alanındaki kuramlar da eleştiri almaktadırlar. Gruplararası Temas Kuramı da bazı eleştiriler almıştır. Pettigrew (1998), birçok çalışmanın temas kuramını destekleyen bulgulara sahip olduğunu ancak kesitsel çalışmalarda nedensellik sorunu olduğunu öne sürmektedir. Gruplar arasındaki temasın mı önyargıları azalttığı yoksa önyargılı olanların mı temastan kaçınma davranışı gösterdiklerine ilişkin nedensellik konusunda bilgi

vermemesi, temasın etkilerinin diğ er dış gr plara genelleme sorunlarına ilişkin açık olmaması, bireysel farklılıkların ve toplumsal normların etkisini göz ardı etmesi açılarından, Allport'ın Temas Kuramını eleştirmektedir.

Pettigrew ve Tropp (2011), gruplararası çatışma, kolektif şiddet gibi makro düzey olgularda, tutum değişikliğinin çok zor olduğu, gruplararası temasın, sosyal değişimi başarabilecek ya da yeni toplumsal kurallar oluşturabilecek düzeyde tutumları etkilemediği, dahası temasın, sosyal değişimi geciktirdiği bu nedenle bu kurama dayanarak köklü değişikliklerin beklenmemesi gerektiği yönünde kurama ilişkin bazı eleştiriler y neltilmişlerdir.

Temas araştırmalarını eleştiren bazı çalışmalar, bu konuda yapılan araştırmaların daha anlayışlı ve eşitlikçi bir toplum yaratma adına yürütülmüş olmalarına rağmen, gruplararası temasın sosyal değişimi nasıl yaratacağına odaklanmamasını bir eksiklik olarak yorumlamaktadırlar (Hewstone ve Swart, 2011). Türkiye'de yapılan bazı çalışmalar, dış gr pla kurulan temasın azınlık grubunun sosyal değişimi yaratacak kolektif eyleme katılma olasılığını azalttığı yönünde bulgular elde etmiştir ( akal ve ark., yayında). Yine yurtdışı yazınlarında da gruplararası eşitliği sağlama adına kolektif eyleme katılım açısından temasın, azınlık grubu için olumsuzluk yarattığına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Wright, 2001; Wright ve Lubensky, 2009).

Gruplararası Temas Kuramı, daha olumlu gruplararası ilişkiler kurmak için ilişkide olan bu grupların hangi koşullar altında temasta bulunmaları gerektiği

üzerinde önermelerde bulunsa da olumlu yönde ilişki kurmanın tek yolu değildir. Michener ve arkadaşları (1990), grupların birbirinden zıt hedeflere sahip olması, grupların birbirlerini tehdit altında bırakması ya da kışkırtması ve grup üyelerinin yanlılık taşıyan düşüncelerini gruplar arasında yaşanan çatışmalara ve olumsuz ilişkilere neden olarak göstermektedirler. Bu bağlamda gruplararası yanlılığı, hem çatışmaları önleme hem de daha olumlu ilişkileri geliştirme adına ele almak önem kazanmaktadır.

1.2. Gruplararası Yanlılık (Intergroup Bias)

İnsanoğlu, sosyal bir yapı içinde hayatta kalma adına, birbirine bağımlı olma ve birarada kalma eğilimi gösterir ve bu durum bireyleri bir grup içinde olmaya yönlendirir. Bir grup içinde olmanın beraberinde getirdiği bazı sonuçlar vardır: Düşünceler ve inançlar gibi bilişsel; hisler ve duygular gibi duyumsal ve fiziksel hareketler gibi davranışsal. Bireyler, gruplarını yücelterek bilişsel, severek duyumsal ve grup içinde iyi olmaya çalışarak davranışsal bazı eğilimler gösterirler (Keon, 2011). Gruplararası yanlılık, bir grup içinde olmanın yarattığı eğilimler ile gruplararası ilişkiler kurmanın ve gruplararası yaşantıların bir sonucu olarak ele alınabilir. Grupların birer psikolojik yapı olduğu düşünüldüğünde, yapılan bir sınıflandırma sonucu her grubun belirgin özelliği, grupları değerlendirme aşamasında diğer grup hakkında bireyin olumlu ya da olumsuz yönde nasıl düşüneceğini belirler. Siyahlar, politikacılar, kadınlar, eşcinseller hakkında hissedilenler bir bakıma bireyin kendisini bir gruba atayarak diğeri hakkında değerlendirmede bulunmasına yol açmaktadır.

Sumner (1906), etnik milliyetçilik (ethnocentrism) kavramını diğer bir anlatımla, kendi grubunun öteki gruplardan daha üstün olduğu inancına ilişkin bir düşünceyi ortaya koymuştur. O'na göre, bireyin kendini ait hissettiği grubun birey için duygusal bir anlamı bulunmaktadır. Bir gruba aidiyet sonrası dışarda kalan diğer grup ile yapılan biz-onlar ayrımı, bireyin kendi grubunu kayırmasına, dış grubu daha olumsuz algılamasına dahası gruplararası çatışmalara yol açar (akt. Michener ve ark., 1990).

Bilgin (2003) yanlılığı, normatif modellerin dışına taşan yargı sapmaları olarak ifade etmektedir. Gruplararası yanlılık, geniş bir alana yayılarak; önyargı, kalıpyargı, ayrımcılık, adaletsizlik, eşitsizlik, baskı, etnik temizlik ve soykırıma kadar uzanmaktadır (Hewstone ve Cairns, 2001).

Gruplararası yanlılık (bias), kendi grup üyeliğini ya da grubunun üyelerini, üye olmadığı diğer gruptan ya da onun üyelerinden daha olumlu değerlendirme; gruba hizmet eden bir eğilim, iç grup yanlılığının (in group favouritism) ya da dış grubun azımsanmasının (out group derogation) bir şekli olarak ele alınırken gruplararası yanlılığın; davranış (ayrımcılık), tutum (önyargı), biliş (kalıpyargı) olmak üzere üç bileşeni olduğu ve tüm bileşenlerin birbiri ile bağlantılı olduğunun öne sürüldüğü belirtilmektedir (Hewstone ve ark., 2002). Olumlu sosyal kimlik edinmek ve benlik değerlerini yükseltmek için bireyler, sosyal karşılaştırma yaparken, kendi gruplarını kayırma (in group favouritism) ve diğer grubu azımsama (out group derogation) yönünde bir eğilim gösterirler (Doosje ve Ellemers, 1997). İç grup (in-group) terimi, bir grubun, diğer bir grubun (out group) üyesi olan

yabancılara karşıt olarak, birbirleriyle dayanışma içindeki üyelerini belirtmek üzere Sumner tarafından ortaya atılmıştır (akt. Bilgin, 2003). Brown (1995), iç grup yanlılığının statü, güç, grubun büyüklüğü, meşruluk ve grubun sınırlarının esnekliği gibi faktörlerden etkilendiğini bu değişkenlerle artıp azaldığını öne sürmektedir. Hinkle ve Brown (1990) ve Kelly (1993), iç grup tanımlaması ile iç grup yanlılığı arasında doğrudan bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Ancak Sosyal Kimlik Kuramı doğrudan bir ilişki yerine, yanlılığın oluşumunda grup ile tanımlanma derecesi, gruplararası ilişkinin algılanan sosyal yapısı, gruplar arasındaki statüyü karşılaştırma boyutları gibi etmenlerin önemli olduğunu belirtmektedir (Turner, 1999). Daha önce aktarıldığı gibi, Şerif'in (1961) yaz kampında çocuk gruplarıyla yaptığı alan araştırmasında, dış gruba yönelik önyargılı tutumların gruplararası çıkar çatışmaları sonucu olduğu ortaya konmuştur. Şerif (1961), yaz kampında çocuklarla yaptığı deneyde ilk önce onları gruplandırmış sonra aralarında rekabet ortamı yaratmış ve grupların birbirlerine yönelik bilişsel, davranışsal sonuçları gözlemlemiştir. Gruplar, rekabet ortamında birbirlerine açıkça düşmanca davranışlar göstermiş, karşılıklı performanslarını ölçerek rekabet ortamında birbirlerini sınamışlardır. Şerif'e (1961) göre aynı ortamda birbiri ile sadece arkadaşlık kurmak, ortaya çıkan bir çatışmada olumlu ilişkiyi yakalamak için yeterli değildir. Zira çocuklar arasındaki olumsuz çatışma ancak üst hedefler koyarak çözülebilmiştir. Sosyal grupların iş, yiyecek, sosyal konum gibi kısıtlı kaynaklar için yarışmasının, grupların birbirine ilişkin olumsuz tutumlar ve kalıp düşünceleri geliştirmesinin nedeni olduğu gösterilmiştir.

Literatürde geçen bazı araştırmalar yanlılığın bazı farklı yönleri üzerinde durmaktadırlar. Yanlılığın olgusal yönü üzerinde duran Perdue ve arkadaşları (1990),

içgrup-dışgrup ayrımının oluşmasında deneysel koşullar hazırlayarak “biz” ve “onlar” kelimelerinin gruplararası yanlılık üzerine etkilerini incelemişlerdir. Koşullar sırasında olumlu ya da olumsuz hecelerle birlikte biz-onlar ayrımı katılımcılara sunulmuş ve bir zamir olarak “onlar” kelimesinin katılımcılar tarafından olumsuz insan tanımlamasını çağrıştırmadığı çalışmanın sonunda gözlenmiştir.

Dovidio ve Gaertner’ın (2000a) siyah ve beyazlar arasında yaptıkları çalışmada, önyargıların açıkça ortaya konmamasının artık bu olgunun ilişki ortamında olmadığı anlamına gelmeyeceğini; dış gruba yönelik güçlü, olumsuz duygularınve bilişlerin varlığı ile şekillenen örtük bir ırkçılığın gruplararası yanlılık ile devam edeceği yönünde görüşleri bulunmaktadır. Pettigrew ve Meertens (1995), örtük ırkçılığın geleneksel, kapalı ve oldukça katı olduğunu, açıkça yapılan bir ırkçılığın ise daha modern bir şekil olduğunu öne sürmektedirler.

Feshbach (1994) ulusal gurur ve bağlılık duygusu olarak adlandırılan vatanseverlikten (patriotizm) farklılık arz eden diğer uluslardan daha üstün olduğunu savunan milliyetçilik (nationalism) kavramlarının gruplararası yanlılığın başka bir yönü olarak ele alınabileceğini öne sürmektedirler.

Michener, DeLamater, Schwartz ve Merton (1990), gruplararası çatışmaları yaratan gruplararası yanlılıklar üzerinde durdukları çalışmalarında, bireyin kendini ait hissettiği grubu ve üyelerini, diğer dış gruptan daha olumlu bir tutumla ele alarak değerlendirdiğini, kendi grubunun üyelerini dış gruptakilere göre daha güvenilir bulduğunu, diğer gruptan olan kişilerin otoritesini kabul etmediğini ve

böylece iç grup yanlılığının ortaya çıktığını öne sürmüşlerdir. Ayrıca, yine Michener ve arkadaşlarına (1990) göre bireyler kendi gruplarını daha olumlu değerlendirerek iç grup yanlılığı gösterirken diğer gruptan olanları dış grup olarak değerlendirip onları güvenilmez bulduklarını, onlarla işbirliği yapmadıklarını, onları değersiz algıladıklarını ve onların otoritesini kabul etmediklerini diğer bir deyişle dış gruba yönelik olumsuz tutum ve davranış içinde bir yanlılık sergilediklerini öne sürmektedirler.

Değişen yöntemsel uygulamaları içeren, yanlılık ve dış grubun azımsanmasına ilişkin yapılacak diğer araştırmalar ile daha fazla bilgi sahibi olunacaktır. Gruplararası yanlılığı ele alan bazı kuramlara aşağıda değinilmektedir.

I.3. Gruplararası Yanlılığı Ele Alan Kuramlar

Etnik köken ya da din inanışları birbirinden farklı grupların birbirleri ile olan ilişkilerde ortaya çıkan yanlılık durumunu inceleyen kuramlar, aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

I.3.1. Sosyal Kimlik Kuramı

Tajfel ve Turner tarafından geliştirilen Sosyal Kimlik Kuramı (1979), gruplar arasındaki ilişkilerin sosyal psikolojik analizi için kuramsal bir çerçeveyi oluşturmuş ve bireyin olumlu bir benlik kavramına sahip olması için en önemli kaynak, ait olunan sosyal gruplar olarak gösterilmiştir. Kendini bir grup çerçevesinde nitelemek

bireye hem kendini hem de diğerlerini tanımlamak için bir zemin yaratırken gruplararası yanlılık, grubun statüsünü yükseltmekte ve bir grup üyesi olarak bireyin olumlu benlik değeri gereksinimive sosyal değişim için motivasyon kaynağı olmaktadır.

Tajfel ve arkadaşları (1971) yaptıkları çalışmada, sosyal sınıflandırmanın gruplararası davranış üzerindeki etkisini incelemişler ve bireyin kendini ait hissettiği grubu diğer gruba göre daha fazla kayırmasına neden olan minimal koşulları belirlemişlerdir. Daha önce yapılan çalışmaları eleştirerek, ne kişisel ilgilerin ne de düşmanca tutumların dış gruba yönelik ayrımcı davranışları açıklayamayacağını, bunların yalnızca deneysel bir desende tatminkâr koşullar olabileceğini öne sürmüşlerdir. Sosyal Kimlik Kuramına göre gruplararası yanlılık, yüksek düzey iç grup statüsü yaratır böylece grubun üyeleri olumlu kimliğe sahip olurlar ve sonuçta olumlu benlik değeri gereksinimi giderilmiş olur. Kuram, iç grup yanlılığını saldırganlık ya da sosyal bir düşmanlık olarak ele almamakta, diğerinden farklılaşmanın stratejik bir yolu olarak görmektedir (Brewer ve Hewstone, 2004).

Kişinin, üyesi bulunduğu grup ve bu grubun diğerleri ile ilişkileri çerçevesinde oluşturduğu Sosyal Kimlik Kuramının temel kavramları, sosyal kimlik, sosyal sınıflandırma ve sosyal karşılaştırmadır.

I.3.1.a. Sosyal Kimlik

William James'in (1890) bireylerin toplumdaki değişik rollerini yansıtan farklı benliklere sahip olduğu ve bireyin üyesi olduğu sosyal grubun, kişisel kimliği oluşturduğu düşüncesine dayandıklarını öne sürerek, Tajfel ve Turner (1979), Sosyal Kimlik Kuramı ile kişisel kimlik ve sosyal kimlik ayrımını yapmışlardır. Kişisel kimlik, benliğin bireye özgü özelliklerine (bedensel ve fiziksel özellikler) işaret ederken sosyal kimlik ait olunan sosyal gruplara işaret etmektedir. Brewer (1991) bu fikri destekleyerek, sosyal ve bireysel kimlik ayrımını öne sürmektedir. Bireysel kimlik, benliğin kimikleştirilmesidir. Sosyal kimlik ise "ben" yerine "biz" teriminin kullanıldığı, bireysel kimliğin yitirilmesi ve benliğin daha çok toplumsal birimler içerisinde sınıflandırılmasıdır. Turner ve arkadaşları (1987), sosyal kimliğin edinilmesiyle, bireyin, kendisinin eşsiz ve tek olduğuna ilişkin bireysel algısının, diğerleri ile sosyal kategoriler içinde yer aldığına ilişkin grup algısına doğru süreklilik arz eden bir çizgide değişim gösterdiğini öne sürer.

Her ne kadar, bireyin davranışlarını kişilik, tutum ve düşünce olarak kişisel kimliği belirlese de birey, aynı zamanda sosyal bir grubun üyesidir ve o grubun özelliklerine sahip olarak sosyal kimliğe sahiptir (Brown, 1988). Sosyal kimlik, birey için aidiyet (belongingness), farklılaşma ihtiyacı (distinctiveness), anlamlandırma (understanding), saygı görme (respect), temsil edilme (agency) gibi önemli psikolojik fonksiyonlara sahiptir (Baumeister ve Leary, 1995; Brewer, 1991; Fiske, 2000; Smith ve Mackie, 1995; Tajfel ve Turner. 1979, 1986; akt. Simon ve Klandermans, 2001). Turner ve Oakes (1986), sosyal kimliğin, bilişsel bir yapı olarak benliğe ve bireyin

ait olduğunu algıladığı toplumsal gruplara; bireyin grup üyeliğinden hissettiği değer ve aidiyetin hissettirdiği duygulara dayandığını belirtmektedirler. Benliğin bir parçası olarak sosyal kimliğin, grubun üyesi olmaya verilen değerden etkilendiği (Tajfel, 1982) ve sosyal kimliğin ise sosyal ortamda davranışı değiştirdiği öne sürülmektedir (Reicher, 1987).

İnsanlar olumlu benlik değeri ve kendine saygıyı elde etmek ya da geliştirmek için çabalar. Olumlu sosyal kimlik, iç grubun ilgili dış gruptan olumlu yönde farklılaşması için uygun karşılaştırma koşuluna dayanmaktadır (Tajfel ve Turner, 1979). Bu kimliğin olumlu ya da olumsuz olması, ait olunan grupların nesnel durumuna göre değişir. Ait olduğu grubun değerini değerlendirmesi için sosyal çevrede yer alan diğer gruplar birey için bir kıyaslama zemini oluşturur. Böylece iç grubun değeri, iç grup ile ilişkili dış grubun karşılaştırma sonucuna bağlıdır (Turner ve Brown, 1978).

I.3.1.b. Sosyal Sınıflandırma

Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) ve Kendini Sınıflandırma Kuramı (Turner ve ark., 1987) insanların kendilerini ve diğerlerini grup üyelikleri temelinde tanımladıklarını, belirsizliği yok etmek ve daha anlamlı bir dünya yaratma adına kendisi ve diğerini gruplara atadığını öne sürer. Her ne kadar, bireyin davranışlarını kişilik, tutum ve düşünce olarak kişisel kimlik belirlese de birey, aynı zamanda toplumsal bir grubun üyesidir ve o grubun özelliklerine sahip olarak sosyal kimliğe sahiptir (Brown, 1988).

Grup oluşumunda, ortak kader, paylaşılan korkular ya da ilgiler, yakınlık, benzerlik, işbirlikçi etkileşimler, olumlu karşılıklı bağımlılık gibi değişkenler sosyal sınıflandırma için bir ölçüt olarak ele alınırken bu sınıflandırmayı yapmak, sosyal kimliğin başkalarıyla paylaşıldığına ilişkin farkındalığı artırır (Turner,1999), kendine güveni arttırarak günlük yaşamda bireyi destekler (Crocker ve Luhtanen, 1990), diğerleri ile olumlu hissedecek şekilde farklılaştırır (Turner ve ark., 1987), sosyal dünya ve yaşanan çerçeveyi kesinleştirir (Abrams ve Hogg, 1988). Irk, cinsiyet ve dil, grupları birbirinden ayırmada en çarpıcı niteliklerdir ancak bunlar sosyal algıyı yalınlaştıramayacak kadar büyük ve kapsamlıdır. Böylece, zihinsel karmaşıklığı önlemek için daha kolay ayrımlara yol açan alt gruplamalar kullanılır (Taylor ve ark, 2007). Tanımlanan alt gruplamanın (cinsiyet, sınıf, meslek, milliyet, vb.) bireyin toplum içindeki yerini oluşturma ve tanımlama işlevi olduğu ve bireylerin, bu yolla sosyal dünyanın karmaşıklığını azalttığı öne sürülmektedir (Tajfel, 1978). Sınıflandırma, aşırı bilgi yüklemesinden kurtulmanın bir yoludur (Hewstone ve ark. 1996) ve birey bu yolla çevresini basite indirger (Brown, 2010). Sınıflandırma bilişsel bir süreçtir: Tuhaf durumlar ya da patolojik nedenli değildir. Bruner'in (1957), uzun zaman önce belirttiği gibi insan olmanın kaçınılmaz bir sonucudur. Çünkü dünya insanın kaldıramayacağı kadar karışıktır ve hayatta kalma mücadelesi basitleştirme ve düzenlemeye çalışma üzerine kuruluyken insanlar, bir biyolog ya da kimyacı gibi ilk önce sadeleştirir sonrasında sınıflandırır ve böylece günlük yaşamda diğer yapılarla ilişki içinde olan daha yönetilebilir bir yapı elde edilebilir (akt. Brown, 2010). Allport (1954), sınıflandırma yapılmasını bireyin çevresini yenilir yutulur hale getiren bir dilimleme gibi görür. Sınıflandırma,

basitleştirme ve düzeni sıralama için çok kullanışlı bir yöntem sunarken neye ait ya da neye ait olunmadığına ilişkin ayırım yapılmasına yardımcı olmaktadır.

Kuramların öne sürdüğü sınıflandırma ile bireyler, kendilerini üyesi oldukları sosyal grup bağlamında değerlendirerek tasnifler. Toplumsal çevrede bulunan diğer gruplar, bireye kendi durumunu değerlendirmesi için temel oluşturur (Turner, 1975). Turner'a (1975) göre birey, kendisini diğerinden farklı görme arzusu ile kendi grubu ile diğer gruplar arasında bir ayırım yaparak kim olduğu ya da kim olmadığına ilişkin ipuçlarını elde eder. Bireyler, kendilerini ve diğerlerini sınıflandırdıkları ve kendilerini bir grup ile tanımladıkları zaman gruplararası davranış gösterirler (Hewstone ve ark.,2008). Sosyal sınıflandırma sürecinin ortaya çıkardığı sosyal kimliğin olumlu olup olmadığı gruplararası davranışlarda önemli bir role sahiptir (Turner, 1975). Tajfel ve arkadaşları (1971), belirli durumlar için bizden (iç grup) ya da onlardan (dış grup) tanımlaması ile yapılan sınıflandırmanın dış gruba yönelik ayrımcılığa ve iç grup yanlılığına neden olduğunu öne sürmüşlerdir. Billig ve Tajfel (1973), dört koşulda gerçekleştirdikleri deneyde bireyleri rastgele sınıflandırmanın bile gruplar arasında ayrıma neden olduğunu göstermişlerdir.

I.3.1.c. Sosyal Karşılaştırma

Sosyal karşılaştırma alanındaki ilk kuramsal çalışma Festinger (1954) tarafından yapılmıştır. Festinger makalesinde (1954) insanların görüş ve yeteneklerini değerlendirme güdüsüne sahip olduklarını, bunun için diğer insanların görüş ve yetenekleriyle kendininkini karşılaştırdığını, olası sosyal ve fiziksel

karşılaştırma noktaları olmadığında ya da karşılaştırma düzeyleri eşit olmadığında neler oluşabileceğine ilişkin önermeleri sunmaktadır. Kişi, tıpkı kişisel kimlikte olduğu gibi sosyal kimliği altında bu sosyal karşılaştırmayı yapar. Kişisel kimlikte karşılaştırma diğer kişilerle yapılırken, sosyal kimlik söz konusu olduğunda sosyal karşılaştırma dış grup üyeleriyle yapılır (Tajfel, 1982).

Bireyin kendini ait hissettiği gruba ilişkin yüklediği değer ve duygular, bireyin benlik algısı oluşturmaktadır ve birey diğer grupların konumları ile kendi grubunun konumunu karşılaştırarak, üyesi olduğu gruba ilişkin olumlu ya da olumsuz sosyal kimlik edinir (Tajfel, 1982). Sosyal Kimlik Kuramına göre, bireyler bir taraftan olumlu sosyal kimliğe sahip olma güdüsüne sahipken diğer taraftan kendileri ile diğer grup üyeleri ve kendi grupları ile diğer gruplar arasında ayrım yaparak kendilerini farklı ve belirgin görme isteklerini gerçekleştirirler. Bireyin kendini olumlu değerlendirebilmesi için, kendisini başkalarıyla kıyaslayıp, onlardan daha iyi olduğuna karar vermesi gerekir. Başka bir deyişle, insanların başkalarından iyi olabilmesi için, onları göreceli olarak daha kötü ya da değersiz görmesi gerekir (Tajfel ve Turner, 1979). Grup, sahip olduğu özellikleri ile bir değer yükü taşımaktadır. Bu değer ile birey kendi grubu ile diğer gruplar arasında karşılaştırma yaparak olumlu ya da olumsuz sosyal kimlik edinir. Birey, kendini ait hissettiği grup ile diğer grup arasında yaptığı sosyal karşılaştırma sonucu kendi grubu adına daha olumlu bir farklılık algılsa, birey tarafından grubun kimliği dolayısıyla da üyelerin sosyal kimliği daha olumlu olarak algılanır. Bu olumlu algılama grubun bir üyesi olarak kişinin benlik algısını olumlu etkiler. Tam tersi olarak, birey yaptığı karşılaştırma sonucunda kendi grubu aleyhine olumsuz yönde farklılık algılsa, bu

algılama onun grup kimliğine, üyelerinin sosyal kimliğine ve üyenin benlik algısına olumsuz yönde etkide bulunur (Arkonaç, 2001). Özetle, insanlar, olumlu bir sosyal kimlik edinmek ve benlik değerlerini yükseltmek için sosyal karşılaştırmayı gerçekleştirirken, kendi gruplarını kayırarak algılama ve diğer grubu da küçümseme (azımsama) yönünde bir yanlılık gösterirler.

Tajfel ve Turner (1979), sosyal davranışın iki ucuna işaret etmektedir; biri, iki insan arasında gerçekleşen, iki kişinin birbirleriyle olan ilişkileri ve bireysel özellikleriyle belirlenen kişilerarası etkileşim diğeri de iki ya da daha çok sayıda insanın üyelikleri bağlamında sosyal grup/kategorileri ile belirlenen gruplararası etkileşim türüdür. Onlara göre davranış bu iki uç arasında bir süreklilik gösterir. Burada önemli olan, görülen davranış üzerine yapılan incelemenin hangi kapsamda ele alınacağıdır.

I.3.2. Gerçekçi Çatışma Kuramı

Gerçekçi Çatışma Kuramı (Realistic Conflict Theory), bireylerin neden önyargılı olduklarına ilişkin olarak gereksinim ve hissedilen kısıtlı kaynakların çatışma ya da rekabete ve bu rekabetin gruplar arasında yanlılıklara neden olduğunu öne sürmektedir (LeVine ve Campbell, 1972; Şerif, 1966). Bu kaynaklar, para, iş, toprak paylaşımı gibi somut ya da mutluluk, huzurlu bir yaşam gibi soyut olabilir. Tajfel ve Turner (1979), statüler açısından sınıflandırmanın olduğu bir toplumda eşit olmayan kaynak dağılımının gruplar arasındaki husumeti besleyeceğini öne sürmektedirler.

I.3.3.Sosyal Baskınlık Kuramı

Gruplararası yanlılığa neden olabilecek etmenler üzerinde duran Sosyal Baskınlık Kuramı (Social Dominance Theory), tüm insan gruplarının bir hiyerarşi içinde organize olduklarını, bazı grupların diğerleri üzerinde güce sahip olduklarını öne sürmektedir (Sidanius ve Pratto, 1999). Cinsiyet ve yaş gruplarının baskınlığının ötesinde ekonomik durumların ya da kaynakların kullanımına dayalı baskınlık da ele alınacak diğer bir durumdur. Sidanius ve Pratto (1994), bireylerin sosyal baskınlık düzeylerinin hakim ırkçılık ya da cinsiyetçilik gibi ideolojilerle kalıcı yatkınlık gösterdiğini ileri sürerler. Onlar, sosyal baskınlık düzeyi yüksek bireyleri patolojik ya da sapkın (normalden uzaklaşan) olarak yorumlamaktansa sosyalleşme deneyimi ya da kalıtsal olmayan kişilik eğilimi olarak ele alır. Pratto ve arkadaşları(1994) Amerikalı üniversite öğrencileri üzerinde sosyal baskınlık ile ırkçılık, cinsiyetçilik ve milliyetçilik (nasyonalizm) arasında bir ilişki bulmuşlardır.

I.3.4. En Uygun Ayırt Edicilik Kuramı

En Uygun Ayırt Edicilik Kuramı (Optimal Distinctiveness Theory), bireyin birbirine zıt iki ihtiyacından yola çıkarak sosyal kimliğin işlevselliğine gönderme yapmaktadır (Brewer 1991). Kurama göre, bir grupla benzeşme ya da bütünleşme ihtiyacı ve tam zıttı olan diğerlerinden farklılaşma ihtiyacı bireyin toplumsal yaşamda sosyal kimliğini ve davranışını öngördüğünü öne sürmektedir (Brewer, 1991; 1993). Kurama göre birey, bütünleşme ve farklılaşma süreci sırasında bir sınıflandırma yapmakta, sınıflandırma süreci beraberinde biz-onlar ayrımını ve

yanlılığı getirmektedir. Kuram gruplararası ilişkilerde çatışmaların azaltılması, yanlılıklarla başedebilme adına yeniden sınıflandırma, ortak iç grup kimliği yaratma ya da sınıflandırmayı düzenleme gibi bazı önermelerde bulunmaktadır. Kurama yönelik yanlılıklar konusunda yapılan bazı çalışmalar kimlik, aidiyet ve yanlılık arasındaki ilişkilere ilişkin bilgiler sunmaktadır (Hendersen-King ve ark., 1997; Jackson, 1999; Pickett ve ark. 2002)

I.3.5. Engellenme-Saldırganlık Kuramı

Engellenme Saldırganlık Kuramı (Frustration-aggression Theory), yabancı düşmanlığı içeren tutumların gelişmesine bireylerin yaşadıkları ekonomik ve sosyal yoksulluğun neden olduğunu öne sürmektedir (Dollard ve ark., 1939). Dollard ve arkadaşları bu hipotezlerini Hitler için yenilemişlerdir. 1920’li yılların Almanya’ında yaşanan ekonomik sorunların Yahudi düşmanlığına kadar gittiğini belirtmiş ve Hovland ve Sears (1940) bir çalışmalarında bu görüşü destekleyen bulgular elde etmiştir. 1882-1930 arasında Amerika’da ekonomik indeks (pamuk alım fiyatı) ile ırkçı saldırganlık indeksi (siyahların linç edilme sayısı) arasındaki ilişkiye baktıkları çalışmada ekonomik durumun sıkıntıda olduğu dönemlerde linç sayısının arttığı gözlenmiştir. Miller ve Bugelski (1948), yaz kampında kalan gençlere bir deney koşulu için kampta kalmaları gerektiği yönünde-tam da gezmeye gideceklerken- bir engelleme durumu yaratmışlar ve ardından azınlık gruba yönelik tutumlarını incelemişlerdir. Engellenme durumunda kalıpyargıların değişim gösterdiği bulunmuştur. Gençler otoriteye kızmak yerine saldırgan duygularını, kendilerini eğlenmekten alıkoymakla hiçbir ilgisi olmayan azınlık grubuna kanalize

etmişlerdir (Günah keçisi arama). Yine de diğer bazı çalışmalar tersi sonuçlar sunmaktadır. Örneğin, Stagner ve Congdon (1955) akademik testlerde yaşanan bir başarısızlık sonrası öğrencilerde önyargıların artmadığına ilişkin bir sonuç bulgulamıştır. Benzer olarak, Cowen ve arkadaşları (1958), bulmaca çözmede başarısızlık yaşayan öğrencilerin bazı azınlık gruplarına yönelik etnik ölçümlerinde değişiklik gözlemlerlerken siyahlara karşı siyahi karşıtı duygulanımlarında artış olduğunu görmüşlerdir. Dollard ve ark (1939), gruplararası hasmane duyguları açıklamak için Engellenme-saldırganlık Kuramlarında, bireylerin önceden gelen bir engellenme durumunu yaşadıklarını ileri sürmüşlerdir. En temel ihtiyaçların giderilmesinde engellenme yaşantısının saldırgan bir enerjinin ortaya çıkmasına neden olduğu ve ilk fırsatta bu enerjinin kendisini saldırgan davranış olarak gösterdiğini öne sürmüşlerdir. Saldırganlık, sıklıkla gerçek kaynağına yönelmiş değildir. Genelde diğer başka kaynaklardan köklenerek kendini gösterir. Dollard ve arkadaşları, engellenen bireyin fakir olması ya da malına mülküne el koyan kaynağın belli olmadığı; bireyin kötü durumuna neden olan faili gözle göremediği durumlarda azınlık grupları gibi daha zayıf kişi ya da gruba saldırganlığın yönlenebileceğini öne sürmektedirler.

I.3.6. Göreceli Yoksunluk Kuramı

Göreceli Yoksunluk Kuramı (Relative Deprivation Theory), bir azınlık grubu üyelerinin kendi durumları ile diğerlerinin durumu ya da kendi grupları ile diğer grupların durumları arasındaki farklılıkların diğer bir deyişle insanların olması gerektiğini düşündükleri ile gerçekte bulundukları durumlar arasında bir farklılığı algılamalarıyla tedirgin ve isyankar olabileceklerini önermektedir (Walker ve

Pettigrew, 1984). Göreceli yoksunluk algısını beklentiler ve başarılanlar arasındaki fark yaratır. Kurama göre, bu fark ne kadar büyükse huzursuzluk o kadar yoğun yaşanır.

Cantril (1965) büyük bir ulusal taramada katılımcılara geçmişi, şimdiyi ve geleceği nasıl değerlendirdiklerini ve ideal olduğunu düşündükleri hayat ile karşılaştırmalarını istemiştir. Her katılımcının gerçek ve ideal derecelendirmeleri arasındaki fark göreceli yoksunluğun ölçümü olmuştur. Crawford ve Naditch (1970), Detroit'te yaşayan siyahlarla yaptığı çalışmada, siyah katılımcıların, şiddet yanlısı protestolarının göreceli yoksunluk tanımlamasından etkilendiğini, gerçek ve ideal yaşamları arasındaki farkın bireylerde huzursuzluk ve şiddete yönelime neden olduğunu öne sürmüştür. Beklentiler ile yaşananlar arasındaki uçurumun isyan ya da ayaklanma çıkmasında önemli olduğunu belirten Davies (1974), kolektif şiddetin oluşmasında j- eğrisi hipotezini öne sürerek insanların, geçmişteki refah ve yoksulluk yaşantılarını referans alarak tahmin yürüttüklerini ve gelecekte de benzerlerini yaşayacaklarını düşündüklerini belirtir. Örneğin, kişilerin geçmişten artarak gelen bir yaşam standartları varsa gelecekte de bunu devam edeceği yönünde bir beklentileri olacaktır.

I.4. Gruplararası Yanlılığın Bileşenleri

Literatürde gruplararası yanlılık olgusu, diğer gruba özgü nitelikleri belirleyen yönüyle kalıpyargı tanımlamasıyla, diğer grup ya da üyelerinin genel bir değerlendirmesini yansıtan tutumsal yönüyle önyargı tanımlamasıyla ve diğer grup

ya da üyelerine yönelik davranışsal olarak ele alan yönüyle ayrımcılık tanımlamasıyla ele alınmaktadır (Dovidio ve ark., 2010)

I.4.1. Kalıpyargı

Kalıpyargılar, sabit zihinsel imajlar olarak bireyin, dış grup olarak tanımladığı bir gruba ait üyelerin tümünün paylaştığına inanılan özellikler üzerine sistemli biçimde oluşturduğu inançlar olarak belirtilmektedir. Bir inanç olarak kalıpyargıların, insanların, dış grubu değerlendirme sürecinde zihinsel karmaşayı önleme adına yaptıkları öne sürülen sosyal karşılaştırma ve sosyal sınıflandırma süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı da öne sürülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2004).

Hewstone ve arkadaşları (2003), kalıpyargıların bireyin, grup temelinde grup üyeleri hakkında paylaşılan özelliklere ilişkin inançlar olduğunu belirtmektedirler. Gruplararası yanlılığın bilişsel bileşeni olarak görülen kalıpyargılar, genellikle bir grubu tanımlarken bazı özelliklerini abartılı olarak vurgulama yönünde işlev gösterirler. Bireyin grubuyla kurduğu özdeşleşme çok güçlü değilse birey, kalıpyargıların oluşmasına yönelik daha nesnel bir yaklaşım sergileyebilmektedir (Brewer ve Miller, 1984). Coşgun (2004), kalıp düşünceler ve önyargıların, kültürel özellikleri farklı olan gruplar arasında kültürel görelilik anlayışının göz ardı edilmesi sonucunda oluştuğunu ve etkin iletişime dolayısıyla olumlu ilişkilerin gelişmesine engel olduğunu belirtmektedir.

I.4.2. Önyargı

“....Tommy’ nin hikayesi anlatılır: Tommy, 6 yaşında beyaz bir çocuktur. Bir gün annesine, arkadaşı Sammy’yi öğle yemeğine çağırıp çağıramayacağını sorar. Annesi arkadaşının beyaz mı siyah mı olduğunu sorar. Tommy, ”Bilmiyorum! Arkadaşıma bakıp, sana söyleyeyim der.”

(Allport ve Kramer,1946, 17)

Geçen yarım yüzyılda, grup ilişkilerinde önyargı konusu hem politik hem de toplumsal bir konu olarak ele alınmış ve daha iyi bir toplumsal yaşam için önyargıların rolü sıklıkla sorgulanmıştır.

Chambers of English Dictionary (1988), önyargıyı (prejudice) şu şekilde tanımlar; bir yargılama ya da sınanmadan varılan peşin bir fikir. Önyargı, sosyal grup içinde kişinin grup üyeliği temelinde kişiye yönelik olumsuz inanç, duygular ve davranışsal niyet olarak tanımlanmaktadır (Brown, 1995). Allport (1954), önyargıyı hoşnutsuzluk, nefret, tiksinti gibi duyguları içinde barındıran yanlış ve kalıplaşmış bir genellemeye dayanan soğukluk (antipathy) olarak tanımlamaktadır ve etnik önyargının bir genelleme olduğunu; hissedilir ya da sözel olarak açıklanabilir olduğunu, genelde bir grubun tamamına ya da o grubun üyesi oldukları için bireylerine yönelik olduğunu öne sürmektedir. Önyargı, kişinin diğer sosyal grubun üyesi olanlara karşı olumsuz inanç, duygu ya da davranışsal niyet olarak da tanımlanmaktadır (Aboud, 1988; Brown, 1995). Dış grup üyesine yönelik, o grubun üyesi olduğu için küçültücü, aşağılayıcı tutumlar (derogatory attitudes), olumsuz

duygulanım, ayrımcı davranışlar önyargı olarak tanımlanabilir (Brown, 1995). Dovidio ve arkadaşları (2010) önyargıyı, grubun tamamının ya da üyelerinin değerlendirmesini yansıtan bir tutum olarak tanımlarken sosyal yanlılığın (bias) üç formundan biri olarak değerlendirmektedirler. Onlara göre önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık bir grubun ya da üyelerinin ele alınış tarzı ve yanlı davranışlardır. Bir gruba ya da yalnızca o grubun üyesi oldukları için bireylerine karşı bir sosyal yönelimdir.

Gruplararası önyargı çalışmaları, günümüzden 60 yıl öncesine dayanırken oldukça uzun bir tarihe sahip görünmektedir. Sosyal bilimlerde olguya yönelik ilk bilimsel tanımlama 1920'lere dayanmaktadır. Öncesinde olgu, doğal ve grupların var olması nedeniyle kaçınılmaz olarak görülmüştür. 1930-1940 yılları arasında önyargı, daha çok psikoanalitik ve engellenme hipotezlerine dayalı olarak bilinçsiz bir savunma (unconscious defence) olarak ele alınırken 1950'lerde Nazizimin etkisiyle bir ideoloji olarak değerlendirilmiştir. Baskın siyasetin eğilimleri doğrultusunda önyargının kaynakları da değişim gösterirken 1970'lerde önyargının baskın grubun bir ifadesi olduğu düşüncesi yaygınlaşmıştır. Çok kültürlülüğün ve azınlıkların desteklendiği 1980'li ve 90'lı yıllarda kimlik ve kategorizasyon ile ilintili olarak ele alınan önyargı olgusunun 2000'ler de güdüsel ve afektif (duygulanım) yapısı ile karmaşık bir görünüm sergilediği üzerinde durulmaktadır (Duckitt, 2010).

Grupların birbirleri ile temasları ve sonuçları üzerine Sosyal Darwinciler baskın olarak yorumlarda bulunmuşlar ve 19 yy. düşüncesinin öncülerinden Sumner (1906), dış gruba yönelik düşmanca duyguların iç grubun daha üstün olduğuna

ilişkin hissin sonucu olduğunu öne sürmüştür. Onun düşüncesinden yola çıkan diğer benzer önerilerde bu yönde temas sonucu çatışma ve düşmanlığın doğal ve kaçınılmaz olduğu fikrini savunmuşlardır (LeVine ve Campbell, 1972; Jackson, 1993). 20 yy.'da Let (1945), ırklar arasında ortak nesnelerin bulunmasının karşılıklı anlayış ve saygıyı doğuracağı düşüncesini öne sürmüştür. Brameld (1946), bir grubun diğer gruptan ayrıştırılmasının önyargı ve çatışmanın bir hastalık gibi büyüyeceğini belirtmişlerdir (akt. Pettigrew ve Tropp, 2011).

Sosyal alanda yapılan çalışmalardan birçoğu gruplar arasında görülen ayrımcılık ve önyargıya yöneliktir. Dış gruba yönelik önyargılı tutumlar ve ayrımcılık içeren davranışlar, ekonomik, kültürel, tarihsel, politik ve psikolojik etmenlerin farklılığına bakmaksızın bazı ortak özellikler sergilemektedir. Yaklaşımlar iki kategoride toplanmaktadır, bazı çalışmalar önyargı ve ayrımcılığın belirleyicisi olarak sosyal etmenleri öne sürerken bazı çalışmalar da psikolojik nedenlere önem vermektedir. (Hogg ve Abrams, 2001). Önyargıların altında yatan mekanizma olarak bilişsel etkinliklerin görülmesi konunun psikolojik içerik taşıdığını göstermektedir. Irkçı bir tutum, cinsiyet ayrımcılığı ya da kendini ait hissettiği grubun üyesi olduğunu düşündüğüne yönelik daha olumlu davranış sergilemek ile birey zihninde bazı sınıflandırmalara başvurarak bir davranış gerçekleştirmektedir. Bu nedenle sınıflandırma yapmak, önyargı oluşumunda merkezi konumdadır (Allport, 1954; Tajfel, 1969).

Allport ve Kramer (1946), daha az önyargılı olan insanların kendilerini tanımlamada daha az hassas olduklarını, belli bir sınır içerisinde tanımlama çabasına

girmediklerini, önceki olumsuz anıların önyargıları arttırdığını, anababa etkisinin önyargılı tutum geliştirmede etkili olduğunu ve eşit statüyü barındıran bir temasın önyargıları azalttığını öne sürmektedirler. Onlara göre, kendisi önyargı kurbanı olan bireyler daha önyargılı olmaktadırlar (kurban olduklarını düşünen Yahudi öğrencilerde dış gruba yönelik önyargılar daha fazla gözlenmiştir). Bu sonucu, Allport ve Kramer, Engellenme-saldırganlık hipotezi çerçevesinde açıklamışlardır: Engellenme duygusu yaşayan bireylerin saldırgan davranışları artmaktadır. Yine yaptıkları çalışmada, okuldaki eğitim ile önyargıları azaltılabileceğine ilişkin kesin konuşamadıklarını öne sürmüşlerdir. 1946 makalesinde Allport, temasın önyargıyı azalttığına ilişkin net olamamasına karşın temasın hangi koşullarda olacağına ilişkin bazı çalışmalar yapılması gerektiğini öne sürerken şu hipotezi önermektedir; birbirinin aynısı ya da neredeyse aynısı olan sosyal, ekonomik statüye sahip grup üyeleri arasındaki temas, arkadaşça bir ilişkiyi geliştirebilir.

Her ne kadar temasın önyargı ile ilişkisi üzerine birçok çalışma yapılmış olsa da önyargıyı öngören diğer etmenler üzerinde de durulmalıdır. Diğer etmenlerin analize girdiği bir durumda neler olabileceği üzerinde durmak önemlidir. Allport (1954), tüm sosyal olguların gözden geçirildiği çoklu nedensellik (multiple causation) önermektedir. Yine Allport ve Kramer (1946) gerçekleştirdikleri önyargı çalışmasında da tüm bu etmenleri dikkate almışlardır.

Pettigrew ve Tropp (2011) önyargıyı öngörmeye birçok disiplinin bir araya gelmesi ile önemli bir adım atılacağını öne sürmektedir. Onlara göre her disiplin önyargı olgusuna farklı bir bakış açısı ile destek vermektedir. Sosyoloji, normatif

bağlam, nüfusun dağılımı, yaş ve eğitim gibi önemli etmenler üzerinde bilgi verirken, Ekonomi, algılanan ekonomik yoksunluk ve Politik Bilim, politik etkinlik üzerinde durmaktadır. Sosyal Psikoloji ise gruplararası temas, kimlik, otoriteriyenizm, sosyal baskınlık yönelimi ve algılanan tehdit gibi bireysel düzeyde analizler ile olguya yeni bakış açısı kazandırmaktadır.

Her ne kadar önyargı bir grup süreci olgusu olsa da sosyal psikoloji önyargıyı temelde bireylerin algısı, değerlendirmesi ve eylemleri olarak analiz eder. Önyargıyı grup düzeyinde ya da bireysel düzeyde ele almak farklı analiz düzeylerini gösterir. Tarih ve politik süreçler, önyargı gibi bir olguyu ele alırken incelenmesi gereken durumlardır. Sosyal psikolojik analiz, önyargıyı incelemenin bir yönüdür ve gerçek bir değerlendirme ancak tüm bilim dallarının birbirini tamamlayıcı görüşleri ile olacaktır.

I.4.3. Ayrımcılık

Sosyal Kimlik Kuramı, insanları iç ve dış gruplara ayırmanın iç grup kayırmacılığının en büyük etkisi olarak ele almaktadır. Tajfel'in (1969) keyfi bir biçimde yarattığı gruplar Kandinsky ve Klee sevenler deneyinde olduğu gibi bireyler, rastgele gruplara ayrılmış bile olsalar, iç grup üyelerini dış grup üyelerine göre daha olumlu bir tutumla değerlendirmekte, iç gruba daha ayrıcalıklı davranmakta ve dış gruptan kaynakları çekmektedirler (Taylor ve ark., 2003). Sosyal sınıflandırma, diğer grup ya da üyelerine karşı bireylerin tutum ve davranışlarını anlamlı olarak etkiler. Sınıflandırma, bireylerin kendi taraflarını tutma için yeterli bir koşuldur.

Çocuklukta gruplararası ayrımcılık olgusunu inceleyen çalışmalar, kendi etnik grubunu tercih etme eğilimi gibi yanlı tutum ve davranışların erken yaşlarda gözlemlendiğine ilişkin bilgiler vermektedir. van Avermaet ve McLintock (1988), 6-10 yaş arası Belçika’da bir okula devam eden çocuklarla yaptığı çalışmada, sınıftaki çocuklara televizyondan diğer sınıfı sesin duyulmadığı bir koşulda izlettirmiş ve o sınıftaki çocukların Flamanca ya da Fransızca konuştuğunu iddia etmiştir. Sonrasında çocuklardan onlara hediye ettiği renkli kalemleri iki sınıf arasında paylaştırmalarını istemiştir. Deneyin değerlendirme aşamasında çocuklar, Fransızca konuşan sınıfı her ne kadar olumlu yönde değerlendirseler de ödülün dağıtılması aşamasında onlara ayrımcı davranmışlar; kendi sınıflarına altı kalem alırken diğer sınıfa iki kalem vermişlerdir. Bu durum diğer sınıfın Flamanca konuştuğu deney koşulunda daha az gözlenmiştir.

Works (1961), ırk ayrımını önlemeye çalışan bir proje çalışmasından sonra siyahların, beyaz komşularını ayırım projesine tabi olmayanlara oranla daha olumlu algıladıklarını bulmuştur. Rabbie ve Horwitz (1969) yaptıkları bir çalışmada, yalnızca sınıflandırma yapmanın bireylerin gruplararası yargılama yapmada yeterli olamayacağını, ortak kader ve benzeri karşılıklı paylaşılan bir duygunun sınıflandırmada etkili olduğunu öne sürmüşlerdir. Beyaz katılımcılarla, tutum-davranış arasındaki ilişkiyi inceleyen yirmiüç çalışmayı ele alan Dovidio ve arkadaşları (1996), olumsuz tutumlar ve ayrımcılık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

1.5. Temas ve Gruplararası Yanlılıklar

Kişinin dış grup olarak gördüğü gruptan bir arkadaşlığın gruplararası tutumları geliştirdiği, iyileştirdiği düşünülmektedir (Pettigrew, 1998). Çünkü dış grup arkadaşlığı hem benliğin dış grup ile bağlantısına bir kalkangibi hizmet ederek hem de benliğin içerisinde yer alan bir kavram olarak herhangi yeni bir yargılama durumunda bireyin başvurduğu aşına bir kaynak yaratmaktadır (Wright ve Lubensky, 2009).

Allport'ın hipotezini yeniden şekillendiren Pettigrew (1998), olumlu bir gruplararası ilişki için gerekli koşulları sıralamaktansa kuramın yeniden ele alınışına dair boylamsal bir model öne sürmektedir. Bu modelde Pettigrew, temel ve kolaylaştırıcı durumsal etmenler olarak Allport'ın eşit statü, işbirliği, ortak hedefler ve otoritenin desteği koşullarına arkadaşlık etmenini olumlu bir temas için eklemekte ve arkadaşlık mekanizmasının altında yatan süreçlerin temasa getirdiği olumlu etkiler üzerine yoğunlaşmaktadır. Pettigrew (1998), kurulacak ilişkinin olumlu olması için Allport'ın öne sürdüğü koşullar gibi, arkadaşlık kavramının da çok güçlü olduğunu öne sürmektedir. Ona göre bu gücün nedeni, bir tanışıklıktan öte uzun dönemli bir arkadaşlığın yine uzun döneme yayılan bir ilişki olmasıyla sonuçlarının daha yapıcı olmasıdır. Ona göre, en uygun temas, çapraz grup arkadaşlığı ile yakalanır ve önyargıyı azaltmak için temas ortamı katılımcıların arkadaşlık kurma fırsatları ile desteklenmelidir. Böyle bir fırsat, kendini açma ve diğer olası arkadaşlık mekanizmalarını harekete geçireceğinden yakın bir etkileşimi de beraberinde getirecektir. Böylece tekrarlayan ve kapsamı olan bir sosyal bağlam oluşacaktır.

Doğrudan ya da dolaylı arkadaşlığın temas ve önyargılar üzerinde etkisi sorgulayan çalışmalar yapan Wright ve arkadaşları (1997), dolaylı bir arkadaşlığın daha olumlu tutumların gelişmesinde hızlandırıcı olması adına katalizör görevi gördüğünü öne sürmüşlerdir. Paolini ve ark (2004), Kuzey İrlanda'da Katolik ve Protestanlarla yürüttükleri çalışmada doğrudan ve dolaylı arkadaşlığın önyargılar üzerindeki etkisini incelenmiş ve aynı yönde bulgu elde etmişlerdir.

Dış grup arkadaşlığın önyargıları azalttığını öne süren Pettigrew (1997), Fransa, İngiltere, Hollanda, Batı Almanya'dan 3800 katılımcı ile yaptığı çalışmada dokuz azınlık grubuna yönelik dış grup arkadaşlığın önyargıları azalttığını özellikle komşuluk ve aynı işte çalışmanın etkili olduğunu bulgulamıştır. Levin, van Laar ve Sidanius (2003), Beyazlar, Latin Amerikalılar ve Afro-Amerikalılar ile yaptıkları boylamsal çalışmalarında önyargının, dış grup arkadaşlığı kurulması ile ne yönde değiştiği üzerine çalışmışlar ve ilerleyen sınıflarda dış grup arkadaşlığının yanlılığı azalttığını bulmuşlardır. Wagner ve arkadaşlarının (2003) yabancılara yönelik tutumlar ve dış grup arkadaşlığı üzerine Doğu ve Batı Almanya'da yaptıkları çalışmalarında daha az dış grup arkadaşlık olasılığına sahip Doğu Almanya'da, yabancılara yönelik olumsuz tutumları daha sık gözlemlemişlerdir. Wright ve arkadaşları (1997), dolaylı yoldan arkadaşlık ağı ve Pettigrew (1997), doğrudan arkadaşlık ağının, önyargı üzerindeki etkilerini incelemek üzere yaptıkları çalışmalarında, sosyal ağın dış grup önyargısını azalttığını ve algılanan dış grup farklılığını arttırdığını aynı zamanda iki grup arasında gerginlik azaltıcı bir mekanizmaya sahip olduğunu öne sürmektedirler.

Temastan önyargıya yönelen nedensellik üzerinde duran çalışmaların (Amir,1969; Pettigrew ve Tropp, 2006a; Stephan, 1987) yanı sıra nedenselliğin yönünü tam tersi gören çalışmalar da bulunmaktadır (Allport, 1954; Levin, van Laar ve Sidanius, 2003; Pettigrew, 1997, 1998). Önyargılı bireyler, dış grubun üyeleriyle temas sağlayacak fırsatlardan kaçınmaktadırlar. Dahası, önyargılı bireyler, temastan kaçınmasalar bile teması yapay bir düzeyde gerçekleştirdiklerinden iyi bir etki ortaya çıkmamaktadır. Diğer bir deyişle, önceki önyargı, temas için en uygun koşulların tam olarak yerine getirilip getirilmediğini belirlemektedir. Binder ve arkadaşlarının (2009) yaptığı çalışmada, önyargıdan arkadaşlığa ve arkadaşlıktan önyargıya doğru nedensellik üzerinde benzerliğin rolü ele alınarak durulmuş ve etki büyüklükleri incelenmiştir. Yüksek düzeyde benzerliğin olduğu düşünülen gruplararası bir ilişkide temasın önyargı üzerindeki etkisi oldukça güçlü bulgulanmıştır. İlgili ilk boylamsal çalışma Stephan ve Rosenfield (1979) tarafından yapılmıştır. İki yıl süreyle Beyaz Amerikan okulunda çocukların etnik azınlık gruplarına ilişkin tutumlarına bakıldığı bu çalışmada etnik gruplar arasında temas ile daha olumlu tutumlara sahip olunduğu gözlenmiştir. Bu çalışmada, başlangıç tutumların önyargı ile ilişkisi bulunamamıştır. Diğer yapılan boylamsal çalışmalar (Brown ve ark., 2007; Eller ve Abrams, 2003; 2004) temasın, gruplararası tutumlar üzerine olumlu etkilerinden söz etmektedir. Levine ve arkadaşları (2003), Beyaz Amerikan öğrencilerle yaptıkları çalışmalarında her iki nedenselliğin de eşit güçte etkiye sahip olduğunu öne sürmüşlerdir.

Temasın, gruplararası yanlılıklar üzerindeki etkisine ilişkin dengeleyen (moderate) ve dolaylı süreçler (yöntemler) diğer bir deyişle “Nasıl” ve “Neden” soruları, temas hipotezi yazınlarında göze çarpan ve üzerinde tartışılan önemli iki

konudur. “Nasıl” soruna ilişkin Brown ve Hewstone (2005) ve Pettigrew ve Tropp (2006b) daha önceki olumlu temas deneyimleri ve kaygının azalması gibi birkaç aracı değişken tanımlamışlardır. Bununla ilgili bazı kesitsel ve boylamsal çalışmalar bulunmaktadır (Islam ve Hewstone, 1993; Greenland ve Brown, 1999; Hewstone ve ark., 2004; 2005). Stephan (1987) etkili temas koşulları üzerine hem bireyin hem grubun hem de temasın gerçekleştiği ortamın önemli olduğuna ilişkin oldukça yararlı bir liste yapmıştır. Brown ve Hewstone (2005), dış grup hakkında bilgilenme, duygudaşlık, bakış açısını aracı değişkenler; grubun homojenliği, yoksunluk (deprivation) ve tedirginliğin (discontent) ise moderatör değişkenler olduğunu ileri sürmektedirler.

“Nasıl” sorusunu açıklamak için gruplararası kaygı her ne kadar etkili bulunsa da, “Neden” sorusuna yanıt vermek biraz daha karmaşıktır. Pettigrew (1998), dış grup hakkında bilgi sahibi olmanın tutum değişimini sağladığı, böylece daha olumlu tutumların geliştiğini, grubun yeniden değerlendirilerek duygusal bağları arttırdığını, bunun ise yakın arkadaşlık mekanizmasını harekete geçirdiğini öne sürmektedir. Ayrıca, bireyin dış grupların çeşitliliğine ilişkin algısı arttıkça onları daha az homojen algıladığı (Cook, 1978; Pettigrew, 1997), temasın gruplararası bağışlayıcılığı arttırdığı gibi güveni de geliştirdiğini (Hewstone ve ark., 2004) gösteren çalışmalar bulunmaktadır.

Her temas önyargıyı azaltmayabilir, bazı durumlarda temas, tehdit unsurunu da içeriyorsa önyargıları doğurabilir (Pettigrew ve Tropp, 2011). Filistin- İsrail arasındaki kontrol noktasındaki gerginlik ve tehdit, temas üzerine olumsuz bir

etmemidir. Bu nedenle temasın hangi ortamda gerçekleştiği, temasın ıktıları açısından önem arz eder.

Wagner ve arkadaşlarının (2003), yabancı karşıtı tutumlara baktıkları çalışmada, tutumun g kazanmasını üç anahtar unsura dayandırmaktadır; Katılımcıların yabancılara ilişkin fikirleri, katılımcıların, yabancılar hakkında ne kadar bilgiye sahip olduklarına ilişkin inançları ve katılımcılar için yabancılar konusunun nemi. Onlara göre olumlu temas, yalnızca yabancılara yönelik daha olumlu tutumlara yol açmamakta, aynı zamanda bu üç anahtar unsur üzerine temellenen tutumların güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Oliner (2005) ve Oliner ve Oliner (1988), Nazi Almanyasında Yahudilere yönelik tutumları inceledikleri ve Yahudi soykırımı sırasında mağdurları kurtaran ya da yalnızca seyirci kalan 600 Avrupalı Hıristiyan katılımcı ile yaptıkları çalışmalarında temasın etkileri üzerinde durmaktadırlar (akt. Pettigrew ve Tropp, 2011). Kurtarıcı grubun daha küçük kasabalarda ya da çiftliklerde yaşadıkları, daha güçlü topluluk hislerine sahip oldukları, birbirlerini destekleyen bir sosyal ağa sahip oldukları yani birbirleri ile temaslarının daha yoğun olduğu gözlenmiştir. Kurtarıcıların, daha sıklıkla Yahudilerle arkadaş, komşu ya da iş arkadaşı olduğu; “Bydğnz ortamda farklı sosyal sınıflardan yakın arkadaşınız var mıydı?” sorusuna %62 kurtarıcının ve olaylara seyirci kalan %36 katılımcının “evet” dediği bulgulanmıştır

Almanya’da yaşıyan Türk ve Alman 15 yaş çocuklar arasında düzenlenen bir çalışmada (Wagner ve ark., 1989) temasın, mahalle, okul ve boş zaman etkinliklerinde kurulan hangi tür ilişkinin önyargıyı azalttığı araştırılmıştır. Alman örnekleminde en çok boş zamanı Türk arkadaş ile geçirmenin önyargıyı düşürdüğü, mahalle ya da okul arkadaşlığı ile önyargıların azalması arasında bir ilişki olmadığı gözlenirken Türk örnekleminde ilişkinin hangi tür ortamda kurulduğunun önyargının azalması üzerinde bir etkisi olmadığı gözlenmiştir. Komşuluk, iş arkadaşlığı gibi daha yapay gelişen ilişkilerden yakın arkadaşlık mekanizması önyargıların azalmasında daha etkilidir (Hamberger ve Hewstone, 1997; Pettigrew, 1997). Pettigrew ve Tropp’ın (2006a) meta analiz çalışması gruplar arasında temasın yararlılığını göstermektedir. 516 çalışmayı tarayarak yaptıkları çalışmalarında temas ve önyargı arasında anlamlı ve birbiri ile ters orantılı bir ilişki olduğunu göstermişlerdir.

Gruplararası çatışmalar için gruplararası temasın her yerde deva olmadığına (Hewstone,2003) ilişkin yalın görüşün yanısıra Pettigrew ve Tropp (2011), dış grup temasının gerekli ancak yeterli olmadığını öne sürmektedirler. Onlara göre uyumun yakalanması çok önemli bir süreçtir ancak temel değildir ve her temas, önyargıyı azaltmamaktadır. Temasın önyargıları azaltabilmesi için ortamda aracı ve farklılaştırıcı olarak bulunan diğer etmenlerin kontrol edilmesi gerekmektedir. Örneğin, tehdit ve kaygı ortamında temas ve önyargı arasında olumsuz yönde bir ilişki söz konusudur (Stephan ve Stephan, 1985). Bu nedenle, daha olumlu gruplararası ilişkiler adına mutlak arkadaşlık mekanizmasını temel alan çalışmalar, sosyal politika ve müdahale programlarının tasarımı için yeterli değildir. Cook

(1962) tarafından öne sürüldüğü üzere, etnik grubun alışılmış, kendine özgü görmediği bir arkadaşlık, ilişkileri geliştirmede yararlı olmayacaktır (akt. Binder ve ark., 2009). Paylaşılan bazı etkinliklerle kurulan basitçe arkadaş olarak tanımlanan bir ilişki türü önyargıların azalmasında etkili değildir. Pettigrew ve Tropp (2006) ve Allport'ın (1954) belirttiği gibi temas koşullarının arkadaşlık mekanizması çerçevesinde ele alındığı, arkadaşlık sayısından çok kalitesine bakıldığı durumlar da etkili bir etmen olacaktır. Yakın zamanda yapılan birçok çalışma temasın algılanan kalitesi üzerine odaklanmaktadır (Islam ve Hewstone, 1993; Binder ve ark., 2009). Grup üyeleri arasında gerçekleşen bir temasın varlığından sonra kalitesinin nasıl olduğu, sosyal mesafenin yaklaşması ve olumsuz duygulanımı engellemesi adına önyargının üzerinde etkili olduğu öne sürülmektedir. (Binder ve ark., 2009).

I.6.Gruplararası İlişkiler ve Kaygı

Duygular, gruplararası ilişkilerde göz önünde bulundurulması ve araştırılması gereken diğer bir değişkendir. Duygular, ilişkileri şekillendirir (Smith 1994, Stephan ve Stephan, 2000). Gruplararası kaygı, olumsuz duygulanım durumu olarak diğer grupla yaşanacak bir etkileşimde reddedilme, utanç verici duruma düşürülme hissi, huzursuzluk gibi hoş olmayan deneyimleri yaşama olasılığından kaynaklanan duygu olarak tanımlanmaktadır (Stephan ve Stephan, 1985). Son yıllarda Terör Yönetimi Kuramından esinlenilerek algılanan korkunun etkileri üzerine birçok çalışma yürütülmektedir (Esses, Haddock ve Zanna, 1993; Greenberg, Simon, Pyszczynsk, Solomon ve Chatel, 1992; Stephan ve Stephan, 1996).

Stephan ve Stephan (1985; 1996; 1999) tarafından öne sürülen Bütünleştirilmiş Tehdit Kuramı (The Integrated Threat Theory) dış gruplara yönelik tutumları öngörmede bir araçtır. Bu model, dış gruba yönelik artan kaygı ve önyargının nedenlerini belirlemede bir çerçeve oluşturmaktadır. Bütünleştirilmiş Tehdit Kuramı, farklı değişkenlere odaklanarak tüm gruplarda önyargıyı etkileyen etmenler üzerinde tartışmaktadır (Corenblum ve Stephan, 2001).

Stephan ve Stephan (1985), dış gruba yönelik tutumların belirleyicisi olarak dört algısal tehdit üzerinde durmaktadırlar: Sembolik tehdit (symbolic threat), gerçekçi tehdit (realistic threat), gruplararası kaygı (intergroup anxiety) ve olumsuz kalıpyargılar (negative stereotypes). Gerçekçi tehdit, iç grubun politik ve ekonomik gücünü içeren bayındırlığına yönelik algılanan tehditlere işaret ederken, sembolik tehdit, değerler, inançlar ya da yaşam tarzı farklılıklarının algılanmasına dayanan tehditlere işaret etmektedir. Stephan ve Stephan (1985), gruplararası kaygıyı, dış grubun üyesiyle herhangi bir temasta bulunduğu ya da zihninde canlandığında bireyin, reddedilme, yanlış anlaşılma nedeniyle korku, endişe, tedirginlik yaşaması olarak tanımlamaktadır. Gruplararası kaygıyı neyin yaratabileceği ve bu kaygının sonuçlarının neler olabileceğine ilişkin oluşturdukları modelde, gruplar arasındaki ilişkinin nevi ve ne kadar sık olduğu, dış gruba ilgili sahip olunan bilginin, kalıpyargıların, etnosentrik inançların, beklentilerin, statünün kaygı yaratabileceğini göstermişlerdir. Onlara göre, hissedilen kaygının tepkisel davranma gibi davranışsal, yanlılık gibi bilişsel ve duyguların abartılması ya da kutuplaşan değerlendirmeler gibi duygusal sonuçları bulunmaktadır.

Temasın temelini oluşturan duygulardan biri olan kaygı, gruplar arasında hissedildiğinde olumsuz tepkiyi harekete geçirir. (Islam ve Hewstone, 1993, Stephan, 1992, Stephan ve Stephan, 1985, 1989, 1992, Wilder, 1993 a,b; akt. Pettigrew, 1998). Böylesine bir kaygı gruplar arasında önyargı olmazsa bile oluşabilir ancak süregiden bir temas, genellikle deneyimlerin artmasıyla kaygıyı düşürür. Diğer kaygı türlerinde olduğu gibi gruplar arasındaki ilişkilerde hissedilen kaygının nedeni olumsuz temas sonucu olumsuz sonuçlar yaşanacağını düşünülmesidir. Daha önce kurulan ilişkilerin miktarı ve nev'i daha sonra kurulacak olan ilişkilerde kaygı düzeyini belirlemede etkilidir. Normların açıkça belirlendiği grupların teması sırasında daha düşük düzeyde kaygı yaşanırken, daha önce bu gruplar arasında bir çatışma yaşanmış ise, normlar açık olsa bile kaygı düzeyi yüksek olacaktır. Daha önceki statü farkları da etkileşim sırasındaki kaygıyı yönlendirir. Örneğin, yüksek statülü bireyler, daha düşük statülü bireyleri mevki olarak daha düşük görüp onlarla kurulacak bir etkileşimi küçümseyebilirler ya da düşük statüde olanların buna içerlediğini düşünerek kendi yüksek statülerinden dolayı suçluluk duygusu hissedebilirler ya da kendi statülerinin yüksek olmasını haklı çıkartmak için dış grubu kötüleyebilirler. Düşük statülü olanlar ise, mevkisi düşük olarak görülmekten dolayı güceniklik duygusuyla bir kaygı yaşayabilirler ve yüksek statülülerle temastan kaçınırlar. Braddock'ın (1985) öne sürdüğü gibi, siyah olanlar etnik bütünleştirmenin sağlanmaya çalıştığı okullara gitmektense beyazlarla yaşayacakları bir temas ya da rekabet ortamı yaratmama adına sadece siyahların devam ettiği okullara gitmeyi tercih etmektedirler.

Gruplar arasında yüksek düzey kaygının bulunması hem teması hem de olumlu etkilerini sınırlamaktadır. (Islam ve Hewstone, 1993; Stephan ve Stephan 1985). Gruplararası kaygının azalmasıyla arkadaşlık mekanizmasının daha etkili olacağı ve akabinde önyargıların azalacağı, temasın nasıl bir etkide bulunacağını kaygı ile değişimlendiği, kaygı yaşayacaklarını düşünen azınlık grubu üyelerinin sosyal mesafeyi arttırdığı, kaygı duyulmayan bir gruplararası ilişkide ise olumlu duyguların arttığı öne sürülmektedir (Binder ve ark., 2009; Paolini ve ark., 2004; Turner ve ark., 2008; Voci ve Hewstone, 2003; Vonofakou, Hewstone ve Voci, 2007). Shelton (2003) yaptığı deneysel çalışmada etkileşim içinde olacakları diğer ırktan kişilere karşı önyargılı olmamalarını istediği deneklerin, önceden böyle bir koşul verilmeyen deneklerden daha fazla kaygı deneyimlediklerini bildirdiklerini ortaya koymuştur. Kendisinden bekleneni gerçekleştirmeye çalışmak bir bakıma kendisi ile çatışmaya girmek, bireyin kaygı düzeyini artırıyor olabilir.

Stephan, Ybarra ve Bachman (1999), gruplararası ilişkilerde bir model öne sürerek grupların birbiri ile çatışmalı olması, statü farklılıklarının bulunması, iç grupla güçlü özdeşleşmenin ve dış grup hakkında yetersiz bilgiye sahip olmanın dış grupla yaşanacak olan bir temasta kendisini tehdit ve kaygı dolayısıyla önyargı ile göstereceğini ve bunun gruplararası davranışa olumsuz yönde etkisi olacağını belirtmişlerdir. Algılanan gruplararası çatışmalar, iç grupla özdeşleşmenin yükselmesi ve gruplar arasındaki statü farklılıkların bir tehdit gibi algılanması sonucunda gelişir (Stephan ve Stephan, 1996). Gruplararası kaygı diğerine güveni azaltır ve grup üyelerinin kendilerinin güvende hissetme ihtiyacını artırır, dış gruba

yönelik kızma ve gücenme, gruplar arasındaki bir ilişkide adil olmayan durumların değiştirilmesi yönünde kolektif eyleme dönüşür (Hewstone ve ark., 2008).

I.7. Gruplararası İlişkiler ve Sosyal Mesafe

Sosyal mesafenin gruplararası ilişkilerde oldukça uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Sosyal mesafe olgusunu ilk olarak Park (1925) ve Bogardus (1925) ele alırken, Crespi (1944) olguyu çoklu ırk toplumu olan Amerika'da Arap-Amerikan ilişkilerini irdelemek amacıyla kullanmış ve gruplararası ilişkileri ve çatışmaları yordama adına oldukça önemli bir adım atmıştır (akt. Pettigrew 1959). Yine oldukça uzun yıllar kullanılan Moreno'nın (1934), iş, yaşam, okul ve boş zamanlar açısından ele alarak oluşturduğu sosyometrik ölçümü ve yakın zamanda etnik gruplararası ilişkilere bakan bazı çalışmalar dış gruba yönelik inanç ve tutumlar üzerinde durmaktadır (akt. McCauley ve ark., 2001). Fiziksel uzaklık dünyayı algılamada nasıl etkili ise psikolojik mesafenin de algılamalar üzerinde etkisi vardır. Bogardus (1925) sosyal mesafeyi nesnel olarak ele alırken etkileşimin doğasını gösterdiğini ve sosyal ilişkilerin özelliğini ortaya koyduğunu öne sürmektedir. Ona göre sosyal mesafe, sosyal grupların birbirlerini algılanan yakınlık derecesi (komşuluk, arkadaşlık, evlilik gibi) olarak sosyal değerlendirme ve onaylamaya işaret etmektedir. Bu yakınlık farklı dini, etnik ve ırktan gelen insanların diğer gruptan olan kişi ya da kişilerle komşuluk etme, arkadaş olma ya da evlenme gibi konularda ne derece kabul gördüğüne dayanmaktadır.

Yapısal yaklaşımda, grupların birbirine olan yakınlığı, farklılık temelinde (sınıf, cinsiyet, ırk kategorileri bağlamında) ele alınırken etkileşimsel yaklaşımda, grupların birbirine olan yakınlığı ne sıklıkta etkileşimde bulundukları temelinde ele alınır. Gruplar ait oldukları sınıf ya da ırksal durumları ile farklılık gösterebilirler yine de düzenli ve devam eden arkadaşlık ya da ikili ilişkilerle toplum içinde yanyana yaşayarak yakın olabilirler. Sosyal davranışların benzerliği üzerine oluşan kategoriler arası sosyal ilişki örüntüleri bu ilişkilerin yakınlık haritasını vermektedir (Wittenbaum ve ark., 2004). Düşük sosyal mesafe, bireyler ya da gruplar arasındaki yanyana yaşama isteği, birbirini sosyalleşme adına görme isteği, evlilik yapma, arkadaşlık kurma gibi bazı etkileşim alanlarında yakınlaşmaya işaret ederken, artan mesafe sosyal etkileşim olasılığının düşük olduğunu, ev, okul, iş hayatında bireylerin aralarına görüşme mesafesi koyduğunu göstermektedir (McFarland ve Brown, 1973). Dış gruba mesafenin ne olacağı üzerinde içgrupla özdeşleşme derecesinin ve dış gruptan gelecek tehdit algısının önemli olduğu, iç grupla yüksek düzeyde özdeşimin ve tehdit algısının daha fazla mesafeye neden olacağı öne sürülmektedir (Giles, 1990). Sosyal mesafe üzerine Pettigrew (1959), Afrikalı öğrencilerle yaptığı çalışmada sosyal mesafe değişkeninin önyargıları yordamada önemli bir değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal mesafe ve dış gruba yönelik iç grup yanlılığı, gruplararası önyargının en önemli iki belirleyicisidir (Tausch ve ark., 2007). Bastian, Lusher, Ata (2012), sosyal mesafenin bir değişken olarak ele alınmasını önyargılar üzerine temasın etkilerini anlamada etkili olacağını öne sürmektedirler. Avusturya'da azınlık ve çoğunluk etnik gruplar ile yaptıkları çalışmalarında, diğer azınlık grubu üyeleri ile kurulan temasın sosyal mesafeyi yakınlaştırdığını, çoğunluğun azınlık

grubunu değerlendirmesinin ise sosyal mesafe üzerinde gl bir öngörü gücüne sahip olduğunu ortaya koymaktadırlar.

I.8. Gruplararası İlişkiler ve Kolektif Benlik Değeri

Davranış için en önemli motivasyon kaynağı, bireyin benlik değerini arttırma ve korumasıdır ve bu motivasyon kaynağı gruplararası algı ve davranışların açıklamasında merkezi öneme sahiptir (Long ve Spears, 1998). Bu açıdan bakıldığında bir gruba ait olarak o gruptan kazanılan kolektif benlik değeri gruplararası ilişkilerde olumlu ilişkiler kurmada önemli bir etmendir.

Kolektif benlik, insanların ait olduklarını düşündükleri gruba ilişkin yapılan değerlendirmeler olarak ifade edilebilir. Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel, 1982; Tajfel ve Turner, 1979; 1986; Turner, 1982) benlik kavramının bireysel ve sosyal olmak üzere iki yönü olduğunu öne sürerken, Crocker ve Luhtanen (1990) bireysel benlik değeri (self-esteem) yanında ikinci bir tip, kolektif benlik değeri (collective self-esteem) kavramını kullanmışlardır. Turner'a (1999) göre kolektif benlik, diğerleriyle paylaşılan özellikleri ve benzerlikleri ortaya çıkarmaktadır. Crocker ve Luhtanen (1990) bireysel ortamlarda, bireysel benlik değerinin, grup ortamında kolektif benlik değerinin önemli olduğunu öne sürmüşlerdir. Araştırmalarında, bireyin grup ortamında kolektif benlik değerini ne çıkardığını, kolektif benlik değeri yüksek olan kişilerin düşük olanlara göre sosyal kimliklerine yönelik tehdit algıladıklarında grup içi yanlılıkları daha fazla gösterdiklerini, gruplarını daha çok savunduklarını

saptamışlardır. Onlara göre kolektif benlik değeri yüksek olanlar, dış grubun azımsanması ve iç grubun değerinin arttırılması yönünde tepki göstermektedirler.

De Cremer ve Oosterwegel (1999) çalışmalarında, yüksek kolektif benlik değerine sahip bireylerin iç gruplarını daha çok kayırdıklarını, düşük kolektif benlik değerine sahip bireylerin ise dış grubu daha sık azımsayarak olumsuz olarak değerlendirdiklerini bulmuşlardır. Crocker, Blaine ve Luhtanen (1993) yüksek düzey kolektif benlik değeri olan bireylerin kimlik değerlerini arttırmak için iç gruplarını daha çok kayırdıklarını, düşük kolektif benlik değeri olan bireylerin de dış grubu azımsamayı arttırarak daha savunmacı bir strateji izlediklerini öne sürmektedirler.

Aberson ve arkadaşları (2000),benzer olarak yüksek benlik değeri olanların düşük olanlara göre daha çok iç grup yanlılığı gösterdiğini bulmuşlardır. Sosyal Kimlik Kuramının temel varsayımı, insanların kendilerine ilişkin olumlu değerlendirmeler yapmak ve böylece benlik değerlerini yükseltmek yönünde güdülenmiş olduklarıdır. Dış grup tarafından tehdit edildiklerini hissettikleri bir durumda düşük kolektif benlik değeri olanlar kendilerini güvenmediklerinden başarısızlık yaşamama adına daha sıklıkla dış grubu azımsayan bir stratejiyi seçmektedirler (Tice, 1991; Baumeister, 1993; Branscombe ve Wann, 1994). Yüksek kolektif benlik değerine sahip olanlar, kendilerine daha fazla güvendikleri için kolektif kimlik değerini arttırmak için fırsatları daha iyi kolladıkları ve bu fırsatlardan daha iyi yararlandıkları da öne sürülmektedir (McFarlin ve Blascovich, 1981; Baumeister ve ark., 1989).

Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979), gruplararası yanlılığın, bireyin olumlu benlik değeri gereksiniminden kaynaklandığını belirtirken, Abrams ve Hogg (1990), iç grup yanlılığının benlik değerini arttırdığı ve benlik değeri tehdidinin iç grup yanlılığını arttırdığı yönünde çift yönlü nedensellik taşıyan iki önerme ileri sürmüşlerdir. Bu önermelerden ilki, pek çok çalışma ile desteklenirken ikinci önerme yapılan çalışmalarla çok desteklenememiştir (Hewstone ve ark, 2002). Tajfel ve Turner (1979), benlik değeri için gruplararası yanlılığın bir gereksinim olduğunu ve bu gereksinimin sosyal değişimi beraberinde getirebileceğini ve Turner ve Reynolds (2001) benlik değerini arttıran bir yanlılığın aslında başarılı olarak değerlendirilebileceğini öne sürmektedirler.

1.9. Gruplararası İlişkiler ve Grupla Özdeşleşme

Sosyal özdeşleşme, kişinin benlik kavramını kapsadığı, onun için önem taşıyan, kişi tarafından benimsenmiş kategorizasyonlardır (Turner, 1982). Gruplararası davranışlar, grupları ile kendilerini özdeşleştirmeleri bağlamında kişilerin bireysel ya da kolektif olarak etkileşimde bulunmalarına dayanır (Şerif, 1966). Birey, kendisini tarif ederken, gerçekte özdeşleştiği grupları ortaya koyar ve bu sosyal özdeşleşmeler onun sosyal kimliğini oluşturur (Arkonaç, 2001).

Kelly (1993), gruplar arasındaki farklılaşım yoluyla güçlü bir özdeşleşmenin sosyal değişim olasılığı yaratacak kolektif eylemi arttıracığını öne sürmektedir. Wright (2010) grupla özdeşleşmeyi, sosyal hareketliliğin öncüsü olarak ele alırken statüyü değiştirmede de güçlü bir motivasyon kaynağı olarak gördüğünü öne sürer.

Ellemers (1993), grupla özdeşleşmenin kişinin davranışları üzerinde oldukça etkili, kimliğin durağan olmayan bir parçası olduğunu öne sürerken Brewer (1991), grupla özdeşleşmenin bireyin iki zıt gereksinimi, ait olma ve farklılaşma gereksiniminden beslendiğini öne sürmektedir. Brewer'in (1991) öne sürdüğü En Uygun Ayırtedicilik Kuramı ile birey, içinde bulunduğu grup ile benzeşerek ve dış gruptan farklılaşarak değerini hisseder böylece iç grup ile benzeşme ve dış gruptan farklılaşma derecesi grupla özdeşleşme düzeyini vermektedir.

Birey için anlam taşıyan bir grup üyeliği, kişisel kimliğin yerini sosyal kimliğe bırakmasına yol açar (Kelly, 1993). Bireylerin kendilerini grupları bağlamında ifade ettikleri durum, iç grupla özdeşleşmenin yüksek olmasına işaret etmektedir (Tajfel ve Turner, 1986). Özdeşleşme düzeyi yüksek bireyler yani ait olduğu gruptan edindiği kimlik ile bağları kuvvetli olanlar, düşük olanlara göre gruplararası ayrımcılık, grup içi yanlılık, grubun belirginliği gibi algısal ölçümlerden daha yüksek puan almaktadır (Mummendey ve Schreiber, 1984, Wagner ve Ward, 1993). Yüksek düzeyde özdeşleşme bildiren bireyler, gruplarının geleceği belirsiz olsa dahi bağlılıkları yüksek oranda devam etmektedir (Doosje, Spears ve Ellemers, 2002). Özellikle azınlık gruplarında özdeşleşmenin çoğunluk gruba göre daha güçlü olduğu bulunmuştur (Mullen ve ark., 1992).

Sosyal Kimlik Kuramına göre gruplar arasındaki yanlı karşılaştırmalar, sosyal özdeşleşme ile doğrudan bağlantılıdır; grup üyeleri için üyelik önem kazandıkça yanlılık artacaktır. Kuramdaki bu iddia, doğal olarak ilgili araştırmalarda üyelerin grupla özdeşleşme derecesiyle, gruplararası yargılarda gösterdikleri grup içi

yanlılıklar arasında ilgileşim arayışlarına yol açmıştır (Arkonaç, 2001). Grupla özdeşleşmenin varlığına işaret edebilecek bazı durumlar şu şekilde belirtilebilir; ait olduğunu düşündüğü grubun başarılarını kendi başarıları gibi görme, kuvvetli bağlarının olduğunu düşünme, ortak duyguları paylaştığına inanma, “biz” duygusunu yaşama, ait olduğu gruba yapılan övgüleri kendine de yapılmış hissetme ve gruba aidiyeti kimliğinin önemli bir parçası olarak görmek.

Arkadaşlık bağı, uyumlu etkileşim, grubun araçsal amaçlarının olması ve grubun kendini, dış grubun tehdinde hissetmesi gibi etmenler grupla özdeşleşmeyi etkilemektedir (Voci, 2006). Kolektif benlik değerinin düşük olduğu durumda yüksek düzeyde grupla özdeşleşme, dış grubun daha fazla azımsanmasına yol açmaktadır (Branscombe ve Wann, 1994).

Grupla özdeşleşme ile yanlılık arasındaki ilişkiye bakan yakın zamanda yapılan çalışmalar bazı ilişkisel veriler sunmaktadır (Kelly, 1993; Mummendey, Klink ve Brown, 2001). Böylesine bir ilişki olduğuna ilişkin önermenin altında yatan, bireylerin bir gruba bağlı olmaktan gelen kendilik imajlarının grubun tümünün algılanan imajının ne derece değerli olduğuna dayanmasından gelmektedir. Bir grup üyeliği birey için ne kadar öne çıkar ve önem kazanırsa birey için gruba verilen değer önemi ve akabinde grubunun öne çıkması için lehine tutum ve davranış sergileme olasılığı o kadar artacaktır.

Tajfel’e (1981) göre grubun daha olumlu algılanmasının en belirgin yolu grubu diğer gruplardan daha olumlu olarak algılamaktan geçer. Turner’a göre (1999),

Sosyal Kimlik Kuramı hiçbir zaman içgrupla özdeşleşme ile içgrup yanlılığı arasında doğrudan nedensel bir ilişiyi ortaya koymamıştır. Böylesine bir nedensellik yalnızca bazı koşullar karşılandığında örneğin gruplar arasındaki karşılaştırma kaygı vericiyse ya da sosyal kimlik özel bir durumdan kaynaklanan bağlamsallık taşıyorsa oluşabilir. Böylece özdeşleşme ile yanlılık arasındaki ilişkinin, değerlendirme ortamı, gruplararası karşılaştırmanın yönleri, dışgrupla karşılaştırmanın önemi gibi bazı diğer etmenlerden etkilendiği öne sürülebilir (McGarty, 2001). Örneğin, duygular; kızgınlık, korku, memnuniyet, kıskançlık gibi (Smith, 1994), suçluluk duygusu (Branscombe ve Doosje, 2004) ve kaygı (Islam ve Hewstone, 1993). İç grup, dış grup tarafından tehdit edildiğini hissederse grupla özdeşleşme ve yanlılık arasındaki ilişki güçlü hale gelmektedir.

Tajfel ve Billic (1974), gruba bağlılık üzerine yaptıkları çalışmayı Schacter'in (1959) kaygı durumunda insanların bir araya geldiği ve Şerif ve Harvey'in (1952) belirsiz durumlarda bireyin diğerlerinin etkisi altında kaldığını ortaya koyan deneylerine dayandırmaktadır. Onlara göre, bilişsel belirsizlik ve istikrarsızlık durumunda düzen ve kesinliği sağlamak amacıyla, bilişsel bakış açılarında yeniden yapılanmaya gidilmekte ve böylece diğerlerinin etkisine daha çok maruz kalınmakta, bu durumda da gruba bağlılık artmaktadır. Kohler, Miller ve Klein (1973) iç grubun, izolasyon ve belirsizliği yok etme adına birey için psikolojik bir sığınak olduğunu öne sürerken Tajfel ve Billic (1974) yaptıkları deneysel çalışmada, kaygısı az olanların iç grup kimliğini daha çok taşıdıkları ve dış grup için daha fazla olumsuz yargı gösterdiklerini bulmuşlardır.

Buraya kadar anlatılanların ışığında özetlenecek olursa dış grupla kurulan temas, kendi grubu ile özdeşleşme düzeyi ve kolektif benlik değeri, dış grupla yaşanan ilişkiden hissedilen kaygı, dış gruba yönelik algılanan yanlılıklar ve sosyal mesafe gibi değişkenlerin nasıl değişimlendiği, bunlar arasındaki ilişkiler birçok çalışmaya konu olmuştur.

Allport (1954), gruplar arasında olumlu yönde temasın eşit statü, işbirliği, ortak hedef ve otoritenin varlığında olacağını öne sürerken Pettigrew (1998), Allport'ın temas koşullarına bir ekleme yaparak gruplararası ilişkilerde en uygun temas için diğer gruptan arkadaşlığın önemi üzerinde durmaktadır. Ona göre, doğrudan bir arkadaşlık ilişkisi, yakın temas ve kendini açma gibi olumlu ilişki mekanizmalarını harekete geçirerek dış grup yanlılığını azaltmaktadır. Diğer grupla temasın ilişkilerde yarattığı olumlu etkinin yanısıra sosyal özdeşleşme (Gaertner ve ark., 2000; Hewstone, Rubin ve Willis, 2002) ve kolektif benlik değeri gruplararası ilişkilerde olumlu ya da olumsuz yönde etkide bulunan önemli bir etmendir (Crocker ve Luhtanen, 1990). Gruplararası ilişkiden hissedilen kaygının azalması ile diğer gruptan olanla temas artmaktadır (Islam ve Hewstone, 1993). Bastian ve arkadaşları (2012), azınlık grubu üyeleri ile kurulan temasın sosyal mesafeyi yakınlaştırdığını, dış gruba mesafe ile içgrupla özdeşleşme derecesi arasında bir ilişki olduğu, iç grupla yüksek düzeyde özdeşimin ve dış gruptan gelecek tehdit algısının daha fazla sosyal mesafeye neden olacağı öne sürülmektedir (Giles, 1990).

I.10. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Sosyal kimlik, değişken bir yapıdır ve gruplararası ilişkilerde belirleyici öneme sahiptir. Bu çalışmada gruplararası ilişkiler ve sosyal kimlik konuları bir model içerisinde her iki konuyu da kesen kavramlarla bütünleştirilerek ele alınacaktır. Bu modelde, sosyal psikolojik gelenekler çerçevesinde bağlam açısından gruplararası temas kavramı ortaya konacak ve kolektif benlik değeri, grupla özdeşleşme, gruplararası kaygı ve yanlılığın gruplar arasındaki sosyal mesafe üzerindeki etkileri incelenecektir. Grupların birbiriyle temasının koşulları, bu koşullarda gerçekleşen temasın doğurguları, bireyin grubuyla özdeşleşmesi, diğer grupla temastan yaşanabilecek kaygı, bireyin sosyal ağına diğer grubun üyelerinin girmesi ile önyargı ve diğer grubu azımsama olgularının değişiminin incelenmesi, araştırmanın problemlerini oluşturmaktadır. Bu genel amaca bağlı olarak yapılan çalışmalarla elde edilecek bulgularla, Türkiye’de yaşayan insanların kendilerini ait hissettikleri etnik grupların birbirleriyle ilişkileri ve bu ilişkilerin doğurgularının ortaya konması amaçlanmaktadır. Çalışmanın bulguları, kuramsal dayanağı oluşturan Sosyal Kimlik Kuramı ve Gruplararası Temas Kuramının farklı bir örneklemede sınanmasını sağlayacaktır.

Buraya kadar aktarılan çalışmaların ışığında yapılacak olan bu çalışma, temellerini Allport’ın (1954) attığı ve Pettigrew’in (1998) geliştirdiği Gruplararası Temas Kuramı, Tajfel ve Turner’ın (1979) sosyal sınıflandırma, sosyal karşılaştırma ve sosyal kimlik arasında kurduğu bağ olan Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu çerçevede, dış gruba yönelik olumsuz yanlılığı arttırdığı öne

sürülen değişkenlerin, bireylerin kendilerini atadıkları Türk ve Kürt örneklem grupları açısından ele alınarak temasın etkilerine dair bilgilerin elde edilmesi ve psikolojik etmenlerin bu süreçteki rollerini belirlenmesi çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Böylece, araştırmanın genel amacı, bireyin arkadaşlık gibi diğer gruba ait birisinin varlığı ile oluşan, tekrarlayan ve kapsamı olan sosyal ağı ile bireyin kendini ait hissettiği kökenle özdeşleşmesi, bireyin kolektif benlik değeri diğer kökenden olanlara yönelik gruplararası yanlılığı ve gruplararası kaygı arasındaki yapısal ilişkilerin incelenmesidir. Ayrıca, eşit statü, ortak hedef, gruplararası işbirliği ve otoritenin desteği olarak belirlenen temas koşullarının gruplar arasında temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasındaki ilişkileri farklılaştırıcı etkisi ele alınacaktır.

Dündar (2009), Kürtler açısından Türkiye’de etnik bir farklılaşmadan söz etmenin mümkün olmadığını, çok küçük düzeyde görülen dil farklılığı hariç ana kültür kalıbından herhangi bir farklılığın bulunmadığını belirtmektedir. Ona göre, sergilenen Kürt hareketliliğinin sosyolojik sebeplere dayalı bir ayrışmadan değil, tamamen siyasi ve psikolojik karakterli bir yaklaşımdan kaynaklanmaktadır.

“Biz” ve “Onlar”, Türkçe dil yapısında şahıs çekimlerinin ötesinde içinde yaşanılan toplumun bir üyesi olarak kişinin kendisini ait hissettiği toplulukları ve ait hissetmediği, kendisine benzetemediği diğerlerini yansıtır. “Biz” ya da “Onlar” denildiğinde ortaya çıkan ayrımın birçok sosyal doğurgusu bulunmaktadır. “Biz” içinde kişi kendisini, neşeli, gururlu, varlıklı, mutlu, ya da güçlü hissedebilir, “Biz” ile “Onları” karşılaştırır; olumlu ya da olumsuz hisseder, yeni tutum ve davranışlar

geliştirebilir. Bu çalışmanın temelini “Biz” ve “Onlar” ayrımının yarattığı gruplar arasındaki ilişkiler oluşturmaktadır. Birey-toplum bağlamında psikolojik karakterli yapılacak bu çalışma, birbiri ile ilişkili ve etkileşimli iki temelden yola çıkarak kişinin kimliğinin belirlenmesinde ait olduğu grup ve diğer dış grupla ilişkilerini, sosyal durumları ve doğurgularını ortaya koyacak olması açısından önemlidir. Türkçe literatürde diğer kökenden olanla kurulan temasın, iç grupla özdeşleşmenin ve kolektif benlik değerinin ortamda kaygı ve yanlışların bulunmasıyla gruplar arasındaki sosyal mesafeye etkisinin nasıl olacağına ilişkin bir çalışmanın bulunmaması önemli bir bilgi birikimi eksikliğine neden olmuştur. Bu çalışmanın, seçilen etnik kökenli gruplar arasındaki ilişkilerin olumlu yönde gelişmesi, sosyal çatışmaların azaltılmasına yönelik bilgi verici olması ve toplumsal yaşamda ilişkileri etkileyen etmenlerin varlığını ortaya koyacak olması nedenleriyle alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

I.11. Araştırma Denenceleri

Amaçlar kapsamında araştırmanın modeli (Şekil 1) ve denenceleri aşağıdaki gibidir.

H.1. Gruplararası temas düzeyi arttıkça gruplararası yanlışlık düzeyi azalır.

H.2. Grupla özdeşleşme düzeyi arttıkça gruplararası yanlışlık düzeyi artar.

H.3. Kolektif benlik değeri düzeyi arttıkça gruplararası yanlışlık düzeyi azalır.

H.4. Gruplararası temas düzeyi arttıkça gruplararası kaygı düzeyi azalır.

H.5. Grupla özdeşleşme düzeyi arttıkça gruplararası kaygı düzeyi artar.

H.6. Kolektif benlik değeri düzeyi arttıkça gruplararası kaygı düzeyi azalır.

H.7. Gruplararası yanlılık düzeyi arttıkça iki grup birbirinden uzaklaşır; gruplararası sosyal mesafe artar.

H.8. Gruplararası kaygı düzeyi arttıkça iki grup birbirinden uzaklaşır; gruplararası sosyal mesafe artar.

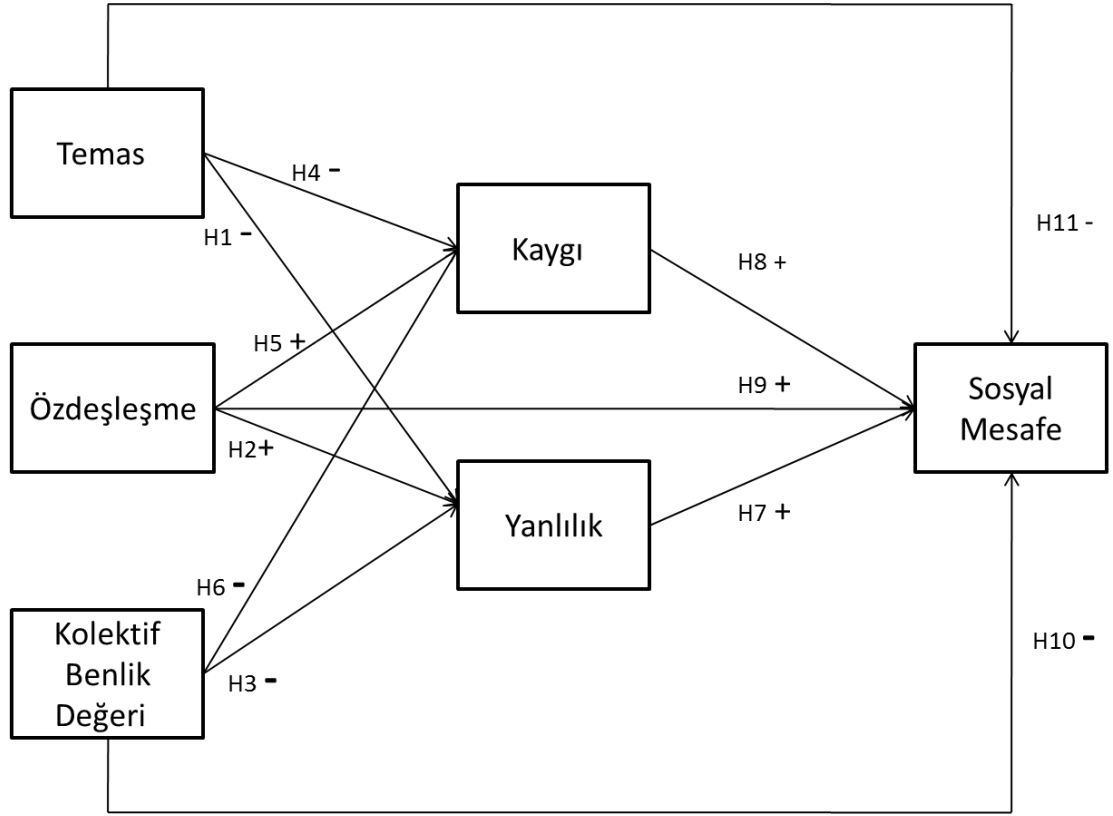
H.9. Grupla özdeşleşme düzeyi arttıkça iki grup birbirinden uzaklaşır; gruplararası sosyal mesafeyi artar.

H.10. Kolektif benlik değeri düzeyi arttıkça iki grup birbirine yakınlaşır; gruplararası sosyal mesafe azalır.

H.11. Gruplararası temas düzeyi arttıkça iki grup birbirine yaklaşır; sosyal mesafe azalır.

H.12. Türk ve Kürt kökenli gruplarda, değişkenlerin ortalamaları arasında anlamlı bir fark beklenmemektedir.

H.13. Eşit statü, ortak hedeflerin varlığı, gruplararası işbirliği ve otoritenin/toplumun desteği algıları olarak temas koşullarının yüksek/olumlu ve düşük/olumsuz algılanmasının gruplararası temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe düzeyi arasındaki ilişkide farklılaştırıcı etkisi (moderator) etkisi vardır.

Şekil 1. Araştırma Modeli. Sosyal mesafenin artması iki grubun birbirinden uzaklaşması, sosyal mesafenini azalması iki grubun birbirine yakınlaşması anlamında kullanılmaktadır.

BÖLÜM II

YÖNTEM

II.1. Katılımcılar

Bu araştırmaya Mersin şehrinde yaşayan ve kendini Türk ya da Kürt kökenli olarak niteleyen 367 kişi (135 erkek, 232 kadın) katılmıştır. Türk kökenli olarak kendilerini tanımlayan katılımcılar 239 ve Kürt kökenli olarak tanımlayan katılımcı sayısı 128'dir. Örneklemin demografik özellikleri Çizelge 1 ve Çizelge 2'de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Çalışmanın Demografik Değişkenlerinin Türk Kökenli ve Kürt Kökenli Dağılımına Göre Frekansları ve Yüzdeleri

		Türk Kökenli		Kürt Kökenli		Tüm Katılımcılar	
Demografik Değişkenler		F	%	F	%	F	%
Cinsiyet	Kadın	169	70.7	63	49.2	232	63.2
	Erkek	70	29.3	65	50.8	135	36.8
Genel Toplam		239	100	128	100	367	100
Eğitim Durumu	Eğitimi yok	1	0.4	6	4.7	7	1.9
	Okuryazar	3	1.3	9	7.0	12	3.3
	İlkokul	10	4.2	8	6.2	18	4.9
	Ortaokul	17	7.1	13	10.2	30	8.2
	Lise	82	34.3	46	35.9	128	34.9
	Lisans	120	50.2	45	35.2	165	45.0
	Lisanüstü	6	2.5	0	0.0	6	1.6
Toplam		239	100.0	127	99.2	366	99.7
Genel Toplam		239	100.0	128	100.0	367	100.0
Doğum Yeri	Köy	34	14.2	45	35.2	79	21.5
	İlçe	71	29.7	37	28.9	108	29.4
	İl	78	32.6	27	21.1	105	28.6
	Büyük İl	51	21.3	15	11.7	66	18.0
Toplam		234	97.9	124	96.9	358	97.5
Genel Toplam		239	100.0	128	100.0	367	100

Tüm katılımcıların yaşları 18 ile 62 arasında değişmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 27.90 (s= 9.39) yıldır. Türk kökenli katılımcıların yaş ortalaması 27.81 (s=9.64) ve Kürt kökenli katılımcıların yaş ortalaması 28.07 (s=8.94)'dir.

Katılımcılar açısından dikkat çeken nokta cinsiyet dağılımıdır. Türk kökenli olarak kendilerini tanımlayan gruptaki erkek katılımcı sayısı, kadın katılımcı sayısından daha düşüktür. Eşit olmayan cinsiyet dağılımının gruplar arasındaki farklara etkisini sorgulamak amacıyla analizlerde cinsiyetin etkisi kontrol edilerek analiz sonuçları sunulmuştur.

Çizelge 2. Çalışmanın Demografik Değişkenlerinin Türk Kökenli ve Kürt Kökenli Dağılımına Göre Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Ranjları

	Türk Kökenli			Kürt Kökenli			Tüm Katılımcılar		
	X	s	Ranj	X	s	Ranj	X	s	Ranj
Demografik Değişkenler									
Yaş	27.81	9.64	18-61	28.07	8.94	18-62	27.90	9.39	18-62
Şehirde yaşama süresi (yıl)	15.80	11.73	1-48	16.41	9.57	1-43	16.01	11.01	1-48

II.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla sırasıyla aşağıdaki ölçekler kullanılmıştır;

Öncül (Predictors) Değişkenleri ölçmek üzere;

1. Temasın Varlığı ve Sıklığına İlişkin Ölçek

2. Grupla Özdeşleşme Ölçeği
3. Kolektif Benlik Değeri Ölçeği

Aracı ve Farklılaştırıcı (Mediator-Moderator) değişkenleri ölçmek üzere;

4. Gruplararası Kaygı Ölçeği (aracı)
5. Gruplararası Yanlılık Ölçeği(aracı)
6. Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği (farklılaştırıcı)

Sonuç (Outcome) değişkenleri ölçmek üzere

7. Sosyal Mesafe Ölçeği

Ayrıca katılımcılara eğitim, yaş ve kendini etnik köken açısından nasıl tanımladığına ilişkin demografik bilgilerin sorulduğu “Bilgi Formu” veri toplama aracı olarak sunulmuştur.

II.2.1. Temasın Varlığı ve Sıklığına İlişkin Ölçek

Çalışmaya katılan bireylere, öncelikli olarak etnik köken açısından kendilerini nasıl tanımladıkları (Türk kökenli; Kürt kökenli; Diğer) sorulmuştur. Daha sonra, Türk kökenli ve Kürt kökenli bireylerin birbirleri ile olan temaslarının varlığı (Islam ve Hewstone,1993) ve sıklığını ölçmek amacıyla (Swart, 2007; Çakal ve ark.,2011) toplam dokuz madde Türkçe’ye uyarlanarak maddeler kullanılmıştır.

Temel bileşenler analizine göre ölçek maddeleri tek boyutta yer almakta ve toplam varyansın %52.2'sini açıklamaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 ve Spearman-Brown katsayısı .76 olarak hesaplanmıştır. Yüksek puan, temasın daha yoğun olduğunu göstermektedir.

II.2.2. Grupla Özdeşleşme Ölçeği (Identification Scale, Roccas, 2003)

Çalışmaya katılan ve kendilerini Kürt ya da Türk kökenli olarak tanımlayan katılımcıların kendilerini ait olarak tanımladıkları grupla özdeşleşme algılarını belirlemek amacıyla, Roccas (2003) tarafından geliştirilen Grupla Özdeşleşme Ölçeği (Identification Scale) kullanılmıştır. Ölçek 5'li Likert tipi (Kesinlikle katılmıyorum; katılmıyorum, kararsızım; katılıyorum; kesinlikle katılıyorum) on maddeli bir ölçektir. Ölçeğin faktör yapısına ilişkin bilgiler Çizelge 3'te ve ölçeğin bir örneği Ek.2'de verilmiştir.

Grupla Özdeşleşme ölçeği, Ceylan ve Özbal (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin, iki yarım güvenirlik analizi bilgisi verilmezken, Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88'dir. Geçerlik çalışmasında ölçeğin iki faktörle toplam varyansın % 57.5'ini açıkladığı birinci faktörün grupla beraber hissedilen algılamalar (gruba aidiyet) ve ikinci faktörün daha çok kişisel kimlik algısı ve grup dışındaki bireylerin düşüncelerine yönelik algılarıyla (kimlik algısı) ilgili olduğu değerlendirilmiştir.

Çizelge 3. Grupla Özdeşleşme Ölçeğinin Faktör Yapısı

Ölçek Maddeleri	X	s	Madde Toplam Korelasyon	Faktör Yükü
1 Kendimi ait hissettiğim kökenimin başarıları, benim başarılarımdır.	3.56	1.29	0.61	0.71
2 Bazı kişiler, kökenimden olanları eleştirdiğinde, bu bana kişisel hakaret gibi gelir.	3.33	1.29	0.52	0.61
3 Kendi kökenimden olan herkesle kuvvetli bağlarım olduğunu hissederim.	3.46	1.20	0.66	0.75
4 Kendi kökenimden birisine herhangi kötü bir şey olduğunda bana olmuş gibi hissederim.	3.53	1.16	0.71	0.78
5 Kendi kökenime ilişkin konuştuğumda genellikle “onlar”dan çok “biz”i kullanırım.	3.49	1.26	0.66	0.74
6 Kendi kökenimden birinin başarısını duyduğumda bundan gurur duyarım.	3.96	1.07	0.67	0.75
7 Diğer kökenden olanların benim kökenimden olanlar hakkında nedüşündüğünü merak ederim	3.40	1.14	0.31	0.38
8 Kökenimden olanların oluşturduğu grubun bir üyesi olmak benim için önemlidir.	3.43	1.23	0.73	0.79
9 Kendi kökenime ilişkin övgü yapıldığında bana yapılmış gibi hissederim.	3.53	1.14	0.70	0.77
10 Kendimi ait hissettiğim kökenim, kimliğimin önemli bir parçasıdır.	3.81	1.12	0.69	0.77
Açıklanan varyans %	51			
Cronbach alfa	.89			

Bu çalışmada yapılan ölçek geçerlik analizinde (N=366), maddeler Ceylan ve Özbal (2008) tarafından yapılan çalışmada olduğu gibi iki boyutta yer almıştır.

Ancak, tüm maddeler faktör 1’de “grupla beraber hissedilen algılamalar (gruba aidiyet)” sıralanırken sadece bir madde (madde 7; Diğer kökenden olanların benim kökenimden olanlar hakkında ne düşündüklerini merak ederim”, kimlik algısı) ikinci bir boyut olarak bulgulanmıştır. Aynı maddenin, faktör 1’den de .38 faktör yükü alması nedeniyle bu çalışmada ölçek, tek boyutlu olarak analize alınmıştır. Ölçek maddelerinden yüksek puan almak, ait olduğu bildirilen kökene ilişkin yüksek özdeşleşme göstermektedir. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .88 ve Spearman-Brown katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır.

II.2.3. Kolektif Benlik Değeri Ölçeği (Collective Self Esteem Scale, Luhtanen ve Crocker, 1992).

Kolektif Benlik Değeri Ölçeği, Luhtanen ve Crocker tarafından 1992’de geliştirilen onaltı maddelik dört boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır. Ölçek, Sosyal Kimlik Kuramı temelinde bireyin, bir grubun üyesi olarak grup içinde kendisini ve grup üyeliği açısından üyesi olduğu grubu diğer gruplar arasında nasıl gördüğüyle ilgilidir. Özgün formunda ölçek, üyelik benlik değeri (membership), kişisel benlik değeri (private), genel benlik değeri (public) ve kimlik benlik değeri (identity) olmak üzere dört faktörden oluşmaktadır. Üyelik faktörü, grubun üyesi olunmaya yönelik bireyin tutumları; Kişisel benlik değeri alt boyutu, bireyin bir grup üyeliğine ilişkin tutumları; Genel benlik değeri, üye olmayanlar tarafından bireyin ait olduğunu hissettiği grubu nasıl ele aldıklarına ilişkin algılamaları; Kimlik benlik değeri alt boyutu ise grup üyeliğinin bireyin kimliğine ilişkin katkılarının nasıl olduğuna yönelik tutumları ölçmeyi amaçlamaktadır.

Kolektif Benlik Değeri Ölçek maddeleri Türkçe'ye araştırmacı tarafından çevrilmiş, daha sonra bu çeviriler, psikoloji alanında uzman iki profesör ve bir psikologdan oluşan yargıcılara verilmiştir. Yargıcılar tarafından Türkçe çevirisi ve ilgili özelliği ölçebilme kapasitesi açısından değerlendirilen maddeler ile ön çalışma yapılmıştır. Kolektif Benlik Değeri Ölçeğinin Türkiye için standardizasyon çalışmalarını gerçekleştirmek üzere 185 kişinin katıldığı bir ön çalışma yapılmıştır. Ön çalışmaya katılan 185 katılımcının 50'si (%27) kadın, 135'i (%73) erkektir. Katılımcıların yaşları 22 ile 58 arasında değişmektedir ($X = 36.12$, $s = 8.70$).

Ölçek maddeleri için yapılan ön çalışmada ($N=185$) özgün formdaki gibi yedi basamaklı Likert tipi derecelendirme sistemi (Kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, biraz katılmıyorum, kararsızım, biraz katılıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum olmak üzere) kullanılmıştır. Bu ön çalışmada katılımcıların yedi haneli bir ölçeği doldurmada sorun yaşadığı gözlenmiştir. Bu nedenle, bir sonraki çalışmada ($N=287$) ölçek maddeleri yanıtlamayı kolaylaştırmak adına beş maddeye indirilmiştir (Kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum olmak üzere). Türkçe formun geçerlik ve güvenirliğine ilişkin bilgi edinmek amacıyla yapılan bu ilk çalışma sonucunda Ölçeği içtutarlık açısından değerlendirmek amacıyla önce Madde-toplam (item-total) korelasyonlarına bakılmış ve korelasyonlar 0.21 ile 0.67 arasında değişen değerler olarak elde edilmiştir. Hiçbir maddenin 0.20 kesme noktasının altında kalmadığı görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ise 0.58 olarak bulunmuştur. Toplanan verilerin faktör yapısını belirlemek amacıyla temel bileşenler faktör analizi yapılmıştır. Temel bileşenler faktör analizi sonucunda orijinal formda

yer alan dört faktör için faktör yapısının korunmadığı görülmüştür. Bunun çeviriden kaynaklandığı düşünüldüğünden bazı ifadeler daha anlaşılır olması için çeviri açısından yeniden ele alınmıştır. Ayrıca yedi dereceli bir ölçeğin katılımcılar açısından zor kullanılır olduğunun gözlenmesi nedeniyle ölçek beşli yanıtlama hazırlanmış ve aynı yargıcıların yaptığı değerlendirme sonucu çalışma başka katılımcılarla yenilenmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının tekrarı olan ikinci çalışma, 287 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Veri giriş sürecinde 22 katılımcının verisi ölçekleri eksik uyguladıklarından analiz dışı bırakılmış, böylece analizlere 265 kişiyle devam edilmiştir. Söz konusu 265 katılımcının 188'i (%70.9) kadın, 77'si (%29.1) erkektir. Katılımcıların yaşları 18 ile 62 arasında değişmektedir ($X = 27.93$, $s = 9.95$). Madde-toplam (item-total) korelasyonlarına bakılmış ve korelasyonlar 0.34 ile 0.66 arasında değişen değerler olarak elde edilmiştir. Hiçbir maddenin 0.20 kesme noktasının altında kalmadığı görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı ise .81 ve Spearman-Brown güvenirlik katsayısı .70 olarak bulunmuştur. Toplanan verilerin faktör yapısını belirlemek amacıyla temel bileşenler faktör analizi yapılmıştır. Temel bileşenler faktör analizi sonucunda özgün formda yer alan dört faktör için ilk çalışmada olduğu gibi faktör yapısının korunmadığı görülmüştür. Faktör yapısı korunmadığından ve faktör analizinde ortaya çıkan faktörler ile faktör yapısı hiçbir şekilde anlamlandırılmadığından, analizlerin toplam puan üzerinden alınmasına karar verilmiştir.

Kolektif benlik değerinin ölçölmesi konusunda Amerika’da çalışma yapan Utsey ve Constantine (2006), kolektif benlik değerinin faktör yapısını siyah Amerikalı ergenler ile siyah Amerikalı yetişkinler olmak üzere iki farklı örnekleimde incelemişler ve sonuçta Luhtanen ve Crocker’ın (1992) önerdiği şekliyle faktör yapısının korunmadığını ortaya koymuşlardır. Türkiye’de de yapılan geçerlik çalışmalarında da faktör yapısının korunamadığı gözlenmiştir (Amanvermez, 2010). Ölçek maddelerinin herhangi bir sosyal gruba aidiyeti belirlemeden genel olarak bireyin tüm gruplara olan aidiyetini soran yargı cümleleri olması nedeni ile faktör analizinden sonuç alınamadığı düşünülmektedir (Rubin ve Hewstone, 1998). Ölçeğin 4,6,7,9,12,14,15,16 nolu maddeleri ters puanlanmıştır. Ek 6’da ölçeğin bir örneği sunulmaktadır.

II.2.4. Gruplararası Kaygı Ölçeği

Katılımcıların sosyal etkileşimleri sırasında diğer grupla olan temasları sırasında kendilerini nasıl hissettiklerini ve kaygılarını değerlendirmeleri için yedi maddeden oluşan sıfat çiftleri kullanılmıştır. Gruplararası Kaygı Ölçeğini oluşturan sıfat seçiminde literatürde daha önce kaygı durumunu değerlendirmek üzere kullanılmış sıfatlardan ve ifadelerden yararlanılmıştır (Stephan, 1985; Stephan ve Stephan, 1996). Sıfatlar seçilirken katılımcıların iki grubun birbiri ile sosyal ilişkilerini düşündükleri anda hissedebileceği duyguları tanımlamaya yönelik sıfatlar (örneğin; değersiz, tehdit altında vb.) yerleştirilmiştir. Gruplararası Kaygı Ölçeğinde Semantik farklılaştırma yöntemi (semantic differential scale) gereği ifadelerin karşıt formları arasına birbirlerinden eşit uzaklıkta duran 1’den 5’e kadar numaralandırma

verilmiş ve katılımcılardan diğer grupla sosyal ilişkiyi yaşarken hissettikleri duyguları en iyi tanımlayan yakın rakamın üzerine (x) çarpı işareti koymaları istenmiştir. Bu işleme göre katılımcılar duygu durumlarını 5’li Likert tipi derecelendirme üzerinde değerlendirmiştir. Bu ölçekte değerlendirme olumsuzdan olumluya doğru olduğu için analizlerde verilen ortalamalarda düşük değer olumsuz değerlendirmeyi yüksek değer ise olumlu değerlendirmeyi yansıtmaktadır.

Bu çalışmanın verileriyle yapılan faktör analizine göre tek faktörlü yapı varyasyonun % 72.63’nü açıklamaktadır. Ayrıca, ölçeğin yapılan güvenirlik analizleri sonucunda Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .94 ve Spearman-Brown güvenirlik katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Madde toplam korelasyonları ise .71 ile .86 arasında değişmektedir. Bu ölçeğin faktör yükleri ve madde-toplam korelasyonları Çizelge 4’de ve ölçeğin bir örneği Ek 1’de sunulmaktadır.

Çizelge 4. Gruplararası Kaygı Ölçeğinin Faktör Yapısı

Ölçek Maddeleri	X	s	Madde Toplam Korelasyon	Faktör Yükü
1 Uzak - Samimi	2.48	1.26	.72	.79
2 Eşit olmayan - Eşit	2.23	1.21	.73	.89
3 Değersiz - Değerli	2.20	1.20	.81	.89
4 Kuşkulu - Güvenilir	2.58	1.26	.86	.83
5 Kaygılı - Kaygısız	2.54	1.27	.80	.87
6 Tehdit altında- Güven verici	2.45	1.25	.83	.77
7 Gergin - Rahat	2.34	1.32	.81	.88
Açıklanan varyans %	72.63			
Cronbach alfa	.94			

II.2.5. Gruplararası Yanlılık Ölçeği

Ölçek, araştırmacı tarafından, bireyin kendi grup üyeliğini ya da grubunun üyelerini, üye olmadığı diğer gruptan ya da onun üyelerinden daha olumlu değerlendirme olarak gruplararasıyanlılığı (Hewstone ve ark., 2002) ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, toplam sekiz maddeden oluşmaktadır. Katılımcı, her bir maddede öne sürülen fikir cümlesini 5’li Likert tipi derecelendirme üzerinde “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum” ve “Tamamen katılıyorum” seçeneklerinden kendisini en iyi temsil eden bir seçeneği (x) işareti ile işaretler.

Gruplararası Yanlılık Ölçeğini oluşturan sekizmaddeye öncelikle betimleyici istatistikler yapılmıştır. Sekiz maddeden oluşan ölçeğin, ölçek ortalaması 19.73 ve standart sapması 5.32 olarak hesaplanmıştır. Maddelerin genel ortalaması, 2.46 ve ortalama varyansı 1.20’dir. Sekiz maddeye ait ortalamaların değişim aralığı 1.88 ve varyansların değişim aralığı da 0.61 olarak elde edilmiştir. Benzer şekilde maddeler arasındaki korelasyonların genel ortalaması 0.28 iken, maddeler arasındaki minimum korelasyon 0.13 ve maksimum korelasyon 0.57 olarak hesaplanmıştır. Madde-toplam (item-total) korelasyonlar, 0.35 ile 0.53 arasında değişen yüksek değerler olarak elde edilmiştir. Ölçek için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.77’dir. Bu, yüksek bir değerdir ve kullanılan ölçeğin güvenilir olduğunu ifade eder. Gruplararası Yanlılık Ölçeği için güvenilirlik analizi Split Half modeline göre tekrar edilmiş ve Spearman-Brown güvenilirlik katsayısı .72 olarak bulunmuştur.

Çizelge 5. Gruplararası Yanlılık Ölçeğinin Faktör Yapısı

Ölçek Maddeleri	<i>X</i>	<i>s</i>	Madde Toplam Korelasyon	Faktör Yükü
1 Diğer kökenden olanlar, her bakımdan kendi kökenimden olanlardan sonra gelir.	2.65	1.23	0.52	0.70
2* Diğer kökenden olanları değerli bulurum.	2.37	1.05	0.36	0.69
3 Bence diğer kökenden olanlar oldukça zayıf karakterlidir.	1.92	1.07	0.54	0.68
4* Diğer kökenden olanlarla işbirliği yapmayı kabul ederim.	2.26	0.99	0.48	0.66
5* Diğer kökenden olanların otoritesini kabul ederim.	3.45	1.16	0.34	0.62
6 Bana göre, diğer kökenden olanlar olumsuz duygu ve nefret içindeler.	2.54	1.21	0.51	0.61
7 Kendi kökenimden bireyler bir başarısızlık yaşarsa bunun nedeni diğer kökenden olanlardır.	2.01	1.05	0.52	0.46
8 Diğer kökenden olanların haklar konusunda baskı yaptığını düşünüyorum.	3.2	1.24	0.46	0.49
Açıklanan varyans %	38.59			
Cronbach alfa	.89			

* Ters kodlanması gereken maddeler

Gruplararası Yanlılık Ölçeği'nin yapı geçerliği konusunda bilgi edinebilmek için faktör analizi yapılmıştır. Örneklemen yeterliliğini değerlendirmek üzere hesaplanan KMO katsayısının (.78) olarak yüksek ve faktör analizinin geçerliğini sınavan Barlett testi sonucunun ise anlamlı 651.247 ($p<.000$) olması nedeni ile faktör analizinin yapılabileceği görülmüştür. Temel Bileşenler analizine göre özdeğeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %38.59 'unu açıklayan iki faktör elde edilmiştir. Temel bileşenler analizine göre faktör yükleri incelendiğinde 1 maddenin yüksek yük aldığı faktörde yer alması nedeni ile sekiz maddenin tek bir faktör altında yer aldığına karar verilmiştir. Çizelge 5'de ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmasına ilişkin sonuçlar ve Ek.3'te ölçeğin bir örneği sunulmaktadır.

II.2.6. Sosyal Mesafe Ölçeği

Sosyal grupların, birbirlerini algılanan yakınlık derecesi (komşuluk, arkadaşlık, evlilik) ile değerlendirme ve onaylamasına işaret eden sosyal mesafe tanımlaması Bogardus (1925) tarafından öne sürülmüştür. Ölçek maddeleri, araştırmacının kendisi tarafından Bogardus'ın (1925) sosyal mesafeye ilişkin tanımlamaları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Ölçek, farklı din, etnik köken ve ırktan gelen insanların diğer gruptan olan kişi ya da kişilerle komşuluk etme, arkadaş olma ya da evlenme gibi konularda ne derece kabul gördüğünü ölçmeyi amaçlamaktadır. Yargıcılar tarafından ilgili özelliği ölçebilme kapasitesi açısından değerlendirilen maddeler ile geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır.

Gruplarası sosyal mesafeyi ölçmek amacıyla toplam sekiz maddeden oluşan ölçekte katılımcılardan her bir maddede öne sürülen fikir cümlesini 5'li Likert tipi derecelendirme üzerinden “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum” ve “Tamamen katılıyorum” seçeneklerinden kendisini en iyi temsil eden bir seçeneği (x) işareti ile işaretlemesi istenmektedir.

Ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .90'dır. Sosyal Mesafe Ölçeği'nin yapı geçerliği konusunda bilgi edinebilmek için faktör analizi yapılmıştır. Örneklemenin yeterliliğini değerlendirmek üzere hesaplanan KMO katsayısının (.86) yüksek ve faktör analizinin geçerliğini sınavan Barlett testi sonucunun ise anlamlı 2070.003 ($p<.000$) olması nedeni ile faktör analizinin yapılabileceği görülmüştür. Temel Bileşenler analizine göre özdeğeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %60

'ını açıklayan tek boyutlu faktör elde edilmiştir. Ölçekten yüksek puan almak diğer kökenden olanlarla yakın mesafede bulunmaya işaret etmektedir. Çizelge 6'da ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmasına ilişkin sonuçlar ve Ek.4'te ölçeğin bir örneği sunulmaktadır.

Çizelge 6. Sosyal Mesafe Ölçeğinin Faktör Yapısı

Ölçek Maddeleri	X	s	Madde Toplam Korelasyon	Faktör Yükü
1 Diğer kökenden olanlarla sosyal bir etkinliğe katılırım.	3.80	.95	.56	.84
2 Alışverişimi diğer kökenden olanların mağazalarından da yaparım.	3.81	1.01	.58	.82
3 Diğer kökenden olanlarla kapı komşusu olmayı isterim.	3.71	.92	.74	.81
4 Diğer kökenden olanlarla aynı mahallede yaşamayı isterim.	3.63	.96	.72	.80
5 Eşimin/nişanlımın/sevgilimin/ çocuğumun diğer kökenden biriyle arkadaşlığını kabul ederim.	3.84	.92	.71	.79
6 Diğer kökenden kız (gelin) alırım.	3.60	1.02	.78	.79
7 Diğer kökenden erkek (damat) alırım.	3.48	1.09	.73	.67
8 Diğer kökenden biriyle evlenirim.	3.41	1.14	.72	.65
Açıklanan varyans %	60			
Cronbach alfa	.90			

II.2.7. Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği

Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği; gruplararası eşit statü, iş birliği, ortak amaçlar, otoritenin desteği tanımları çerçevesinde hazırlanmıştır. Ölçekte katılımcılardan her bir maddede öne sürülen fikir cümlesini 5’li Likert tipi derecelendirme üzerinden “Kesinlikle katılmıyorum”, “Kısmen katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Kısmen katılıyorum” ve “Tamamen katılıyorum” seçeneklerinden kendisini en iyi temsil eden bir seçeneği (x) işareti ile işaretlemesi istenmektedir. Ölçek maddeleri, araştırmacının kendisi tarafından Allport’ın (1954) Gruplararası Temas Kuramı temel alınarak yazılmıştır. Allport (1954), dört koşul üzerine temellendirdiği Gruplararası Temas Kuramında, temasın koşullarını birbiriyle ilgisi olan koşullar olarak tasarlamış ve gruplararası temasın olumlu etkilerinin bu dört koşulda oluşacağını belirtmiştir. Yargıcılar tarafından ilgili özelliği ölçebilme kapasitesi açısından değerlendirilen maddeler ile geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır.

Gruplararası Temas Koşulları Ölçeğini oluşturan beşmaddeye öncelikle betimleyici istatistikler yapılmıştır. Beş maddeden oluşan ölçeğin, ölçek ortalaması 19.73 ve standart sapması 5.32 olarak hesaplanmıştır. Maddelerin genel ortalaması, 2.46 ve ortalama varyansı 1.20’dir. Beş maddeye ait ortalamaların değişim aralığı 1.88 ve varyansların değişim aralığı da 0.61 olarak elde edilmiştir. Benzer şekilde maddeler arasındaki korelasyonların genel ortalaması 0.28 iken maddeler arasındaki minimum korelasyon 0.13 ve maksimum korelasyon 0.57 olarak hesaplanmıştır. Madde-toplam (item-total) korelasyonlar, 0.35 ile 0.53 arasında değişen yüksek

değerler olarak elde edilmiştir. Ölçek için Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.77 ve Spearman-Brown güvenirlik katsayısı .59'dır. Çizelge 7'de ölçeğin güvenirlik ve geçerlik çalışmasına ilişkin sonuçlar ve ölçeğin bir örneği Ek 5'te verilmektedir.

Çizelge 7. Gruplararası Temas Koşulları Ölçeğinin Faktör Yapısı

Ölçek Maddeleri	X	s	Madde Toplam Korelasyon	Faktör Yükü
1 Diğer kökenden olanlarla benim kökenimden olanlar eşit statüdedir.	3.71	1.17	.48	.78
2 Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanların ortak amaçları vardır	3.47	1.13	.55	.76
3 Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanlar ortak amaçları için işbirliği yapar.	3.48	1.07	.59	.75
4 Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşaması yönünde toplumun desteğini hissediyorum.	3.38	1.11	.60	.67
5 Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşaması yönünde devletin desteğini hissediyorum.	3.06	1.31	.45	.63
Açıklanan varyans %	38.6			
Cronbach alfa	.89			

II.2.8. Demografik Bilgi Formu

Bu formda katılımcılara ait çeşitli bilgilerin toplandığı sorular bulunmaktadır. Cinsiyet, yaş, eğitim, katılımcının doğduğu yer, ne kadar süredir il sınırı içinde

yaşadığı ve kendini nasıl tanımladığı (Türk kökenli/Kürt kökenli/Diğer) bu kısımda bulunan sorulardır.

II.3. İşlem

Araştırmaya Mersin il sınırları içinde bulunan yerleşim yeri açısından en büyük üç semt alınmıştır. Bu semtlerde uygulama yapabilmek için Mersin Valiliği ve İl Emniyet Müdürlüğünden ilgili izinler alınmıştır. Uygulama yapılacak semtlerde mahalle muhtarına gidilerek araştırmacı ve yapılacak araştırma hakkında bilgi verilmiş ve Muhtarın araştırmacı ile tanıştırdığı bir uygulama yerinden sonra bir katılımcıdan diğer katılımcıya geçiş yapılarak uygulama devam ettirilmiştir. Uygulama, semtte bulunan mağaza, küçük dükkan, mahalle sakinlerinin evleri gibi ortamlarda birebir araştırmacı tarafından yapılmıştır. Uygulama Mersin'in en büyük üç semti olan Mezitli, Toroslar ve Akdeniz semtlerinde yürütülmüştür.

Kişisel bilgi formu, Temasın Varlığı ve Sıklığına İlişkin Ölçek, Grupla Özdeşleşme Ölçeği, Gruplararası Yanlılık Ölçeği, Kolektif Benlik Değeri Ölçeği, Gruplararası Yanlılık Ölçeği, Sosyal Mesafe Ölçeği, Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği katılımcılara bireysel ya da grup uygulamaları şeklinde uygulanmıştır. Katılımcılara araştırmanın amacı hakkında kısa bir bilgi verilmiş ve ardından uygulamaya geçilmiştir. Ölçeklerin uygulanması 35-40 dakika sürmüştür. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir. Araştırmanın verileri Ekim 2011-Haziran 2012 tarihleri arasında toplanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu araştırma, gruplararası temas, özdeşleşme, kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe gibi olguların diğer grupla temastan yaşanabilecek kaygı ve yanlılık ile değişimlenmesi ve iki grup arasındaki temas koşullarının farklılaştırıcı etkisinin sınanması amacıyla yürütülmüştür. Bir başka anlatımla, kendimizi ait hissettiğimiz grup ile diğer grup olarak adlandırdığımız dış gruptan arkadaşlık, iç grupla özdeşleşme ve kolektif benlik değerinin, temasın koşulları, kaygı ve yanlılık ile ilişkisi ve bunun iki grup arasındaki sosyal mesafeye olan etkisi incelenmiştir. Bu amaçla diğer gruptan arkadaşlığın varlığı, yanlılık, iki grup arası kaygı düzeyi, iki grubun temas koşulları, gruplararası kaygı, kolektif benlik değeri ve grupla özdeşleşme ve sosyal mesafe ilişkilerini değerlendiren ölçeklerTürk ve Kürt kökenli iki gruba uygulanmıştır.

Bu bölümde araştırmanın amacını gerçekleştirmek için toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları verilmektedir. Öncelikle Türk kökenli ve Kürt kökenli katılımcıların araştırmada kullanılan ölçek ve alt ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar verilecek daha sonra hipotezleri test etmek amacıyla verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları ve veri analizleri ardarda rapor edilecektir.

Yapılan analizler ile hipotetik model iki ayrı örneklem grubunda sınanmıştır. Modelde; gruplararası temas, özdeşleşme, kolektif benlik değeri değişkenlerinin

öncül (predictor), kaygı ve yanlılık aracı (mediator) ve sosyal mesafe sonuç değişken (outcome) olarak ele alınmıştır. Sınanan ilk model (Şekil 2) ile Türk kökenli grupta gruplararası temasın, grupla özdeşleşmenin ve kolektif benlik değerinin dış grupla mesafe üzerindeki etkisi incelenirken ikinci model (Şekil 3) ile Kürt kökenli grupta aynı denklemin durumu incelenmektedir. Her iki model, gruplar arasındaki temasın, kaygı ve yanlılıkların aracı etkisiyle gruplararası yakınlığa etkisi yönünde diğer değişkenleri de ele alması nedeniyle bilgi verici olacaktır.

Model analizleri sonrasında Türk ve Kürt kökenli gruplara yüksek/olumlu-düşük/olumsuz temas koşullarının, temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasındaki ilişkide farklılaştırıcı (moderator) etkisine ilişkin yapılan analizlerin sonuçları verilecektir.

III.1. Betimleyici İstatistik Analizleri ve Grup Farklılıkları

III.1.1. Türk ve Kürt Kökenli Katılımcılar için Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Ortalamalararası Grup Farklılıkları ve ANCOVA Analizi

Türk ve Kürt kökenli katılımcılara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri ve gruplararası farklılıklar için yapılan Bağımsız örneklem t-testi (Independent sample t-test) sonuçları Çizelge 8’de bulunmaktadır. Çizelgede görüldüğü gibi temasın varlığı ve iki grup arasındaki sosyal mesafe ve kolektif benlik değeri dışında diğer değişkenler açısından iki grup arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Kürt kökenli katılımcılar, daha sık bir teması (Türk kökenli $X=2.42$;

kürt kökenli $X=2.71$), Türk kökenlilere daha yakın mesafede durduklarını (Türk kökenli $X=3.59$; Kürt kökenli $X=3.79$) ve daha yüksek kolektif benlik değerine (Türk kökenli $X=3.04$; Kürt kökenli $X=3.17$) sahip olduklarını bildirmişlerdir.

Çizelge 8. Türk ve Kürt Kökenli Grupların Ortalama, Standart Sapma ve t-Testi Ortalamalararası Grup Farklılıkları Analizi

Değişkenler	Katılımcı Grupları				t
	Türk Kökenli		Kürt Kökenli		
	X	s	X	s	
1.Temas	2.42	1.12	2.71	1.12	-2.25*
3. Kaygı	2.38	1.08	2.44	1.02	- .50
4. Özdeşleşme	3.50	0.88	3.64	0.75	-1.50
5. Yanlılık	2.53	0.67	2.58	0.71	- .82
6. Sosyal mesafe	3.59	0.75	3.79	0.81	2.24*
7. Temaskoşulları	3.45	0.81	3.36	0.85	.85
8. Kolektif benlik değeri	3.04	0.43	3.17	0.49	- 2.57*

$p<.05^*$

Her iki köken grubunun birlikte ele alındığı tüm örnekleme ($N=367$) Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında değişkenleri yordamada cinsiyetin de bir etkisi olabileceği göz önüne alınarak karşılaştırmalar ANCOVA analizleri ile cinsiyet kontrol edilerek tekrarlanmıştır. Tek Yönlü Kovaryans Analizi (ANCOVA) ile yapılan analizde cinsiyet bir kovaryans değişken olarak analize alındığında Türk ve Kürt gruplar arasında temas açısından anlamlı bir fark gözlenmiştir ($F(1,367)=5.88$ $p=0.02$). Diğer bir deyişle, Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında cinsiyetin temas üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde Kürt kökenli katılımcıların ($N=128$ $X=2.70$ $s=1.12$) Türk kökenli katılımcılara göre ($N=239$, $X=2.42$, $s=1.12$) daha yüksek temas düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Yine, Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında cinsiyetin etkisi kontrol edilerek kolektif benlik değeri için analiz yapıldığında

anlamli bir fark elde edilmiştir. Cinsiyetin, kolektif benlik üzerindeki anlamli etkisi ($F(1,361)=6.82$ $p=0.01$) kontrol edildiğinde Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında kolektif benlik değeri açısından Kürt kökenli katılımcıların ($N=125$ $X=3.18$ $s=0.49$) Türk kökenli katılımcılara göre ($N=236$, $X=3.04$, $s=0.43$) daha yüksek kolektif benlik değerine sahip oldukları belirlenmiştir. Kaygı, yanlılık, özdeşleşme ve temas koşulları ve sosyal mesafe için yapılan Ancova analizleri sonucu cinsiyetin etkisi kontrol edildiğinde bu değişkenler açısından Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında anlamli bir fark olmadığı bulgulanmıştır.

III.1.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Çizelge 9’da diagonalin üst köşesindeverildiği üzere, Türk kökenli katılımcılar için temas düzeyi ile sosyal mesafe ($r = .31$, $p < .05$) arasında anlamli bir ilişki gözlenmiştir. Artan sosyal mesafe puanı iki grup arasında yakınlaşmayı gösterirken temas ile sosyal mesafe arasındaki olumlu yöndeki anlamli ilişki, temas arttıkça iki grubun birbirine yaklaştığı ve sosyal mesafenin azaldığını göstermektedir. Ayrıca temas ile temas koşulları ($r = .31$, $p < .05$) arasında yine olumlu yönde ve gruplararası kaygı ($r = -.38$, $p < .05$) ile olumsuz yönde anlamli bir ilişki gözlenmiştir. Gruplararası kaygı düzeyi ile gruplararası yanlılık ($r = .36$, $p < .05$) arasında olumlu yönde ve gruplararası kaygı ile sosyal mesafe ($r = -.42$, $p < .05$) arasında olumsuz yönde bir ilişki gözlenmiştir. Diğer bir deyişle iki grup arasındaki ilişkiden duyulan kaygı arttıkça sosyal mesafe puanları düşmekte yani iki grup arasındaki sosyal mesafe artmaktadır. Analiz sonucu ayrıca gruplararası kaygı ve temas koşulları ($r = -.41$, $p < .05$) arasında olumsuz yönde ilişkiler bulunmuştur. İç grupla özdeşleşme ile

gruplararası yanlılık ($r = .15$, $p < .001$) ve kolektif benlik değeri ($r = .16$, $p < .001$) arasında da olumlu yönde ilişki olduğu gözlenmiştir.

Çizelge 9. Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Temas	1	-.38**	.03	-.28**	.31**	.31**	.06
2. Kaygı	-.61**	1	.05	.36**	-.42**	-.41**	.05
3. Özdeşleşme	-.24*	.31**	1	.15*	-.11	-.04	.16*
4. Yanlılık	-.53**	.50**	.34**	1	-.55**	-.55**	.26**
5. Sosyal mesafe	.46**	-.27**	-.09	-.51**	1	.52**	-.04
6. Temas koşulları	.38**	-.38**	-.21*	-.51**	.60**	1	-.06
7. Kolektif benlik değeri	-0.1	-.05	.26**	.07	-.03	.04	1

** $p < .05$, * $p < .001$; Türk kökenli: sağ üst köşe; Kürt kökenli: sol alt köşe.

Çizelge 9’da diagonalin alt köşesinde verildiği üzere, Kürt kökenli katılımcılar için değişkenler arası korelasyonlar şu şekilde gözlenmiştir: Temas ile gruplararası kaygı ($r = -.61$, $p < .05$), gruplararası yanlılık ($r = -.53$, $p < .05$) ve özdeşleşme ($r = -.24$, $p < .001$) arasında olumsuz yönde ilişkiler gözlenmiştir. Ayrıca temas ile sosyal mesafe arasında ($r = .46$, $p < .05$) gözlenen olumlu yönde ilişki, temas arttıkça yükselen sosyal mesafe puanlarına diğer bir deyişle, temas arttıkça sosyal mesafenin yakınlığına işaret etmektedir. Analiz sonucu yine temas ve temas koşulları ($r = .38$, $p < .05$) arasında olumlu yönde bir ilişki gözlenmiştir. Gruplararası kaygı ile sosyal mesafe arasında gözlenen ($r = -.27$, $p < .05$) olumsuz yöndeki ilişki, artan kaygı ile düşük sosyal mesafe puanına diğer bir deyişle sosyal mesafenin uzaklaşmasına işaret etmektedir. Yine gruplararası kaygı ve özdeşleşme arasında ($r = .31$, $p < .05$) ve gruplararası kaygı ve temas koşulları ($r = -.38$, $p < .05$) arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Gruplararası yanlılık ile sosyal mesafe ($r = -.51$, $p < .05$) ve temas koşulları ($r = -.51$, $p < .05$) arasında da anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Her iki grupta anlamlı olduğu halde büyüklükleri çok farklı olan korelasyonlar arasındaki farkın anlamlılığını sınamak üzere Fisher z testi uygulanmış ve analize ilişkin sonuçlar Çizelge 10 'da verilmiştir. Analiz sonucuna göre, Türk ve Kürt kökenli gruplarda, temas ve kaygı düzeyi ($r=-.38$; $r=-.61$; $z=2.79$); temas ve yanlılık düzeyi ($r=.36$; $r=.50$; $z=-2.73$); özdeşleşme ve kolektif benlik değeri düzeyi ($r=.16$; $r=.26$; $z=-1.74$); özdeşleşme ve yanlılık düzeyi ($r=.15$; $r=.34$; $z=-1.83$) arasında gözlenen korelasyon farklarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Çizelge 10. Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Korelasyonlar Arasındaki Farkın Anlamlılığına İlişkin Fisher z Testi Sonuçları

	Türk kökenli grup N=239	Kürt kökenli grup N=128		
	r	r	z	P
Temas-Kaygı	-.38**	-.61**	2.79**	0.0026
Temas-Yanlılık	-.28**	-.53**	-2.73**	0.0032
Temas-Sosyal mesafe	.31**	.46**	-1.60	0.0548
Temas-Temas koşulu	.31**	.38**	-0.72	0.2358
Kaygı-Yanlılık	.36**	.50**	-1.56	0.0594
Kaygı-Sosyal mesafe	-.42**	-.27**	1.54	0.0618
Kaygı-Temas koşulu	-.41**	-.38**	0.32	0.3745
Özdeş-Yanlılık	.15*	.34**	-1.83**	0.0336
Özdeş-Kolektif benlik değeri	.16*	.26**	-1.74**	0.0409
Yanlılık-Sosyal mesafe	-.55**	-.51**	0.5	0.3085
Yanlılık-Temas koşulu	-.55**	-.51**	0.5	0.3085
Temas koşulu-Sosyal mesafe	.52**	.60**	-1.06	0.1446

$p<.05^{**}$

III.2. Yol (Path) Analizleri

İki ya da daha çok değişkenin yer aldığı istatistiksel modellerde genellikle sebep-sonuç ilişkileri üzerinde durulur. Eğer değişkenler arasında fonksiyonel bir ilişki varsa, ilişkinin derecesi ve fonksiyonel şekli belirlenmeye çalışılır. İki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin yapısı regresyon analizi ile ilişkinin yönü ve derecesi ise korelasyon analizi ile incelenir. Korelasyon analizi, her zaman değişkenler arasındaki sebep-sonuç ilişkisini açıklamaya yetmez. Bağımlı değişken ile onu oluşturan özellikler arasındaki ilişkileri açıklamada basit korelasyon yetersiz kaldığından ve değişkenlerin etkisi zaman zaman hem doğrudan ve hem de dolaylı olduğundan, bir değişkende meydana gelen bir değişimin hangi diğer değişkenlerden her birine ne ölçüde bağlı olduğunun bilinmesi önemlidir.

Verilerin iki farklı etnisiteden toplanması göz önüne alındığında Türk kökenli grup ile Kürt kökenli gruba ayrı ayrı analiz yapılmıştır. Her iki grupta diğer grupla temas, iç grupla özdeşleşme ve kolektif benlik değerinin ile sosyal mesafe arasındaki kaygı ve yanlılığın aracı rolünü sınamak amacıyla Lisrel 8.3 programı kullanılarak tek gösterge değişkenli aracı model analizi yapılmıştır (Joreskog ve Sörbom, 1993). Diğer analizleri yapmak amacıyla SPSS 17.0 kullanılmıştır.

III.2.1. Türk Kökenli Grupta Yol (Path) Analizi Sonuçları

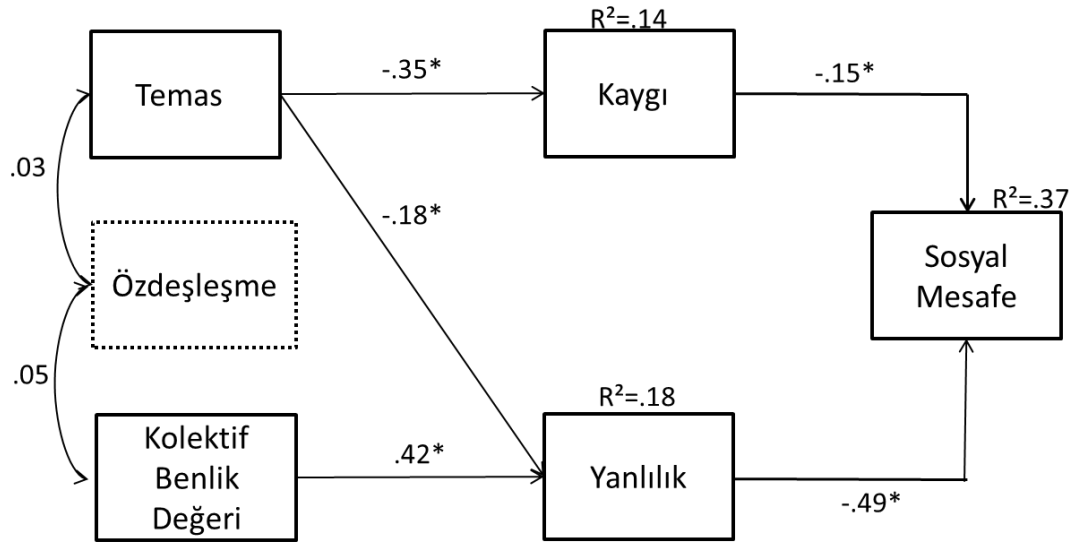
Bağımlı değişkene etkide bulunduğu düşünülen birden fazla bağımsız değişkenin bulunduğu bir modelde, nedensel ilişkinin önemi ve büyüklüğünün

analizi çoklu regresyona benzeyen yol (path) analizi ile yapılabilmektedir. Çoklu regresyon analizinde, tek bir analizde bir bağımlı değişkenin diğer tüm bağımsız değişkenler üzerinden analizi yapılırken; yol analizinde birden fazla regresyon analizi ile her bağımlı değişken her bir bağımsız değişken üzerinden analiz edilmektedir.

Türk kökenli grupta; diğer grupla olan temas, iç grupla özdeşleşme ve kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasındaki ilişkide kaygı ve yanlılığın aracı rolünü sınamak amacıyla (Şekil 2) Lisrel 8.3 (Joreskog ve Sörbom, 1993) programı kullanılarak tek gösterge değişkenli aracı model analizi yapılmıştır. Modelde, analiz için diğer grupla temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri bağımsız değişkenler, diğer grupla yaşanan ilişkiden hissedilen kaygı ve gruplararası yanlılık aracı değişkenler, iki grup arasındaki sosyal mesafe bağımlı (sonuç) değişken olarak ele alınmıştır.

Yapısal eşitlik modellerinin en önemli özelliği, sınanmaya çalışılan model ya da modellerin, o model için toplanmış olan veriler için ne derecede uygun olduğuna ilişkin değerlendirme ölçütleri sunabilmesidir. Verilerin modele uyumunun test edilmesi için birçok analiz çeşidi bulunmaktadır. Bu çalışmada, model uyumu (model fit), χ^2 test, χ^2 /df oranı, *RMSEA* (Hataların Ortalama Karekökü Yaklaşımı; Root Mean Square Error of Approximation), *CFI* (Karşılaştırmalı Uyum Endeksi; Comparative Fit Index), *GFI* (Uyum İyiliği İndeksi- Goodness of Fit) ve *AGFI* (Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi- Adjusted Goodness of Fit Index) yoluyla ölçülmüştür. Yeterli bir uyum için kabul edilebilir kesim noktası anlamlı olan χ^2

değeri ya da χ^2 / df oranı için 3'e eşit ya da daha küçük bir değer (Barrett, 2007; Bentler, 2007; Mulaik, 2007); RMSEA için .06 ya da altı; CFI için 95 ya da üstü; AGFI için .90 üstü (Marsh, Hau ve Wen, 2004) olarak alınmıştır. Veriler ham verilerdir ve eksik veri oranı %3'ten azdır. Bu nedenle eksik değerler için herhangi bir istatistiksel iyileştirme uygulanmamıştır. Türk kökenli grup için yapılan yol analizinde, model uyum değerleri kabul edilebilir düzeydedir ($\chi^2/df=1.007$, $N=239$ $p<.05$, GFI=.99; AGFI = .97, RMSEA = .005, CFI = 1.00, $p<.05$).

Şekil 2. Türk kökenli grup için yol analizi sonuçlarını gösterir model; Model, Türk kökenli katılımcılar arasında gruplararası temasın ve kolektif benlik değerinin sosyal mesafeyi kaygı ve yanlılık aracılığı ile öngördüğünü göstermektedir ($N= 239$) Model uyum değerleri; $\chi^2/df=1.007$, $N=239$ $p<.05$, GFI=.99; AGFI = .97, RMSEA = .005, CFI = 1.00, $p<.05$.; Standardize katsayılar yalnızca anlamlı korelasyon yolları (paths) için belirtilmektedir. Sınanan modelde özdeşleşmenin kaygı, yanlılık ve sosyal mesafe ile anlamlı bir ilişkisinin bulunamaması nedeniyle kesik çizgilerle belirtilmiştir. Temasın sosyal mesafe üzerindeki dolaylı etkisi 0.14 $p<0.05$ düzeyindedir. Kolektif benlik değerinin sosyal mesafe üzerindeki dolaylı etkisi 0.21 $p<0.05$ düzeyindedir

Şekil 2’de görüldüğü üzere Türk kökenli örneklem grubunda temas, kaygı ($\beta= -.35$, $p <.05$) ve yanlılık ($\beta= -.18$, $p <.05$) üzerinde anlamlı etkiye sahipken

kolektif benlik değerinin, yanlılık ($\beta = .42, p < .05$) üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, temasın, yanlılık ve kaygı aracılığıyla; kolektif benlik değerinin yanlılık aracılığıyla sosyal mesafe üzerinde istatistiksel olarak anlamlı dolaylı etkisinin olduğu gözlenmiştir. Baron ve Kenny'nin (1986) "Tam dolaylı etki" ölçütlerine göre temas ile sosyal mesafe arasındaki anlamlı korelasyonun ($r = .30, p < .05$) eşitliğe kaygı ve yanlılık alındıktan sonra anlamlı olmadığı gözlenmiştir. Bu nedenle, yanlılık ve kaygı değişkenlerinin, sosyal mesafe üzerinde tam dolaylı etki gösterdiği söylenebilir.

Değişkenler arasında bir aracılık rolünden bahsedebilmek için, aracı değişkenin analize alınması sonrasında, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkilerinde anlamlı bir azalmanın olması ya da aralarındaki ilişkinin anlamsızlaşması gerekmektedir (Baron ve Kenny, 1986). Yapılan aracılı model analizi sonucu (Şekil 2), gruplararası kaygı ($\beta = -.15, p < .05$) ve yanlılığın ($\beta = -.50, p < .05$) temas ve sosyal mesafe arasındaki ilişkide aracılık ettiği, yine kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki ilişkide yanlılığın ($\beta = -.49, p < .05$) aracı görevi üstlendiği gözlenmiştir. Aracılı model analizinde, kaygı ve yanlılığın aracılı modele alınması ile temas ve sosyal mesafe ile kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki doğrudan etkiler gözlenememiştir. Bu nedenle kaygı ve yanlılık değişkenlerinin bu aracılık ilişkisinde tam aracı etkisi olduğu söylenebilir. Model, sosyal mesafeyi %37 varyans ile açıklamaktadır. Bu grupta iç grupla özdeşleşmenin etkisine ilişkin anlamlı bir bulgu elde edilememiştir.

Türk kökenli grupla yapılan çalışmada, analizlerin son aşamasında aracılı modeli olası alternatif modelle karşılaştırmak amacıyla tüm olası doğrudan etkiler eşitliğe alınarak doğrudan etki modeli sınanmıştır. Doğrudan etki modelinin uyum değerleri kabul edilebilir düzeyde olduğu gözlenmiştir ($\chi^2(6)$, (N=239)=9.865, $p>.005$, GFI=0.986, AGFI=0.951, RMSEA=0.052, CFI=0.981; Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000).

Ayrıca, aracılı model ve doğrudan etki modelin arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($\chi^{2fark}(5)$, N (239)= 8.86 $p>0.05$).

III.2.2. Kürt Kökenli Grupta Yol (Path) Analizi Sonuçları

Kürt kökenli grupta; diğer grupla olan temas, iç grupla özdeşleşme ve kolektif benlik değerinin sosyal mesafe arasındaki ilişkide kaygı ve yanlılığın aracı rolünü sınamak amacıyla Lisrel 8.3 (Joreskog ve Sörbom, 1993) programı kullanılarak tek gösterge değişkenli aracılı model analizi yapılmıştır (Şekil 3). Modelde, analiz için diğer grupla temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri bağımsız değişkenler, diğer grupla yaşanan ilişkiden hissedilen kaygı ve gruplararası yanlılık aracı değişkenler, iki grup arasındaki sosyal mesafe bağımlı (sonuç) değişken olarak ele alınmıştır.

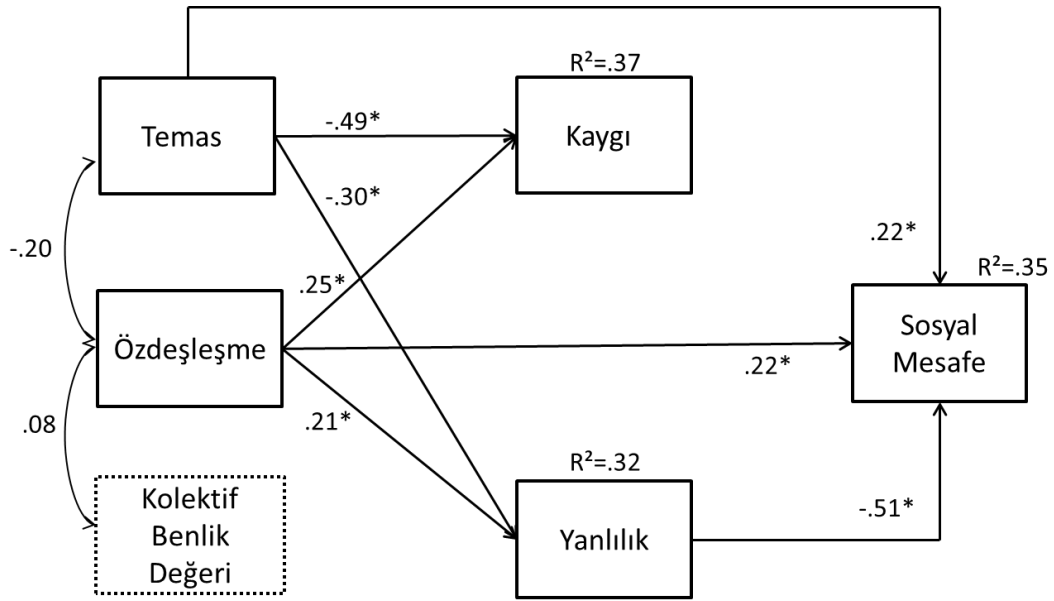
Aracılı modelde (Şekil 3) görüldüğü üzere, Kürt kökenli örneklem grubunda hem temasın, kaygı ($\beta=-.49, p <.05$) ve yanlılık ($\beta=-.30, p <.05$) üzerinde hem de özdeşleşmenin, kaygı ($\beta =.25, p <.05$) ve yanlılık ($\beta =.21, p <.05$) üzerinde anlamlı etkilere sahip olduğu analiz edilmiştir. Ayrıca, temas ve özdeşleşmenin yanlılık

aracılığıyla sosyal mesafe üzerinde istatistiksel olarak anlamlı dolaylı etkisinin olduğu gözlenmiştir. Baron ve Kenny'nin (1986) "Tam dolaylı etki" ölçütlerine göre temas ile sosyal mesafe arasındaki anlamlı korelasyonun ($r=.46, p<.05$) eşitliğe kaygı ve yanlılık alındıktan sonra anlamlı olmaya devam ettiği, aracılı modelde temas ile sosyal mesafe arasında doğrudan bir ilişkinin de olduğu ($\beta =.22, p <.05$) gözlenmiştir. Bu durum, yanlılık aracı değişkeninin sosyal mesafe üzerinde tam dolaylı etki göstermediğine işaret etmektedir.

Ayrıca, aracılı modelin analiz sonucu (Şekil 3), gruplararası yanlılığın ($\beta= -.51, p<.001$) her iki bağımsız değişken olan temas ve özdeşleşme ile sosyal mesafe arasındaki ilişkide aracılık görevi üstlendiğine ilişkin anlamlı bir bulgu elde edilmiştir. Değişkenler arasında bir aracılık rolünden bahsedebilmek için, aracı değişkenin analize alınması sonrasında, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkilerinde anlamlı bir azalmanın olması ya da aralarındaki ilişkinin anlamsızlaşması gerekmektedir (Baron ve Kenny, 1986).

Aracılı model testi sonuçlarına göre, temas ile sosyal mesafe ($\beta=.22, p <.001$) ve özdeşleşme ile sosyal mesafe ($\beta=.22, p <.001$) arasında doğrudan anlamlı bir ilişki de gözlenmiştir. Aynı modelde aracı değişken olarak modele alınan kaygı değişkeninin aracılık rolü üstlenmediği; yanlılık değişkeninin ise kısmi aracılık görevi üstlendiği belirlenmiştir. Model, sosyal mesafeyi %35 varyans ile açıklamaktadır. Bu grupta kolektif benlik değerine ilişkin anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.

Analizlerin sonunda, aracılı modeli olası alternatif modellere karşılaştırmak amacıyla tüm olası doğrudan etkiler eşitliğe alınarak model sınanmıştır. Bu analiz sonucunda; doğrudan etki modelinin uyum değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmüştür. Sadece doğrudan etki modeli aracı değişkene oranla veriye çok daha kötü uyum gösterdiği ($\chi^2(1)$, (N=128)=15,239, $p<.05$, GFI= 0.963, AGFI = 0,847, RMSEA = 0.127, CFI=.0940; Hu ve Bentler, 1999; Sümer, 2000) ve iki model arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($\chi^2_{fark}(4)$, N (128)= 13.28 $p<0.01$).

Şekil 3. Kürt kökenli grup için yol analizi sonuçlarının gösterir model; Model, Kürt kökenli katılımcılar arasında gruplararası temasin ve özdeşleşmenin sosyal mesafeyi doğrudan ve yanlılık aracılığı ile öngördüğünü göstermektedir (N=128) Model uyum değerleri; $\chi^2/df=0.022$, N=128 $p<.05$, GFI=1.00; AGFI = .99, RMSEA = .00, CFI = 1.00; Standardize katsayılar yalnızca anlamlı korelasyon yolları (paths) için belirtilmektedir. $*p<.05$.

III.3. Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Temas Koşullarının Farklılaştırıcı (Moderatör) Etkisi

Araştırmada toplanan verilerle SPSS 17.0 programı kullanılarak her iki grupta (Türk ve Kürt kökenli) temas koşullarının farklılaştırıcı etkisini belirlemek amacıyla Hiyerarşik Regresyon (Sequential Regression) analizi üç adım izlenerek uygulanmıştır. Birinci adımda bağımlı değişken (sosyal mesafe) ve bağımsız değişkenler (temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri) ikinci adımda farklılaştırıcı (moderatör) değişken (temas koşulları); üçüncü adımda ise, bağımsız değişkenler önceki adımda kullanılan moderatör değişkenin bir etkileşimi olarak saptanarak regresyon denklemine eklenmiştir.

Moderatör değişkenin (temas koşulları) bağımsız değişkenler (temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri) üzerinde etkileşim etkisi göstererek sosyal mesafe düzeyini belirlemesi beklenmektedir. Analize ilişkin detaylı bilgi aşağıda her grup için ayrı ayrı sunulmaktadır.

III.3.1.Türk Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi

Türk kökenli grupta temas koşullarının bağımsız değişkenler temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasındaki ilişkideki farklılaştırıcı rolünü sınamak amacıyla SPSS 17.0 istatistik analiz programında Hiyerarşik Regresyon Analizi kullanılmıştır.

Bu analizlerde Aiken ve West'in (1991) önerdiği yöntem kullanılarak, ilk önce regresyon analizinde çoklu bağlantı (multicollinearity) sorunuyla karşılaşmamak için her bir değişkenin standardize değerleri (z puanları) elde edilerek puan dönüştürme işlemi yapılmıştır. Bütün bağımsız değişkenler ve ortak etki değişkenleri bu değerler kullanılarak hesaplanmıştır. Böylece etkileşim etkisi dönüştürülmüş puanlar üzerinde test edilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan hiyerarşik regresyon analizi üç adım izlenerek uygulanmıştır: Regresyon analizinin ilk bloğuna bağımsız değişkenler (temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri) ikinci bloğuna farklılaştırıcı (moderatör) değişken (temas koşulları); üçüncü bloğuna ise ortak etki değişkenleri eşitliğe eklenmiştir. Moderatör değişkenin (temas koşulları) bağımsız değişkenler (temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri) üzerinde etkileşim etkisi göstererek sosyal mesafe düzeyini belirlemesi beklenmektedir.

Çizelge 11' de görüldüğü üzere, temas ve özdeşleşme, sosyalmesafeyi anlamlı olarak yordamaktadır. İlk aşamadaki değişkenlerin açıkladığı varyans %12, regresyona ikinci aşamada giren temas koşullarının açıkladığı varyans %29 ve regresyona üçüncü aşamada girilen ortak etkiler %30'dır. Analiz sonucunda, temas ($\beta = 0.23$, $p < .05$), özdeşleşme ($\beta = -0.13$, $p < .05$) ve temas koşulları ($\beta = 0.44$, $p < .05$) değişkenlerinin sosyal mesafeyi anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir.

Çizelge 11. Türk Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi

Bağımlı Değişken: Sosyal mesafe	B	R ² değişim	F değişim	Anlamlılık düzeyi
1.Aşama temas, özdeşleşme, kolektif benlik değeri		.12	11.30	.00
temas	.23**			.00
özdeşleşme	-.13**			.02
kolektif benlik değeri	-.04			.71
2. Aşama temas koşulu		.29	24.49	.00
temas koşulu	.44**			.00
3.Aşama Ortak etkiler temasX temas koşulu özdeşleşme X temas koşulu kolektif benlik değeri X temas koşulu		.30	15.24	.00
temas X temas koşulu	-.07			.15
özdeşleşme X temas koşulu	-.03			.46
kolektif benlik değeri X temas koşulu	-.09**			.04

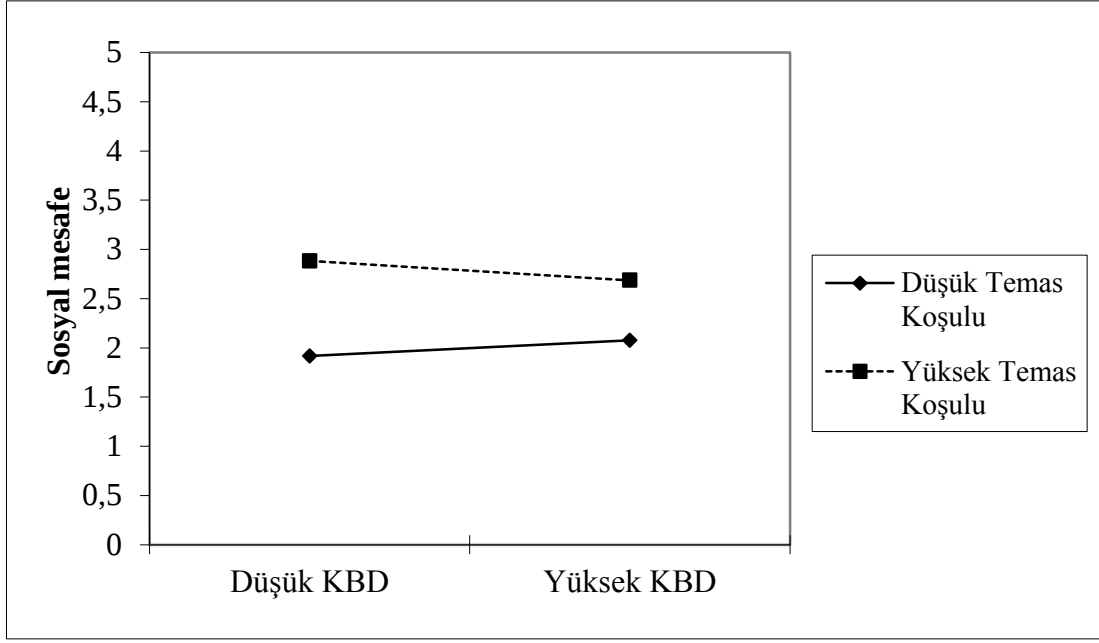
****p < .05**

Etkileşim etkisine (moderation effect) bakıldığında ise, ortak etkilerden kolektif benlik değerinin bağımlı değişkeni anlamlı düzeyde yordadığı ($\beta = -0.09$, $p < .05$); temas koşullarının, kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki ilişkide farklılaştırıcı role sahip olduğu bulgulanmıştır.

Ortak etkinin anlamlı olduğu analizlerde bu etkilerin örüntüsünü anlamak amacıyla Aiken ve West'in (1991) önerdiği yöntemle, bağımsız değişkenler temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değerinin ortalamalarının bir standart sapma (s) altında (düşük) ve üstünde (yüksek) değer alan gruplar için bağımlı değişkenin basit

regresyon eşitliği şeklinde hesaplanmış ve elde edilen değerler grafik gösterime yansıtılmıştır (Şekil 4). Böylece; ortalamanın bir s altında değer alanlar “düşük temas, düşük özdeşleşme ve düşük kolektif benlik değeri”; bir s üstünde değer alanlar ise “yüksek temas; yüksek özdeşleşme ve yüksek kolektif benlik değeri grubuna karşılık gelmektedir.

Türk kökenli grupta temas koşullarının farklılaştırıcı etkisinin analiz edildiği regresyon analizinde, sosyal mesafeyi yordamada “kolektif benlik değeri x temas koşulu” ortak etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta = -0.09$, $p < .05$). Ancak Şekil 4’de görüldüğü gibi regresyon doğrularının eğimlerinin muğlak görünmeleri nedeniyle her bir regresyon doğrusu için yapılan ek regresyon analizler sonucu, temas koşulunun yüksek ve düşük olduğu gruplar için kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe ilişkisini gösterir regresyon doğrularından “Düşük temas koşulu” regresyon doğrusu için ($\beta = .07$, $p = .21$) ve “Yüksek temas koşulu” regresyon doğrusu için ($\beta = -.11$, $p = .10$) istatistiksel değerleri bulunmuştur. Yüksek temas koşulunda yani diğer kökenden olanların eşit statüde görüldüğü, gruplar arasında işbirliği ve ortak hedeflerin var olduğunun algılandığı ve otoritenin de bu ilişkiyi desteklediğinin düşünüldüğü olumlu bir koşulda, Türk kökenli bireylerde kendi gruplarına ait benlik değerleri yükseldikçe diğer kökenden olan grupla sosyal mesafeyi arttırma eğilimi gözlenmektedir. Diğer bir deyişle, olumlu temas koşullarında yüksek kolektif benlik değeri ile Türk kökenliler, Kürt kökenli bireylerden sosyal mesafe olarak uzaklaşmaktadırlar. Ancak olumsuz koşulların olduğu bir koşulda kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Şekil 4. Türk kökenli grupta temas koşullarının farklılaştırıcı (moderator) etkisini gösterir grafik.

Diğer ortak etkiler için Türk kökenli grupta anlamlı bir bulgu elde edilememiştir.

III.3.2.Kürt Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi

Kürt kökenli grupta, temas koşullarının bağımsız değişkenler temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasındaki ilişkideki farklılaştırıcı rolünü sınamak amacıyla yine SPSS 17.0 istatistik analiz programında hiyerarşik regresyon analizi kullanılmıştır.

Diğer örneklem grubundaki gibi yine ilk önce regresyon analizinde çoklu bağlantı (multicollinearity) sorunuyla karşılaşmamak için her bir bağımsız değişkenin standardize değerleri (z puanları) elde edilerek puan dönüştürme işlemi

yapılmıştır. Bütün bağımsız değişkenler ve ortak etki değişkenleri bu değerler kullanılarak hesaplanmıştır. Böylece etkileşim etkisi dönüştürülmüş puanlar üzerinde test edilmiştir.

Bu çalışmada kullanılan hiyerarşik regresyon analizi yine üç adım izlenerek uygulanmıştır: Regresyon analizinin ilk bloğuna bağımsız değişkenler (temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri) ikinci bloğuna farklılaştırıcı değişken (temas koşulları); üçüncü bloğuna ise ortak etki değişkenleriesitliğe alınarak eklenmiştir. Moderatör değişkenin (temas koşulları) bağımsız değişkenler (temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri) üzerinde etkileşim etkisi göstererek sosyal mesafe düzeyini belirlemesi beklenmektedir.

Çizelge 12’ de görüldüğü üzere analiz sonucunda, temas, sosyal mesafeyi anlamlı olarak yordamaktadır. İlk aşamadaki değişkenlerin açıkladığı varyans %19, regresyona ikinci aşamada giren temas koşullarının açıkladığı varyans %44 ve üçüncü aşamada girilen ortak etkilerin varyansı %46’dır. Analiz sonucunda temas ($\beta = 0.35, p < .05$), temas koşulları ($\beta = 0.51, p < .05$) ve özdeşleşme ($\beta = -0.17, p < .05$) değişkenlerinin sosyal mesafeyi anlamlı olarak yordadığı gözlenmiştir. Etkileşim etkisine (moderation effect) bakıldığında, temas koşullarının, özdeşleşme ve sosyal mesafe arasındaki ilişkide farklılaştırıcı role sahip olduğu ($\beta = -0.17, p < .05$) bulgulanmıştır.

Ortak etkiler Aiken ve West’in (1991) önerdiği yöntemle, bağımsız değişkenler temas, özdeşleşme ve kolektif benlik değerinin ortalamalarının bir

standart sapma (s) altında (düşük) ve üstünde (yüksek) değer alan gruplar için bağımlı değişkenin basit regresyon eşitliği şeklinde hesaplanmış ve elde edilen değerler grafik gösterime yansıtılmıştır. Böylece; ortalamanın bir s altında değer alanlar “düşük temas, düşük özdeşleşme ve düşük kolektif benlik değeri”; bir s üstünde değer alanlar ise “yüksek temas; yüksek özdeşleşme ve yüksek kolektif benlik değeri grubuna karşılık gelmektedir. Anlamlı örüntü, Şekil 5’te verilmiştir.

Çizelge 12. Kürt Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisi

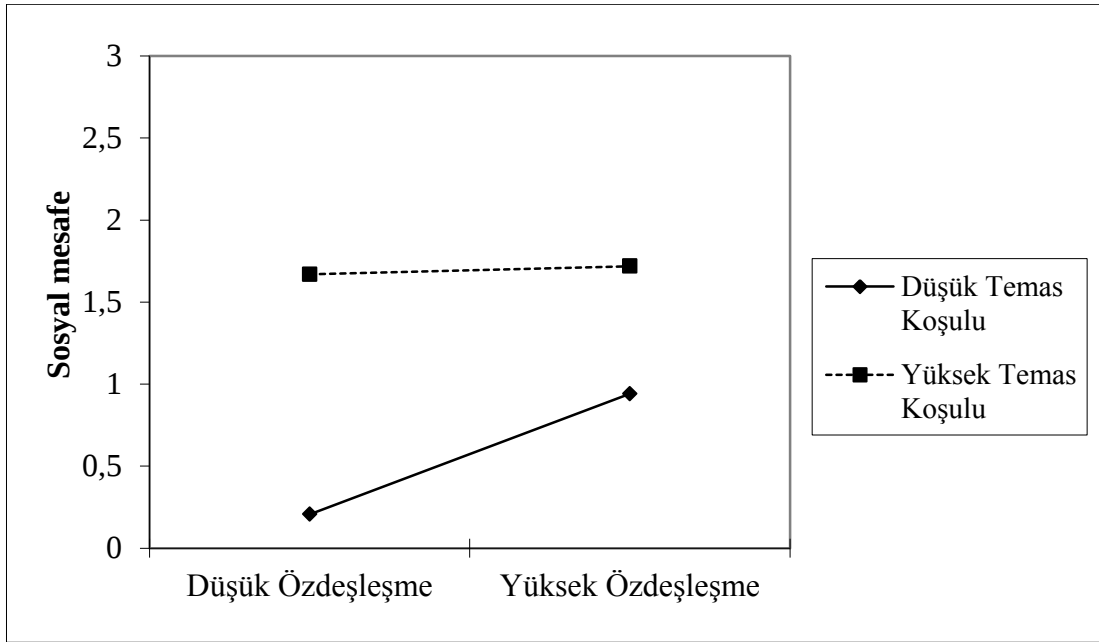
Bağımlı değişken: Sosyal mesafe	B	R ² değişim	F değişim	Anlamlılık düzeyi
1.Aşama temas, özdeşleşme, kolektif benlik değeri		.19	10.61	.00
temas özdeşleşme kolektif benlik değeri	.35** -.11 -.09			.00 .26 .53
2. Aşama temas koşulu		.44	24.50	.00
temas koşulu	.51**			.00
3.Aşama Ortak etkiler temas X temas koşulu özdeşleşme X temas koşulu kolektif benlik değeri X temas koşulu		.46	15.91	.00
temas X temas koşulu	-.11			.09
özdeşleşme X temas koşulu	-.17**			.01
kolektif benlik değeri X temas koşulu	-.06			.35

** $p < .05$

Sosyal mesafeyi yordamada “özdeşleşme x temas” koşulu ortak etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.17, p < .005$). Şekil 5’de görüldüğü gibi özdeşleşmenin (düşük ya

da yüksek düzeyde) sosyal mesafe üzerindeki etkisi temas koşullarının yüksek/olumlu-düşük/olumsuz algılanmasına bağlıdır. Düşük temas koşullarında özdeşleşme ile sosyal mesafe arasındaki ilişkide özdeşleşme arttıkça sosyal mesafe puanları artmakta, diğer bir deyişle temas koşullarının olumsuz olduğu bir ortamda iç gruba aidiyet arttıkça diğer kökenden olanlarla sosyal mesafe yakınlaşmaktadır.

Diğer ortak etkiler için anlamlı bulgu elde edilememiştir.

Şekil 5. Kürt kökenli grupta temas koşullarının farklılaştırıcı (moderator) etkisini gösterir grafik.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Giriş bölümünün amaçlar kısmında da belirtildiği gibi bu çalışmada, gruplararası ilişkiler ve sosyal kimlik konuları bir model içerisinde her iki konuyu da kesen kavramlarla bütünleştirilerek ele alınmıştır. Bu modelde, sosyal bir ağ içinde ilişki kuran etnik köken açısından farklı iki grubun birbiri ile teması, kendilerini ait hissettikleri köken ile özdeşleşmeleri, kolektif benlik değeri, diğer kökenden olanlarla kurulan ilişkiye dair hissedilen kaygı ve yanlılığın gruplar arasındaki sosyal mesafe üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda bulgular incelendiğinde, çalışmadan elde edilen sonuçların, beklentilerin büyük bir bölümünü doğruladığı söylenilebilir. Özetle; Türk kökenli katılımcılar arasında diğer kökenden olanlarla temasın varlığı ve kolektif benlik değeri ile iki grubun birbirine olan sosyal mesafesi arasında ilişki olduğu ve bu ilişkiye gruplararası kaygı ve yanlılığın aracılık ettiği sonucu elde edilmiştir. İki grubun birbiri ile temasının gruplararası kaygı ve yanlılık ile anlamlı ve olumsuz yönde bir ilişkisi olduğu gözlenirken; gruplararası kaygı ve yanlılık ile sosyal mesafe arasında da anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Kürt kökenli katılımcılar arasında ise yapılan analizler sonucunda, gruplararası temasın varlığı, gruplararası kaygı ve yanlılık ile olumsuz yönde anlamlı ilişkili olarak analiz edilirken; kolektif benlik değerinin, modeldeki diğer hiçbir değişkenle anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı görülmüştür. Bu grupta temas ve özdeşleşme ile sosyal mesafe arasında

doğrudan ilişkisi olduğu gözlenirken gruplararası yanlılık ve sosyal mesafe arasında da anlamlı ilişki bulunmuştur.

Analizler sonucu temas koşullarının farklılaştırıcı (moderatör) etkisi her iki grupta gözlenmiştir. Aşağıda sırasıyla çalışmanın bulguları ele alınarak kuramsal açıdan tartışılacaktır.

IV.1.Türk ve Kürt Kökenli Gruplarda Değişkenler Arasındaki İlişkiler

Literatürde sıklıkla ele alınan, iki grup arasındaki temasın gruplararası yanlılık ile ilişkisine ilişkin bakış açısı genişletilerek bu çalışmada sosyal çevredeki etkisi de gözlemlenmek istenmiştir. Bu konuda yapılan çalışmaların çok sık olmaması şaşırtıcıdır. Temasın etkileri üzerine yapılan çalışmalar sıklıkla yanlılık, duygular ve olumsuz tutumlar üzerinedir. Yakın zamanda gruplararası ilişkiler çerçevesinde Ata ve arkadaşları (2009) ve Binder ve arkadaşları (2009) çalışmalarında olduğu gibi bu araştırmada da temasın, iç grupla özdeşleşmenin ve kolektif benlik değerinin gruplararası yanlılık ve kaygıyla birlikte sosyal mesafe üzerindeki etkilerine ilişkin bazı sonuçlar elde edilmiştir.

Aşağıda değişkenler açısından her grup tek tek ele alınarak bulgular, literatürün ışığında tartışılacaktır.

IV.1.1.Türk Kökenli Grupta Temas ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilereYönelik Bulguların Tartışılması

Çalışmada Türk kökenli grupta, gruplararası temas, gruplararası kaygı, gruplararası yanlılık ve sosyal mesafe arasında olduğu öne sürülen denencelerden gruplararası temas ve gruplararası kaygı, gruplararası temas ve gruplararası yanlılık arasındaki ilişkiler analizler sonucunda gözlenirken, gruplararası temas ve sosyal mesafe arasındaki ilişkilere bakıldığında; gruplararası temasın, sosyal mesafe üzerinde doğrudan bir etkisinin olmadığı ancak gruplar arasında algılanan kaygı ve gruplararası yanlılık düzeyinin gruplararası temas ve sosyal mesafe arasındaki ilişkiye aracılık ettiği; azalan temas ile iki grubun birbirine olan sosyal mesafenin uzaklaştığı ve yanlılık ile kaygı düzeyinin de bu ilişkide önemli bir rol oynadığı ortaya konmuştur.

Barlow ve arkadaşları (2009; 2010), kaygı gibi olumsuz yönde olan duygulanımların gruplararası temas ve uzaklaşma arasındaki ilişkide etkili olduğunu öne sürmektedirler. Stephan ve Stephan, (1985), iki grup arasında yaşanan temasın gruplararası kaygı düzeyini düşürdüğünü öne sürmektedir. Benzer olarak, Islam ve Hewstone (1993), Bangladeş'te Hindu ve Müslümanlar arasında yaptıkları çalışmada temasın kaygıyı azalttığını gözlemişlerdir. Aynı zamanda Plant ve Devine (2003) ve Wilder (1993) ise iki grup arasında kaygı azaldıkça temasın arttığını bulmuşlardır. Bu çalışmada da Türk kökenli bireyler, Kürt kökenlilerle yaşadıkları ilişkiden duydukları kaygı arttıkça onlarla aralarındaki mesafeyi arttırdıkları; gelin ya da damat alıp vermeyi istemek, evlenmek, aynı mahallede oturmak, komşu olmayı

istemek, sosyal bir etkinliğe beraber katılmayı istemek gibi sosyal mesafeyi belirleyen alanlarda diğer gruptan uzaklaştıklarını bildirmişlerdir.

Gruplararası temas ve gruplararası yanlılık arasındaki ilişkilere bakıldığında; araştırmada, gruplararası temas ile yanlılık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu; temasın arttıkça gruplararası yanlılığın azaldığı, tutumların daha olumlu olduğu gözlenmiştir. Dış grup arkadaşlığın önyargıları azalttığını öne süren Pettigrew (1997), Fransa, İngiltere, Hollanda, Batı Almanya'dan 3800 katılımcı ile yaptığı çalışmada dokuz azınlık grubuna yönelik dış grup arkadaşlığın önyargıları azalttığını bulgulamıştır. Ayrıca, gruplararası yanlılığın, temas ve sosyal mesafe arasındaki ilişkide aracı rolü olduğu, gruplararası yanlılığın azaldıkça iki grup arasındaki sosyal mesafenin yakınlaştığı gözlenmiştir. Literatürde, çalışmanın temas, yanlılıklar ve sosyal mesafe arasındaki ilişkilere ilişkin bulgusunu destekleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Diğer grup olarak tanımlanan dış gruptan arkadaşlığın, gruplararası tutumları geliştirdiği ve bu nedenle önyargıların azaldığı (Allport, 1954; Amir, 1969; Pettigrew, 1998) dış grup arkadaşlığın benliğin dış grup ile bağlantısına bir kalkan gibi hizmet ettiği ve yapılacak herhangi yeni bir yargılamada bireyin başvurduğu bir kaynak olarak benlik içinde yer alan aşına bir durum yarattığına ilişkin görüşler (Wright ve Lubensky, 2009) sıktır.

Yine de her temasın önyargıları azaltmadığı gruplararası yanlılıklar için daha farklı etmenlerin olduğu gözardı edilmemelidir. Literatürde daha olumlu gruplararası ilişkiler için sadece arkadaşlık mekanizmasını temel alan çalışmaların, önyargıların azaltılmasında, gruplararası yanlılık adına sosyal politika ve müdahale

programlarının tasarımı için yeterli olmadığına ve Cook (1962) tarafından öne sürüldüğü üzere, etnik grubun alışılmış, kendine özgü görülmediği bir arkadaşlığın, ilişkileri geliştirmede yararlı olmayacağına ilişkin görüşler de bulunmaktadır (akt. Binder ve ark., 2009).

Hewstone'ın (2003) öne sürdüğü üzere gruplararası temas, çıkan çatışmalar için her derde deva değildir. Pettigrew ve Tropp (2011), dış gruptan arkadaşlığın gerekli ancak yeterli olamayacağını, tek başına arkadaşlığın çatışmaları sonlandıramayacağını, temasın gruplar arasındaki uyumu yakalamada tek süreç olmadığını; Birleşik Amerika'dan, Hindistan'a, Güney Afrika'dan İrlanda'ya kadar ayrımcılığın çatışmaya kesinlikle yol açtığı gözlemlense de sadece temas üzerine kurulu çatışmayı ya da önyargıları önlemenin mümkün olamayacağını gösteren başka birçok çalışma bulunduğunu öne sürmüşlerdir.

IV.1.2. Türk Kökenli Grupta Kolektif Benlik Değeri ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Davranış için en önemli motivasyon kaynağı bireyin özdeğerini arttırma ve korumasıdır ve bu motivasyon kaynağı gruplararası algı ve davranışların açıklamasında merkezi öneme sahiptir (Long ve Spears, 1998). Çalışmada kolektif benlik değeri ile kaygı, gruplararası yanlılık ve sosyal mesafe arasında olduğu öne sürülen denencelerden kolektif benlik değeri ve gruplararası kaygı arasındaki ilişki analizler sonucu gözlenmezken, kolektif benlik değeri ve gruplararası yanlılık arasında bir ilişki olduğu ancak denencenin ters yönünde; kolektif benlik değeri

arttıkça gruplararası yanlılığın da arttığı yönünde bir sonuç elde edilmiştir. Ayrıca, çalışmada, kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasında denencelerde öne sürüldüğü gibi doğrudan bir ilişki gözlenmezken gruplararası yanlılık değişkeninin, kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki ilişkiye aracılık ettiği gözlenmiştir.

Ait olduğunu belirttiği kökenin değerli bir üyesi olduğunu, diğerlerinin, ait olduğu kökeni beğendiğini düşünmesi ya da ait olduğu köken hakkında olumlu şeyler hissettiğini daha sık bildiren Türk kökenli bireyler, yüksek kolektif benlik değeri taşıırken Kürt kökenlilerle yaşadıkları ilişkiyi daha önyargılı betimlemişlerdir. Bu bulgu, çalışmanın denencesi ile uyumlu bir sonuç olmamasına karşın literatür bulgularına paralel bir bulgudur. Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin olumlu benlik değeri için kendi grupları lehine davranarak yanlılık gösterdiklerini öne sürerken (Tajfel and Turner 1986), Abrams ve Hogg (1988) hem gruplararası ayrımcılığın olumlu kimlik edinme adına benlik değerini beslediği hem de olumlu kimlik edinme adına düşük benlik değeri olan bireylerin gruplararası ayrımcılığa yönelik davranışlarda bulunduğu ilişkin iki tanımlama yapmıştır. Her iki önerme için literatürde birçok çalışma bulgusu bulunmaktadır (Rubin ve Hewstone, 1998).

Gruplararası ilişkilerde kolektif benlik değerinin önyargılar üzerindeki etkisini değerlendirdikleri çalışmalarında Crocker ve arkadaşları (1993), grup üyeliği ve gruplararası ilişkilerde benlik değerinin motivasyonel etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Kolektif benlik değeri ve önyargılar arasındaki ilişkilere bakan Crocker ve Garcia (2009), benlik değerinin tehdit altında olduğu durumda bireylerin daha önyargılı olduklarını, bilişsel anlamda bozulmaların ve duygusal anlamda

uzaklaşmaların oluştuğunu öne sürmüşlerdir. Bu çalışmada da yüksek benlik değerine sahip bireylerin daha çok gruplararası yanlılık gösterdikleri diğer gruptan olanlara yönelik, onları daha değersiz bulma, otoritesini kabul etmeme, onları olumsuz değerlendirme gibi yanlılıklar sergiledikleri gözlenmiştir. Yine çalışmanın bulgusu ile paralel bir bulgu olarak Aberson ve arkadaşları (2000), yüksek kolektif benlik değeri olanların, düşük kolektif benlik değeri olanlara göre kendi gruplarını daha çok kayırdıklarını, benlik değeri arttıkça kendi gruplarını diğer gruplardan daha olumlu değerlendirdiklerini öne sürmüşlerdir.

Literatür yazınlarında olguya ilişkin yapılan başka bir çalışmada ise, düşük kolektif benlik değerine sahip bireylerin dış grubu daha sık azımsayarak onları olumsuz olarak değerlendirdiklerine ilişkin bir bilgi bulunmaktadır (Crocker ve Luhtanen, 1990; De Cremer ve Oosterwegel, 1999).

IV.1.3.Türk Kökenli Grupta Kaygı ve Yanlılığın Aracı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması

Çalışmada kaygı ve gruplararası yanlılık birer aracı değişken olarak ele alınıp davranışsal bir sonuç olarak Türk ve Kürt kökenliler arasındaki sosyal mesafe gözlenmeye çalışılmıştır. Türk kökenli grupta temasve kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasındaki ilişkilerde hem gruplararası kaygının hem de gruplararası yanlılık düzeyinin aracı etkisi olduğu gözlenmiştir.

Duygular, ilişkileri şekillendirir (Smith 1994, Stephan ve Stephan 2000). Brown ve Hewstone (2005) ve Pettigrew ve Tropp (2006b), temasın nasıl etkili olduğuna ilişkin görüşlerini sunarken kaygının aracı rolü üzerinde durmuşlardır. Gruplararası kaygı, olumsuz duygulanım durumu olarak diğer grupla yaşanacak bir etkileşimde reddedilme, utanç verici duruma düşürülme hissi, huzursuzluk gibi hoş olmayan deneyimleri yaşama olasılığından kaynaklanan duygu olarak tanımlanmaktadır (Stephan ve Stephan, 1985). Bir aracı değişken olarak öne sürülen kaygı, Stephans ve Stephans (1985) tarafından belirtildiği gibi, gruplararası temas sırasında tehdit unsurunun ortaya çıkardığı bir etmendir.

Çalışmada analizler sonucunda iki grup arasında artan temas ile ilişkiden duyulan kaygının azaldığı ve iki grubun birbirine olan sosyal mesafesinin yakınlaştığı bulunmuştur. Literatürdeki birçok çalışma temasın gruplar arasındaki kaygıyı azalttığını göstermiştir (Paolini ve ark., 2004; Vonofokai, Voci ve Hewstone, 2003; Pettigrew, 1998). Blascovich ve arkadaşları (2001), deneysel ortamda fiziksel olarak damgalanmış insanlarla etkileşimde olmanın fizyolojik ve davranışsal ölçümlerinde bireylerin ilişkiden duydukları kaygıyı arttırdığını ortaya koymuşlardır. Türk kökenli bireylerin, Kürt kökenlilerle yaşadıkları ilişkide hem Kürt kökeni ile özdeşleşen PKK terör örgütü hem politik, siyasi ve toplumsal arenada meydana gelen güncel olaylarla özellikle kaygı taşımaları ve bu duyguyu ilişkilerine taşımaları olağan görünmektedir.

Literatür sıklıkla temas ve yanlılıklar arasındaki ilişkiye yoğunlaşırken yanlılık bu çalışmalarda sonuç değişkeni olarak ele alınmıştır (Allport, 1954;

Hewstone ve Brown, 1986; Pettigrew, 1986). Bu çalışmada ise gruplararası yanlılık aracı bir değişken olarak ele alınırken sosyal mesafe sonuç değişken olarak ele alınmış ve analizler sonunda Türk kökenli gruptaki katılımcıların azalan gruplararası yanlılıklar ile diğer kökenden olanlarla temasları arttıkça sosyal mesafelerinin yakınlığı bulunmuştur. Türk kökenli katılımcılar, Kürt kökenlilerle temasları arttıkça yani diğer bir deyişle onlarla arkadaşlıkları arttıkça Kürt kökenlileri değerli buldukları, onların olumsuz duygu ve nefret içinde olduklarına, baskı yaptıklarına ilişkin inançlarının düşük olduğu gibi önyargılı düşünceleri daha az sıklıkta bildirmiş ve onlarla sosyal mesafeyi yakınlaştırmışlardır.

Çalışmada yine analizler sonucu kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki ilişkide gruplararası yanlılığın aracı bir görev aldığı gözlenmiştir. Türk kökenli grupta yüksek benlik değerine sahip bireylerin daha çok gruplararası yanlılık gösterdikleri ve yüksek yanlılık gösteren bireylerin diğer gruptan sosyal mesafelerinin uzaklaştığı gözlenmiştir. Aberson ve arkadaşları (2000), yüksek kolektif benlik değeri olanların, düşük kolektif benlik değeri olanlara göre kendi gruplarını daha çok kayırdıklarını, benlik değeri arttıkça kendi gruplarını diğer gruplardan daha olumlu değerlendirdiklerini öne sürmüşlerdir.

Pettigrew ve Tropp (2008), gruplararası yanlılığın bir türü olarak görülen önyargı ve gruplararası temas arasında diğer bazı aracı değişkenler olduğunu bunların varlığında önyargıların azalıp arttığını; bu aracı değişkenlerin; dış grup hakkında bilgilenme, kaygı, empati ve bakış açısı olduğunu öne sürmektedirler. Bilgi, dış grup hakkında temasın bir sonucu olarak, O grup hakkında yaşam tarzları,

değer ve inançları, yaşama bakış açılarını öğrenmeye işaret etmektedir. Çalışma analizleri sonucunda literatürde bir sonuç değişkeni olarak ele alınan değişkenlerin aracı değişken olarak gruplararası ilişkilerde rol oynadığı bulunmuştur. Yine literatürde öne sürülen dış grup hakkında bilgilenme, empati ve bakış açısı da diğer aracı değişkenler olarak gruplararası temas, sosyal mesafe ve önyargı ilişkisinde gözönünde bulundurulmalıdır.

IV.1.4. Türk Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması

Literatürde, gruplararası ilişkiler ele alınırken diğer grupla temas ve olumlu tutumlar arasındaki ilişkide Allport'ın temas koşullarının önemli bir farklılaştırıcı (moderator) değişken olduğu vurgulanmaktadır (Pettigrew ve Tropp, 2011). Allport (1954), gruplararası olumlu temas koşullarını grupların birbiriyle eşit statüde olması, ortak hedeflerin bulunması, gruplararası işbirliğinin olması ve yasa ve gelenek olarak ortaya çıkan otoritenin de bu ilişkiyi desteklemesi olarak sıraladığı dört koşulda oluşacağını belirtmiştir.

Türk kökenli grupta, sosyal mesafe üzerinde temas koşullarının farklılaştırıcı etkisi incelendiğinde kolektif benlik değeri ve temas koşullarının ortak etkileşiminin sosyal mesafe üzerinde farklılaştırıcı etkisi eğilimi olduğu gözlenmiştir. Analiz sonucu, Allport'ın temas koşullarının yüksek/olumlu olduğu durumlarda yani diğer kökenden olanların eşit statüde görüldüğü, gruplar arasında işbirliği ve ortak hedeflerin var olduğunun algılandığı ve devlet ve toplumun bu ilişkiyi

desteklediğinin düşünöldüğü koşulda, Türk kökenli bireylerin kolektif benlik değeri arttıkça yani ait oldukları gruplarına ilişkin benlik değeri arttıkça Kürt kökenlilerle sosyal mesafeyi uzaklaştırdıkları gözlenmiştir. Ancak olumsuz koşulların olduğı bir koşulda kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasında böyle bir ilişki istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Bir gruba ait olmaktan gelen benlik değeri yüksek ve ortamda da iki grubun birlikte yaşaması için olumlu koşulların bulunması ile Türk kökenliler mesafeyi arttırmaktadırlar. Eşit statünün, işbirliğinin, ortak hedeflerin olduğı ve otoritenin de bu ilişkiyi desteklediğı olumlu temas koşullarında grupların yaklaşması birbirine olumlu tutumlar içinde olması beklenmektedir (Allport, 1954; Pettigrew, 1998; Brown ve Hewstone, 2005). Ancak çalışmada analizler sonucu Türk kökenli bireyler için olumlu koşullarda diğer gruba yönelik daha olumlu tutum gözlenmemiştir.

Tropp ve Pettigrew (2005), azınlık ve çoğunluk gruplar arasında toplumsal statünün temas ve olumlu tutumlar arasındaki ilişkide fark etkisi yarattığını uygun temas koşulları olsa bile azınlık ve çoğunluk için olumlu gruplararası ilişkilerin yakalanmayabileceğini, çoğunluğun, azınlığın kendilerini önyargılı tanımlamasından dolayı teması düşürürken azınlığın ise önyargılı davranışa maruz kalmaktan çekindikleri için teması düşürdüklerini öne sürmektedirler. Yine, Sosyal Kimlik Kuramı bireylerin, kendilerini sınıflandırmalarının ayrımcı davranışlara neden olduğunu göstermişlerdir (Tajfel ve ark., 1971; Billig ve Tajfel, 1973). Ayrıca, Saguy'ın (2008) çalışmasında aktarıldığı üzere Blumer'e (1958) göre önyargılar,

gruplar arasındaki yapısal ilişkilerden ortaya çıkmaktadır; avantajlı gruplar, grup pozisyonunu koruma ihtiyacı nedeniyle bazı psikolojik durum ve davranış göstermektedirler. Literatürde bulunan bu bilgiler ışığında bir sınıflandırma yapmanın ya da grup pozisyonunu koruma ihtiyacının Türk kökenlilerde, Kürt kökenlilerle sosyal mesafeyi arttırmanın bir açıklaması olabilir. Yine de Saguy'ın (2008) çalışmasında İsrail-Filistin çalışmalarında grup pozisyonunun (avantajlı-dezavantajlı olma) temas ve olumlu tutumlar arasında farklılaştırıcı etkisinin olduğu özellikle temas koşullarının avantajlı grup için olumlu tutumların artmasında etkili olduğu gözlenmiştir.

Çalışmanın bu sonucu, Türkiye'de yaşayan farklı etnik kökenler arasındaki ilişkiler açısından temas koşullarının gruplararası ilişkilerde sosyal mesafe gibi davranışsal bir sonuç için önemini ortaya koyarken kolektif benlik değerinin sosyal mesafe üzerinde etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

IV.1.5. Kürt Kökenli Grupta Temas ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Kürt kökenli grupta diğer kökenden olanlarla temas ve diğer değişkenler arasındaki ilişkilere bakıldığında çalışmanın denenceleriyle uyumlu bir sonuç olarak Türk kökenlilerle kurulan temas ile gruplararası kaygı ve gruplararası yanlılık arasında olumsuz yönde ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Ayrıca yine çalışmanın denencelerine uyumlu bir sonuç olarak artan temas ile Kürt kökenliler, Türk kökenlilerle sosyal mesafenin yakınlaştığını bildirmişlerdir.

Eller ve Abrams (2003), Meksikalılar ve Amerikalılar arasında gerçekleştirdikleri çalışmada bir okul ortamında oluşan arkadaşlık üzerine kurulu temasın sosyal mesafeyi azalttığı ve grupları birbirine yaklaştırdığını ortaya koymuşlardır. Temasın, olumlu tutumları arttırdığı, yanlılıkları azalttığına ilişkin birçok çalışma bulgusu (Allport, 1954; Pettigrew, 1998; Brown ve Hewstone, 2005; Pettigrew ve Tropp, 2006) ile çalışmanın bulguları paralellik göstermektedir. Ayrıca, Levin, van Laar ve Sidanius (2003), Beyazlar, Latin Amerikalılar ve Afro-Amerikalılar ile yaptıkları boylamsal çalışmalarında önyargının, dış grup arkadaşlığı kurulması ile ne yönde değiştiği üzerine çalışmışlar ve ilerleyen sınıflarda dış grup arkadaşlığının yanlılığı azalttığını bulmuşlardır. Yapılan çalışmalar ile yakın arkadaşlık mekanizmasının dış grup hakkında bilgi sahibi olmayı sağladığı, bunun da tutum değişimine yol açtığı böylece daha olumlu tutumların geliştiğini ve grubun yeniden değerlendirilerek duygusal bağların arttığı ileri sürülmektedir (Cook, 1978; Pettigrew, 1997; 1998).

Kürt kökenli grupta diğer kökenden olanlarla temas arttıkça gruplararası ilişkiden hissedilen kaygı düzeyinin azaldığı bulgulanmıştır. Literatürde, artan temas ile hissedilen kaygının azaldığına ilişkin çalışmalar bulunmaktadır (Stephan ve Stephan, 1985; Islam ve Hewstone, 1993). Yine, literatürde kaygı yaşayacaklarını düşünen azınlık grubu üyelerinin sosyal mesafeyi arttırdığı, kaygı duyulmayan bir gruplararası ilişkide ise olumlu duyguların arttığı öne sürülmektedir (Binder ve ark., 2009; Paolini ve ark., 2004; Turner ve ark., 2008; Voci ve Hewstone, 2003; Vonofakou, Hewstone ve Voci, 2007).

Çalışma bulgularının bu bulgularla tutarlı olması ile Kürt kökenli bireylerin, Türk kökenlilerle artan teması ile iki grup arasında önyargıların azaldığı, sosyal mesafenin birbirine yaklaştığı ve gruplararası ilişkiden duyulan kaygı düzeyinin düştüğü ortaya konmaktadır.

IV.1.6. Kürt Kökenli Grupta Özdeşleşme ile Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkilere Yönelik Bulguların Tartışılması

Kürt kökenli bireylerden alınan verilerin analizi sonucu grupta özdeşleşme düzeyi ile kaygı, gruplararası yanlılık ve sosyal mesafe arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir.

Kürt kökenli grupta kendi grubu ile özdeşleşme düzeyi ve gruplararası kaygı düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında bu iki değişken arasında çalışmanın denenceleriyle uyumlu bir sonuç olarak pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmekte, iç gruba aidiyet arttıkça gruplararası kaygı artmaktadır. Arkadaşlık bağı, uyumlu etkileşim, grubun araçsal amaçlarının olması ve grubun kendini, dış grubun tehdidinde hissetmesi gibi etmenler grupta özdeşleşmeyi etkilemektedir (Voci, 2006). Kohler, Miller ve Klein'ın (1973) iç grubun, birey için yalıtım ve belirsizlik için psikolojik sığınak olduğunu belirtirken, Tajfel ve Billic (1974) yaptıkları deneysel çalışmada, daha az kaygılı olanların iç grup kimliğini daha çok taşıdıkları ve dış grup için olumsuz yanlılığı daha fazla gösterdiklerini öne sürmüşlerdir. Bireyin kendini ait hissettiği grubun büyüklüğünün etkisinin ne olacağına ilişkin yapılan bazı çalışmalarda iç grup üye sayısının hissedilen kaygı ve özdeşleşme arasındaki ilişkide

önemli bir etmen olduğunu ortaya koymuştur. McGuire ve McGuire (1982), dış grup üyelerinin iç grup üyelerine oranı yüksek olduğunda kaygının arttığı; dış grubun norm ve değerlerinin baskın olma ihtimali nedeniyle böyle bir ortamda da bireyin kendi grubuna aidiyeti daha belirgin hale geldiğini öne sürmektedir.

Çalışmada özdeşleşme ile kaygı arasında bir ilişki gözlenirse de Kürt kökenli grupta, gruplararası kaygı düzeyinin özdeşleşme ve sosyal mesafe arasında aracılık etkisi gözlenmemiştir.

Kürt kökenli grupta özdeşleşme ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler için bakıldığında analizler sonunda çalışmanın deneceleriyle uyumlu bir sonuç olarak, özdeşleşme ile gruplararası yanlılık arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, Kürt kökenli gruptaki katılımcılar, iç gruba aidiyetleri arttıkça diğer grubu daha olumsuz değerlendirerek yüksek gruplararası yanlılık göstermişlerdir. Grupla özdeşleşme ile yanlılık arasındaki ilişkiye bakan yakın zamanda yapılan çalışmalar aynı yönde bazı ilişki verileri sunmaktadır (Kelly, 1993; Mummendey ve ark.2001; Perreault ve Bourhis, 1999). Böylesine bir ilişki olduğu görüşün altında yatan hipotez, bireylerin bir gruba bağlı olmaya dayanan kendilik imajlarının grubun tümünün algılanan imajı ile ilişkili olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Gruplararası yanlılık, kendi grup üyeliğini ya da grubunun üyelerini, üye olmadığı diğer gruptan ya da onun üyelerinden daha olumlu değerlendirmek; dış grup üyelerini olumsuz yönde ele almak, olumsuz düşüncelerle onları değerlendirmektir (Hewstone ve ark., 2002). Grup üyeliği birey için ne kadar öne çıkar ve önem kazanırsa, gruba verilen değer önemi ve akabinde grubunun öne

çıkması için lehine tutum ve davranış sergileme olasılığı da o kadar artacaktır. Turner’a göre (1999), Sosyal Kimlik Kuramı hiçbir zaman içgrupla özdeşleşme ile içgrup yanlılığı arasında doğrudan nedensel bir ilişkiyi ortaya koymamıştır. Böylesine bir nedensellik yalnızca bazı koşullar karşılandığında örneğin gruplar arasındaki karşılaştırma kaygı vericiyse ya da sosyal kimlik özel bir durumdan kaynaklanan bağlamsallık taşıyorsa oluşabilir.

Sosyal Kimlik Kuramı, gruplararası yanlılığın temelinde olumlu bir benlik değerine sahip olma ihtiyacının olduğunu öne sürmektedir. Grupla özdeşleşme bireyin benliğini grup üyeliği ile tanımlaması ve grubun başarısı ve başarısızlıklarını kişisel düzeyde yaşamasına işaret etmektedir (Ashforth ve Mael, 1989). Eğer, Sosyal Kimlik Kuramında öngörüldüğü gibi, gruplararası yanlılığın temelinde olumlu bir benlik değerine sahip olma ihtiyacının yattığı kabul edilirse, gruplararası yanlılığın özdeşim ile yüksek düzeyde ilişkili olması beklendik bir sonuçtur. Kürt kökenli bireylerin, “kökenleri ile kuvvetli bağları olduğu, biz tanımlamasını daha çok kullandığı; kendi kökeninden birisine herhangi kötü bir şey olduğunda kendisine olmuş gibi hissettiğini” daha sık bildirdiği durumlarda yüksek düzeyde gruplararası yanlılık göstererek “diğer kökenden olanların zayıf karakterli olduğunu; diğer kökenden olanların kendileri için olumsuz duygu ve nefret içinde olduklarını; diğer kökenden olanların haklar konusunda baskı yaptığını düşündüğünü” daha sıklıkta bildirdikleri gözlenmiştir. Diğer bir deyişle, grupla özdeşleşme arttıkça gruplararası yanlılık artmaktadır. Çalışmanın bu sonucu literatür bulguları ile tutarlıdır. Smurda ve arkadaşları (2006) grupla özdeşleşmeleri yüksek olan katılımcıların sosyal kimliğe yönelik bir tehdidin olduğu koşulda daha fazla yanlı davranış sergilediklerini

bulmuşlardır. Yine Branscombe ve Wann (1994), özdeşleşmesi yüksek düzeyde olan katılımcıların bir tehdit durumunda daha fazla yanlılık gösterdiklerini öne sürmektedirler. Ayrıca bazı çalışmalarda deneysel veriler özdeşleşme düzeyinin yanlılığı arttırdığını göstermektedir (Hinkle ve Brown 1990; Turner ve Reynolds 2001; Perreault ve Bourhis 1999).

Kürt kökenli grupta kendi grubuyla özdeşleşme düzeyi ve gruplararası sosyalmesafe arasındaki ilişkiye bakıldığında çalışmanın denencesiyle uyumlu olmayan bir sonuç olarak; bu iki değişken arasında olumlu yönde doğrudan bir ilişki olduğu görülmektedir. Özdeşleşme düzeyi arttıkça sosyal mesafenin uzaklaşacağı denencesine karşın yapılan analizler sonucu çalışmada, artan özdeşleşme ile sosyal mesafenin yakınlığı diğer bir deyişle Kürt kökenlilerin gruplarına aidiyetleri arttıkça Türk kökenlilere daha yakın bir mesafe bildirdikleri bulgulanmıştır. Çalışmanın bu bulgusu literatürle paralellik göstermemektedir. Eller ve Abrams (2003), milliyet olarak (Meksikalı ya da Amerikalı olmak) iç gruba aidiyet duygusunun artması ile dış gruba sosyal mesafenin arttığı iki grubun birbirinden uzaklaştığını çalışmalarında bulgulanmışlardır. Benzer olarak Cehajic ve arkadaşları (2008), Bosna-Hersek’de bağışlama, temas, sosyal mesafe üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada kendi etnik grubuna aidiyetin, sosyal mesafe üzerine etkili olduğu; aidiyet duygusu arttıkça dış gruptan uzaklaşıldığı sonucunu elde etmişlerdir.

IV.1.7. Kürt Kökenli Grupta Kaygı ve Yanlılığın Aracı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması

Kürt kökenli grupta, temas ile sosyal mesafe ve özdeşleşme ile sosyal mesafe arasındaki ilişkide gruplararası yanlılık düzeyinin aracı etkisi olduğu bulunmuştur.

Kürt kökenli bireylerin, Türk kökenlilerle temas arttıkça, sosyal mesafenin azalması arasındaki ilişkide, diğer kökenden olanların zayıf karakterli olduğuna ya da her bakımdan kendi kökeninden olanlardan sonra geldiğine ilişkin inancın bir etkisi olduğu gözlenmiştir.

Diğer bir bulgu olarak; Kürt kökenlilerin, grup aidiyetlerine ilişkin inancı arttıkça Türk kökenlilerden uzaklaşıp sosyal mesafeyi arttırdıklarına ilişkin gözlenen ilişkide de yine diğer kökenden olanların zayıf karakterli olduğuna ya da her bakımdan kendi kökeninden olanlardan sonra geldiğine ilişkin inancın etkisi olduğu gözlenmiştir.

Park (1925), sosyal mesafenin önyargıların, niyetin davranışsal yönü olduğunu ve dış grupla ilişkiye ne dereceye kadar girmede istek ya da isteksizliğin bir belirtisi olduğunu öne sürmektedir. Bastian ve ark. (2012), sosyal mesafeye ilişkin literatürün, önyargı literatüründen daha eski bir geçmişe sahip olduğunu ve sosyal mesafenin önyargıların bir şekli olduğunu; ilişkiden kaçınma ya da değerlendirmeye ilişkin tutumların aynı yerden kök saldiğini öne sürmektedirler. Yine onlara göre azınlık bir grup için, çoğunluğa hissedilen sosyal mesafenin

tepkileri ölçmede önemli bir etmen olduğunu belirtmektedirler. Çalışmada Kürt kökenli bireyler, Türk kökenli bireylerle arasında mesafe koymada diğer gruba ilişkin yanlılıkların rolü olduğunu bildirmişlerdir.

Pettigrew (1959) Afrikalı öğrencilerle yaptığı çalışmada, sosyal mesafe değişkeninin önyargıları yordamada önemli bir değişken olduğunu ortaya koyarak sosyal mesafeden önyargıya giden bir nedensellik öne sürmüşlerdir. Lusherb, Ata (2011), sosyal mesafenin bir değişken olarak ele alınmasını önyargılar üzerine temasın etkilerini anlamada önemli bir değişken olduğunu öne sürmektedirler. Avusturya’da azınlık ve çoğunluk etnik gruplar ile çalışmalarında, diğer azınlık grubu üyeleri ile kurulan temasın, grupları birbirine yakınlılaştırdığını, sosyal mesafeyi azalttığını, çoğunluğun azınlık grubunu değerlendirmesinin ise sosyal mesafe üzerinde güçlü bir öngörü gücüne sahip olduğunu ortaya koymaktadırlar. Stangor ve ark., (1991), önyargıların oluşumunda etnik, ulusal, dini gruplara yönelik stereotipik inançların bir gruba sosyal mesafede durmaya etkisini sorguladılar ve çalışmalarında duygusal durumların, sosyal mesafeyi ve tutumları belirlemede etkili olduğunu bulguladılar.

IV.1.8. Kürt Kökenli Grupta Temas Koşullarının Farklılaştırıcı Etkisine Yönelik Bulguların Tartışılması

Kürt kökenli grupta, özdeşleşme ile sosyal mesafe arasındaki ilişki temas koşullarının farklılaştırıcı etkisi olduğu gözlenmiştir. Yapılan istatistiksel analizler ile sosyal mesafeyi yordamada “özdeşleşme ve temas” koşulu ortak etkisi anlamlı

bulunmuştur. Diğer bir deyişle, düşük ya da yüksek özdeşleşmenin sosyal mesafe üzerindeki etkisi temas koşullarının yüksek/olumlu-düşük/olumsuz algılanmasına bağlı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, düşük temas koşullarında özdeşleşme ile sosyal mesafe arasındaki ilişkide, özdeşleşme arttıkça sosyal mesafe puanlarının arttığı, diğer bir deyişle temas koşullarının olumsuz olduğu bir ortamda iç gruba aidiyet arttıkça diğer kökenden olanlarla sosyal mesafenin yakınlaştığı bulgulanmıştır.

Çalışmada, Kürt kökenli bireyler, Türk kökenlilerle kurdukları bir temasın eşit statülü olmaması, aralarında işbirliğinin olmaması ve ortak hedeflerin bulunmaması koşulu gibi düşük/olumsuz temas koşullarında; kendi kökeninden olanların oluşturduğu grubun bir üyesi olma önem kazandıkça diğer bir deyişle iç grupla özdeşleşmesi arttıkça, Türk kökenli bireylerle aralarındaki sosyal mesafeyi yakınlaştırmaktadırlar. Bu bulgu ilginçtir: Diğer grupla eşit statüde olunmadığı, işbirliği ya da ortak bir hedefin bulunmadığı bir ortamda kız alıp verme, evlenme, komşu olma gibi yakın mesafede duran ilişkilerin yerine grupların birbirinden uzaklaşmaları beklenmektedir. Yine de bu bulgu Sistemi Meşrulaştırma Kuramı (Jost, Banaji ve Nosek, 2004) ve Sosyal Baskınlık Kuramının (Sidanius ve Pratto, 1999) dezavantajlı grupların bir hiyerarşi içinde gruplararası ilişkilerde tutum ve davranışların değişimlendiği önermeleri ile açıklanabilir. Dezavantajlı gruplar, içinde bulundukları durumu meşrulaştırarak sosyal değişim yerine mevcut durumlarını korumakta, mevcut durumu meşrulaştırma adına tutum ve davranış sergilemektedirler.

Çalışmanın bu sonucu, bir taraftan temas koşullarının gruplararası ilişkilerde sosyal mesafe gibi davranışsal bir sonuç için önemini ortaya koyarken diğer taraftan gruplararası ilişkilerde azınlık-çoğunluk, avantajlı-dezavantajlı, yüksek-düşük statü gibi olguların varlığını hissettirmektedir. Pettigrew ve Tropp (2011), temas çalışmalarında araştırmaların çoğunlukla ihmal ettiği bir noktayı işaret ederek grup statüsünün temasın etkilerini farklılaştırıp farklılaştıramayacağına ilişkin bir noktaya dikkatleri çekmektedirler. Her ne kadar yazarlara göre, Allport'ın temas koşulları, çoğunluk grup için temas-önyargı ilişkisinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar verip azınlık gruplar için anlamlı bir katkı sağlamıyor olsa da olumsuz temas koşullarında Kürt kökenli grupta özdeşleşme ile sosyal mesafe arasında gözlenen çalışmanın bu sonucu, gruplararası ilişkilerde temas koşullarının farklılaştırıcı etkisinin azınlık grupları için önemli bir etmen olduğunu göstermektedir. Pettigrew (2010), başarılı bir gruplararası temasın önyargıları engellediğini ancak aynı zamanda olumsuz koşulları değiştirmek için dezavantajlı grupların sosyal değişimi gerçekleştirecek gayretlerini de azalttığını öne sürmektedir. Çalışmada da gözlemlendiği gibi olumsuz temas koşulunda Kürt kökenliler, Türk kökenlilerle sosyal mesafeyi yakınlaştırmaktadırlar. Yine çalışmada Kürt kökenli grubun, Türk kökenli gruba göre temas sıklığı da daha yüksek bulunmuştur. Reicher (2007) gruplararası olumsuz tutumların sosyal değişimi yaratacak ivmeyi verdiğini ancak azınlık gruplarında çoğunluk ile kurulan temasın, olumsuz tutumları azaltmasına karşın sosyal değişimi sağlayacak girişimi de engellendiğini öne sürmektedir.

IV.2. Çalışmadaki Değişkenler Açısından Grup Farklılıkları

Bu çalışmada öncelikle katılımcılara kendilerini ait hissettikleri etnik kökenleri sorularak kendilerini bir grup içinde görerek grup açısından düşünmeleri ve ölçekleri bu yönde yanıtlamaları sağlanmıştır. Sosyal Kimlik Kuramı, bireylerin sadece olumlu kişisel kimlik edinme adına mücadele etmediklerini aynı zamanda olumlu kolektif kimlik edinmeye de çalıştıklarını öne sürerken (Tajfel ve Turner, 1986) benlik algısının kolektif yönü sosyal davranışın en önemli belirleyicisidir (Luhtanen ve Crocker, 1992). Crocker ve Luhtanen (1990), bireysel ortamlarda bireysel benlik değerinin işlevini grup ortamında kolektif benlik değerinin yerine getirdiğini belirtmişlerdir.

Çalışmaya genel olarak bakıldığında iki farklı etnik köken; Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında ortalamalararası anlamlı bir fark, temasın varlığı, sosyal mesafe ve kolektif benlik değeri yönünde bulgulanmıştır. Kürt kökenli katılımcılar, Türk kökenlilerle daha sık temas, daha yakın sosyal mesafeve daha yüksek kolektif benlik değeri bildirmişlerdir. Olumlu bir temas, dış gruba yönelik olumlu tutumları arttırır (Cook, 1978; Pettigrew,1997; 1998; Pettigrew ve Tropp, 2006). Temas, gruplararası bağışlayıcılığı arttırdığı gibi güveni de geliştirir (Hewstone ve ark. 2004). Pettigrew (1998), dış grup hakkında bilgi sahibi olmanın tutum değişimini sağladığı, daha olumlu tutumların geliştiğini, grubun yeniden değerlendirilerek duygusal bağları arttırdığını, bunu da yakın arkadaşlık mekanizmasının harekete geçirdiğini öne sürmektedir. Araştırma bulguları, temas ve sosyal mesafe üzerine olan literatür ile aynı yöndedir.

Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında değişkenleri yordamada cinsiyetin de bir etkisi olacağı göz önüne alınarak yapılan analizler sonunda Türk ve Kürt gruplar arasında yine temas açısından anlamlı bir fark gözlenmiştir; Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında cinsiyetin temas üzerindeki etkisi kontrol edildiğinde, Kürt kökenli katılımcıların Türk kökenli katılımcılara göre daha yüksek temas düzeyine sahip oldukları Kürt kökenli katılımcıların daha sık bir temas bildirdikleri gözlenmiştir. Yine, Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında cinsiyetin etkisi kontrol edilerek kolektif benlik değeri için analiz yapıldığında anlamlı bir fark elde edilmiş; Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında kolektif benlik değeri açısından Kürt kökenli katılımcıların Türk kökenli katılımcılara göre daha yüksek kolektif benlik değerine sahip oldukları belirlenmiştir. Diğer değişkenler açısından yapılan analiz sonucu cinsiyetin etkisi kontrol edildiğinde bu değişkenler açısından Türk ve Kürt kökenli gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı bulgulanmıştır.

Her iki grupta anlamlı olduğu halde büyüklükleri çok farklı olan korelasyonlar arasındaki farkın anlamlılığı sınıandığında temas ve kaygı arasındaki ilişki her iki grupta da anlamlı olarak bulunurken Kürt kökenli grupta etki büyüklüğü daha yüksek gözlenmiştir. Yine her iki grupta gözlenen temas ve yanlılık, özdeşleşme ve kolektif benlik değeri, özdeşleşme ve yanlılık düzeyi arasındaki ilişkilerin Kürt kökenli gruptaki etki büyüklükleri daha yüksek gözlenmiştir.

Her iki gruba yine bulgular açısından bakıldığında; hem Türk hem de Kürt kökenli grupta kurulan bir arkadaşlık temasının, ilişkiden hissedilen kaygı, sosyal mesafe ve gruplararası yanlılıklar üzerinde aynı yönde etkisi bulunmaktadır. Her iki

grupta da diğerk kökenden arkadaşlığın ilişkiden duyulan kaygı düzeyini düşürdüğü ve diğerk gruba yönelik olumsuz duygu ve düşünceler adına gruplar arasındaki yanlılıkları azalttığı görölmektedir. Temasın etkileri konusunda her iki kökenden de beklendik sonuçların elde edilmesi şaşırtıcı değildir.

Çalışmada iç gruba aidiyet duygusunun sosyal mesafe üzerindeki etkisi Türk ve Kürt kökenli gruplarda birbirinden farklı sonuçlar olarak gözlenmiştir. Özdeşleşmenin Türk kökenli bireylerde herhangi bir etkisi gözlenmezken Kürt kökenli grupta, Kürt kökenli bireylerin grupla özdeşleşmelerinin arttıkça Türk kökenlilerle ilişkilerinde mesafeyi yakınlaştırdıkları gözlenmiştir.

Hewstone ve Swart (2011), literatürün elli yıllık geçmişini inceledikleri yazınlarında gruplar arasında kurulan bir ilişkinin ne zaman önyargıları azalttığı sorusuna yanıt ararken temasın etkilerini farklılaştırıcı değişkenlere (moderator) ve kurulan bir ilişkinin yani gruplar arasındaki temasın, önyargıları nasıl azalttığı sorusuna yanıt ararken aracı (mediator) değişkenlere bakılması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu çalışmada her iki grupta da gruplararası kaygı ve yanlılığın aracı rolü sınanmıştır. Literatürdeki çalışmalar genelde temas-önyargı arasındaki aracı değişkenlere yoğunlaşırken, bu çalışmada önyargının kendisi bir aracı değişken olarak ele alınıp grupların birbiri ile teması sırasında bir önyargıya sahip olup olmamalarının sosyal mesafeye etkisi, sosyal mesafeyi, önyargıların davranışsal bir yönü olarak ele alan literatüre dayanarak (Bastian ve ark., 2012; Ata ve ark. 2009) gözlenmeye çalışılmıştır. Yine çalışmada gruplararası ilişkilerde duyguların önemli

olduğu düşüncesine dayanarak (Smith, 1994; Stephan ve Stephan, 1985) gruplararası kaygının aracı rolü sorgulanmıştır.

Çalışmanın istatistiksel analizinde temasın sosyal mesafeye nasıl etkide bulunduğu gruplararası kaygı ve yanlılık değişkenleri ile sorgulandığında, Türk örnekleminde, kaygı ve gruplararası yanlılığın ve Kürt örnekleminde gruplararası yanlılığın aracı etkisinin önemi ortaya konmuştur. Çalışmada Türk kökenli grupta kaygının, temas ve sosyal mesafe arasındaki ilişkiye aracılık ettiği; gruplararası yanlılığın hem temas ve sosyal mesafe arasındaki ilişkiye hem de kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulgulanmıştır. Kürt kökenli grupta ise temas ve sosyal mesafe ve ayrıca özdeşleşme ve sosyal mesafe arasındaki ilişkide gruplararası yanlılığın aracı etkisi gözlenirken, kaygının herhangi bir aracı etkisi gözlenmemiştir. Yine bu grupta temas ve özdeşleşmenin sosyal mesafe üzerinde doğrudan etkisi olduğu da bulgulanmıştır.

Pettigrew ve Tropp (2008) tarafından yapılan meta analizde, temasın önyargıları azaltması ya da olumsuz duygulanımı düşürmesinde en etkili aracı değişkenler olarak gruplararası kaygının düşürülmesi, empati kazandırılması, bakış açısının önemi üzerinde durulmuştur. Yine literatürde daha az sıklıkla işaret edilen ve Eller ve Abrams (2004) tarafından öne sürülen dış grup hakkında bilgilenme de bir aracı değişken olarak literatür yazınlarında görölmektedir. Voci ve Hewstone (2003), grup belirginliğinin yüksek olduğu durumda, kaygının temas ve önyargı arasında aracı etkiye sahip olduğunu ancak bu etkinin gruplar arasında belirginliğin düşük olduğu koşulda gözlenmediğini göstermişlerdir.

Pettigrew ve Tropp (2006a), meta analizlerinde Allport'ın (1954) orjinal çalışmasının önyargıların azaltılmasında, en etkili farklılaştırıcı değişken olarak temas koşulları olduğunu göstermişlerdir. Çalışmada bu literatür bulgusuna dayanarak, temas koşullarını farklılaştırıcı değişken (moderator) olarak ele alınmış ve gruplar arasında kurulan bir ilişkinin ne zaman sosyal mesafe üzerinde etkili olduğu yanıtı aranmıştır. Türk örnekleminde özellikle kolektif benlik değeri ile sosyal mesafe arasındaki ilişkide yüksek/olumlu olarak gözlenen temas koşullarının farklılaştırıcı etkisi olduğu gözlenmiştir. Türk kökenliler, eşit statü, işbirliği, ortak bir paydada birleşen hedeflerin olması, otoritenin de bu ilişkiyi desteklediğini düşündüğü durumlarda kolektif benlik değerleri arttıkça Kürt kökenlilerle aralarındaki mesafeyi uzaklaştırmaktadırlar. Kürt kökenliler ise Türk kökenlilerle eşit statüyü paylaşmadıkları, işbirliği içinde olmadıkları ve ortak bir paydada hareket edemeyeceklerini düşündükleri olumsuz/düşük bir temas koşulunda iç gruba aidiyetleri arttıkça Türk kökenlilerle sosyal mesafeyi yakınlaştırmaktadırlar.

Allport (1954), sınıflandırmanın, basitleştirme ve düzeni sıralama yoluyla bireye neyin ait olduğu ve neyin ait olmadığına ilişkin ayırım yapılmasına yardımcı olacağını ileri sürer ancak ne yazık ki bu sınıflandırmayı gerçekleştirme beraberinde önyargı, azımsama, güven, kaygı gibi diğer karmaşık durumları ardından getirmektedir. Böylece, olumlu ilişkiler kurma adına yeni sistemlerin kurulması ve bunların birbirleriyle uyumlu olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

IV.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın boylamsal yerine kesitsel bir çalışma olması en önemli sınırlılıktır. Allport (1954) temas ile yanlılık arasında nedenselliğin karşılıklı olduğunu belirtmektedir. Temasın etkileri üzerine çalışan birçok araştırmacı, temasın etkisini kesitsel olarak ele almakta ve aslında yanlılık taşımayan insanların daha sık temas kurabilecekleri gözden kaçmaktadır. Yine kesitsel çalışmanın bir sınırlılığı bu konuda belki de o an için temasın bir nedenden dolayı ya sekteye uğramış olması ya da bir nedenden dolayı artmış olmasının yaratacağı etkiyi göz ardı ediyor olmasıdır. Bu nedenle, temas çalışmalarının boylamsal yapılmasının daha anlamlı sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Ayrıca Pettigrew'in (1998) belirttiği gibi temas, her ne kadar olumlu yönde bir değişikliğe neden olsa da bu nasıl ve niçin oluyor sorusunu ve etkisinin diğer gruplara yönelik ele alındığında neden genellenemediğini henüz açıklayamamaktadır. “Nasıl” soruna ilişkin Brown ve Hewstone (2005) ve Pettigrew ve Tropp (2006b) daha önceki olumlu temas deneyimleri ve kaygının azalması gibi birkaç dengeleyen aracı değişken tanımlamışlardır. Bu dengeleyen (mediating) hipotezini destekleyen bazı kesitsel çalışmalar bulunmaktadır (Islam ve Hewstone, 1993; Greenland ve Brown, 1999; Hewstone ve ark.,2004; 2005). “Nasıl” sorusunu açıklamak için gruplararası kaygı her ne kadar etkili bulunsa da “Neden” sorusuna yanıt vermek biraz daha karmaşıktır. Bu nedenle tek bir çalışmada gruplararası ilişkilerde olumlu sonuçları ortaya koyacak sonuçların elde edilmesinin zorluğu yine çalışmanın sınırlılıklarındandır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gruplararası ilişkileri araştırmak, üzerinde durduğumuz toprağın nev'ini belirlemeye çalışmak gibidir. Önemlidir. Neyi ekersek verimli ürün alırsız bilmenin yolu nasıl bir toprağa sahip olduğumuzu öğrenmekten geçer. Farklı kökenden gelen grupların ve ilişkilerin var olduğu heterojen yapıdaki toplumlarda bu ilişkilerin niteliğini incelemekle sosyal yaşamın içinde gelişen duygu, düşünce ve davranışlara ve uyumlu bir toplumda yaşamak için var olan dinamiklere dikkat çekilmiş olur.

Türkiye sınırları içinde; birbiri ile temas halinde olan, yanyana yaşayan birçok etnik köken bulunmaktadır. Her ne kadar sorulduğunda, bireyler kendini Çerkezim, Türküm, Lazım, Kürdüm gibi etnik kökene ilişkin tanımlasalar da yasal çerçevede; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 66. maddesi "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür" demektedir. "Öğrenci andının bir ırkı esas aldığı, zorla okutulduğu" iddiası ile açılan davanın kararında şunlar kaydedilmektedir. "Türk kelimesi bir ırkın değil, Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan dili, ırkı, rengi, cinsiyeti, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi ne olursa olsun tüm vatandaşların bir araya gelerek oluşturdukları ve herkesi kapsayan ve kucaklayan milletin ortak adı olup, aksi yöndeki davacı iddialarına itibar edilmemiştir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında bu hususun vurgulanması bakımından, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin herhangi bir ayrıma tabi tutulmaksızın Türk olduğu belirtilmiştir" (www.sabah.com.tr, 01.04.2011).

Son zamanlarda özellikle üstünde tartışılan bir konu olan “Kime ne diyeceğiz? Ben Türküm ya da ben Kürdüm derken Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı mı anlatılmak isteniyor? Türk kime denir? Türk kahvesine bundan sonra Türkiye kahvesi mi diyeceğiz?” gibi kimlik problemi heterojen yapıda olan birçok toplumda gözlenmektedir. Önceleri “Kürt sorunu” yakın zamanlarda artık “Türk sorunu” olarak tanımlanan (<http://www.haberturk.com/polemik/haber/814176-chpde-deprem>) Türk-Kürt gruplararası ilişkileribu çalışmada siyasi, politik gündemi bir kenara bırakarak sosyal psikolojik açıdan Sosyal Kimlik Kuramı ve Gruplararası Temas Kuramı açısından ele alınmıştır.

Matur (2011), kitabında Kürt sorununu kaynağında iki motifin bulunduğunu öne sürmektedir. Biri “aidiyet” duygusundan beslenen var olma çabası diğeri Kürtlerin yaşadıkları coğrafyaya hükmetme arzusunun bir türlü karşılık bulamayışı. İlk önermenin psikolojik alt yapısından hareketle aidiyet duygusunun çalışmada ele alınan özdeşleşme ile aynı temeli paylaştığından yola çıkarak gruplar arasındaki ilişkilere nasıl yansıdığı bir parça aktarılabilir. Diğer önerme daha çok siyasi-politik düzlemde ele alınabileceğinden tartışılmayacaktır. Çalışmanın Kürt kökenli katılımcıları kendilerini kökenleri ile ne kadar çok özdeşleştirirlerse Türk kökenlilerle o kadar yakınlaşacaklarını bildirmişlerdir. Bu sonuç, hem aidiyet duygusunun gruplararası ilişkilerde hem de Kürt kökenli bireylerin aidiyete ilişkin düşüncelerinin gruplararası ilişkilere yansımadaki önemini göstermektedir.

Önyargıların azaltılmasına yönelik bir çok önerme olmasına rağmen (eğitim, iç grup normaların değişimi, rollerin değişimi, empati gibi) en uygun yöntem yapılan

tüm araştırmalar sonunda G. W. Allport (1954) tarafında öne sürölen gruplararası temas olmuştur (Wright ve Lubensky, 2009). Her ne kadar Allport (1954), önyargının gruplar arasında doğal olarak oluştuğuna inansa da temasın, önyargının azalması ya da artmasına katkı sağlayacak bir potansiyel taşıdığını öne sürmekte ve önyargıyı azaltan olumlu aracı etmenlerin diğer olumlu sonuçları da yönlendirdiğini düşünmektedir. Meta-analitik çalışmalar, her şeyin eşit olduğu bir durumda temasın önyargıyı azalttığını ancak temas-önyargı ilişkisinde hangi olumlu ya da olumsuz aracı etmenlerin ortamda bulunduğunu, temasın hangi koşulda gerçekteştiği belirlemenin de önemli olduğunu öne sürmektedir. şiddet, terör tehdidi, kaynakların sınırlılığı gibi bazı olumsuz etmenlerin varlığı, (Amir, 1969; McCauley ve ark., 2001), gruplar arasındaki ilişkiyi geliştirecek teması azaltmaktadır. Bu nedenle olumlu bir temasın gruplararası şiddet olasılığını azalttığđ ve işbirlikçi grup ilişkilerini saęladığđ (Hewstone ve ark., 2008) yönündeki çalışmaların yanı sıra şiddetin olduğu ortamlarda olumsuz etmenlerin varlığında temasın etkilerinin ne olacağına ilişkin çalışmalar da yapılmalıdır. Eşit statüde etkileşimde bulunduğunu hisseden, işbirliği yapacağı etkinliklerde bulunan, ortak hedefe sahip olan ve otoritenin bu konuda desteğini hisseden gruplar (Allport, 1954) ve böyle bir ortamda arkadaşlık mekanizması (Pettigrew, 1998) yanlılığın azalmasını sağlar. Dış gruplardan arkadaşlık, bireylerin birbirlerine yönelik olumlu tutum geliştirilmesine yardımcı olur (Pettigrew, 1997; Pettigrew, 1998; Pettigrew ve Tropp, 2006a). Yapılan araştırmalar, dışgrup arkadaşlığını içeren yakın bir ilişkinin Allport'ın (1954) temasın en uygun koşulları ile desteklendiğinde en olumlu sonucun alınacağını öne sürerken tekrarlayan temas, yani sıklığı, temasın olumlu

yansımalarını tüm dış grup üyelerine yönelmesini sağlayacaktır (Brown ve Hewstone, 2005; Hewstone ve Brown, 1986).

Sosyal kimlik bakış açısı, dezavantajlı durumda olan grup üyesinin durumunu değiştirmek için bireysel strateji izleyerek tek başına bir yol izleyeceğini ya da grup üyeliğinden ayrılacağını öne sürmektedir (Tajfel ve Turner, 1979; Lalonde ve Silvermann, 1994; Wright ve ark., 1990). Kolektif kimliği belirgin bir grup üyeliği ya da grupla yüksek özdeşimin bireyi, söz konusu toplulukla birlikte harekete yönlendirerek kolektif bir strateji izlemesine ve sosyal değişim yaratmaya bu yönde gitmesine neden olacağı öne sürülmektedir (Ellemers, 1993; Ellemers, Spears ve Doosje, 1997). Ancak, özdeşleşme ya da kolektif kimlik aşırı belirginse sosyal bağlam önem kazanır, çünkü içgrup/dışgrup sınıflandırması sosyal bağlamlar çerçevesinde önem kazanır (Oakes ve ark.1994, akt. Turner, Oakes, Haslam ve McGarty, 1994). Bu nedenle Kürt-Türk kimliği ile özdeşleşmenin hangi bağlamda ele alındığı gruplararası ilişkileri olumlu kılma adına farklı yerlere götürecektir. Etnik bir sınıflandırma ile dini bir sınıflandırma birbirinden farklı bağlamlardır ve farklı sonuçlar yaratır. Bu nedenle, Türkiye’deki Türk-Kürt ilişkilerini ya da politik-siyasi konuları tartışırken ya da müdahale programları hazırlarken hangi bağlamda konunun ele alınacağı önemlidir. Aslında şu soruyu sormak da önemlidir; sosyal değişimler mi siyasi olaylara siyasi olaylar mı sosyal değişimlere yol açmaktadır? Her siyasi olay belli bir sosyal zeminde gelişir, eğer ortada siyasi bir sorun varsa orada sosyal bir sorun da vardır. 1990’lara kadar İngiliz Hükümeti, Kuzey İrlanda’da yaşanan sorunun ekonomik ve sosyal yönleriyle fazlaca ilgilenmemiş ve konuya siyasi bir sorun ya da salt ulusal güvenlik sorunu olarak yaklaşmıştır (Laçiner, 2001).

Oysa bu durum tarih, psikoloji, antropoloji ve hatta ekonomi bilimlerini de içine alarak çözüme gidilecek bir sorundur. Nitekim İngiltere daha sonra bu sorununa hem ekonomik hem de sosyal bir sorun olarak yaklaşarak bu konuda birçok bilimsel çalışmaya olanak tanımıştır. Türkiye’de de çeşitli şekillerde adlandırılarak sunulan gruplararası ilişkiler konusunu salt siyasi bir sorun olarak görmeyip diğer bilim alanlarından da etkin yardım alınmalıdır.

Her ne kadar önyargıların azalmasında temasın etkili olduğu yönünde çalışmalar bulunsada, temas ile önyargılar arasındaki ilişkide nedenselliği literatürde ortaya koyan çok az boylamsal çalışma bulunmaktadır. Sorun, “azalan önyargılar mı arkadaşlığın artmasını sağlıyor yoksa artan arkadaşlık mı önyargıların azalmasına destek oluyor” nedensellik okunun yönü nasıl olduğu üzerinedir. Bu bir temas etkisi midir yoksa önyargı etkisi midir? Baker (1934), sık temasın daha fazla önyargıya neden olduğunu ileri sürmüştür (akt. Pettigrew ve Tropp, 2009). Almanya, Belçika ve İngiltere’de okullarda yapılan bir çalışma, azınlık gruplarında temasın etkisinin çok önemsiz olduğu sonucuna ulaşırken özellikle olumsuz duygulanım ve sosyal mesafenin artmasının önyargıların iki önemli ipucu olarak gözlenmiştir. Ayrıca bu çalışmalarda temasın varlığı, gruplararası kaygı tarafından da öngörülmesine rağmen azınlık gruplarında kaygının aracı rolü sosyal mesafenin artması nedeniyle daha az gözlenmiştir (Binder ve ark.,2009).

DeneySEL çalışma sonuçlarının da gösterdiği gibi gruplararası yanlılığın, gerçek yaşam durumlarına uyarlanabilecek olumlu ya da olumsuz etkileri bulunmaktadır (Reynolds, Turner ve Haslam, 2000). Gruplararası yanlılıklar, Şerif’in

öncülüğünde 1960'lardan beri gruplararası davranışın merkezi konusu olmuştur. Şerif'in öne sürdüğü üzere olumsuz rekabet, birbirine muhalif grupların oluşmasına olanak vermesinin ötesinde, davranışsal düşmanlık, tutumsal ve algısal yanlılıklara ve yanlı iç grup-dış grup değerlendirmelerine dahası gruplararası çatışmalara neden olmaktadır (akt. Liebkind ve ark., 2008). Gruplararası ilişkilerde, daha olumlu bir toplumsal yaşamı sağlama adına literatürde bazı önermeler bulunmaktadır. Bu konudaki önermeler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Çatışan hedefler, gruplar arasında düşmanlıkların hızlı gelişmesine yol açar. Rekabetçi bir iç grup, yanlılık geliştirir ve grup bağlılığı ve gruba yapışma artar (Brown, 1988). Gerçekçi grup çatışması yaklaşımı, birbiri ile çatışan gruplarda, çatışmalı ilişkinin yerini alabilecek birbirine olumlu yönden bağımlı olan bir ilişkiyi önermektedir: Birinin bir ihtiyacının diğerinden edindiği (suyun karşılığında buğday) durum. Bu, en üst düzey hedef (superordinate goals) olarak tanımlanabilir. Üst düzey hedef koymak, gruplar arasında yaşanan husumeti azaltmanın güçlü bir reçetesidir. Böylesine değerli bir sonuçta birleşmek uyumu arttırır ve ayrımcılığı azaltır (Brown, 1988). Grup üyelerinin gruplararası tutum ve davranışları, birbirlerine yönelik ilgilerinin nesnel yansımasıdır. İlgiler çatışma üzerine odaklanırsa birbiri ile rekabet, önyargılı tutumlar ve düşmanca davranışlara uzanacaktır. Grupların ilgileri aynı olursa, dış gruba yönelik daha işbirlikçi ve arkadaşça bir tutum gelişecek, karşılıklılık olumlu sonuçları getirecektir (Brown, 1988).

Kaynak, statü ve gücün eşit olmayan dağılımı gruplararası ilişkilerde soruna neden olma açısından göze çarpan en önemli özelliktir. Sonuç olarak bu durum

“avantajlı” ve “dezavantajlı” olarak tanımlanan grup tabakalaşmasına neden olur. Avantajlı grup, kendi ayrıcalıklı konumlarını korumaya çalışırken güçlerini tehdit edecek durumlardan kaçınırlar, ayrıcalıklı konumlarını koruma adına sosyal kurumlar kurarlar ve dezavantajlı gruba karşı şiddeti meşru kılacak yöntemler geliştirir ve ayrımcılık yaparlar (Jackman, 1994). Simon ve Klandermans (2001) özellikle güç (power) boyutundaki gruplararası orantısızlığın gruplararası çatışmanın kaynağı olabileceğini öne sürmektedirler.

Brewer ve Miller (1984), gruplararası ilişkilerde olumsuz ilişkiler için yeniden sınıflandırma modelini (Decategorization Model) öne sürmektedir. Bu modele göre temas, yapılandırılmış olmalıdır, katılımcılar ya da üyeler böylece her bir bireyin aslında biricik olduğunu fark edebilirler. Bu durum, dikkatlerin kişilerin kolektif değil kişisel kimliğine çekilmesi demektir. Başarılı bireye indirgenmiş bir temas, katılımcılara/üyelere bireyselleştirilmiş bilginin gerekliliğini kabul ettirmeye yönlendirecek şekilde olmalıdır.

Ortak iç grup kimlik modeli (Common Ingroup Identity Model; Dovidio ve Gaertner, 2000b), tüm kimliklerin aslında daha kapsamlı bir üst kategori tarafından kapsanıyor olma durumunu, temas için en uygun durum olarak öne sürmektedir. Onlara göre temas, ancak hem iç hem de dış grubu kapsayan, daha kapsayıcı bir kategoriye odaklanıldığında (superordinate identity- üst kimlik) önyargıları azaltır. Böylece daha önce dış grup olarak tanımlananlar artık iç grup olarak tanımlanacaktır.

Karşılıklı gruplararası farklılaşım modeli (Mutual Intergroup Differentiation Model; Brown ve Hewstone, 2005) tutumların genellenmesine odaklanır. Bazı çalışmalar, grup sınırlarının belirgin (group salience) olması durumunda temasın etkili olduğunu öne sürmektedir (Hewstone, 1996). Yine de grup sınırlarının aşırı belirgin olması, gruplar arasında farklılaşma algısını ve dolayısıyla kaygıyı arttırabilir (Islam ve Hewstone, 1993). Bu nedenle, gruplar arasında olumsuz bir ilişki varsa temasın başlangıç aşamasında grup sınırlarının belirginliği öne çıkarılmamalıdır (Hewstone, 2003).

Eugene ve Agnes E. Meyer Vakfı ve Washington’da bulunan diğer vakıflar tarafından desteklenen “Initiative to Strengthen Neighborhood Intergroup Assets”, gruplararası ilişkiler konusunda yapılan sosyal bilim değerlendirmesi çalışmalarının sonuçlarını derleyerek gruplararası ilişkileri güçlendirme adına hazırladığı on temel ilkeyi belirlemiştir. Bunlar; grupların eşit statüde, ortak hedefe sahip olmaları, grup üyelerinin kültür, dil, din, ilişkiler bağlamında birbirlerini ve benzerlikleri tanıma fırsatı bulacakları ortamların yaratılması, çatışmaların ilişkiler bağlamında ele alınması, gruplar arasındaki ilişkiyi destekleyen kurumların olması ve gruplararası ilişkileri olumlu kılma adına bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeylerde stratejiler geliştirilmesidir (Association For The Study & Development of Community, 1999).

Sosyal kategorileri en aza indirmek, statü farklılıklarını ve bunlara ilişkin ipuçlarını ortadan kaldırmak (Miller ve Harrington, 1992; Brewer, 1996), güven, arkadaşlık, sıcak ilişkiler gibi kişilerarası etkileşim ve kendini açma mekanizmalarını

harekete geçirmeyi ön planda tutmak önemlidir. (Pettigrew, 1998; Brewer ve Miller, 1984).

Benzerlik- çekim hipotezi (Similarity-Attraction Hypothesis), algılanan benzerliklerin çekim gücünü arttırdığını öne sürer. Bu benzerlikler tarih, inançlar, günlük pratikler olabilir ki bunların ne kadar benzer olduğunun altının çizilmesi yanlılığı azaltacaktır. Osbeck ve arkadaşları (1997), benzerliklerin vurgulandığı durumlarda sosyal mesafenin düştüğünü gösterirken, Miller ve Harrington (1992) algılanan gruplararası farklılıkların, yanlılık ve grup yanlılığını arttırdığını ortaya koymuşlardır. Ayrıca, Stephan'ın (1987) çalışması, benzer özelliklere sahip olduğu vurgulanan gruplarda, temasın olumlu tepkisi olduğunu öne sürmektedir.

Grupları biraraya getirmenin en etkin yolu ortak bir hedefe doğru, her grubu kendi farklılığını ve gücünü koruyacak şekilde etkileşimde bulunmalarına olanak sağlamaktır (Deschamps ve Brown, 1983).

Günümüz Türkiye'sinde ilkökul sıralarındaki çocuklara, ilk önce öğretilen “Ben Kimim?”, “Hoşgörü”, “Duyarlılık”, “Bireysel Özgürlük” ve beraberinde “Hepimiz Farklıyız” ve “Biz Farklılıklarımızla Güzeliz” başlıklarının olması, gelen neslin kendisi ve çevresindeki diğer insanlar hakkında farkındalığı yüksek, heterojenliği kabul eden, sığ kimlikliği altında ezilmeyen bir topluma dönüşebileceğinin işaretlerini vermektedir.

Diğeri hakkında önyargılı olmanın ya da benimkiler diye adlandırılarak ait hissedilen grubun yanlısı olmanın kendi kimliği dışındaki tüm sosyal kimlikleri reddetme ve onlara yaşama hakkını tanımayan bir anlayışa sahip olmanın kimlik ile gelen sorunlara çözüm arayışında ilk önce gözden geçirilecek konular olduğunun bilinmesi gereklidir.

ÖZET

Son altmış yıldır gruplar arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Allport (1954), Amir (1969), Şerif (1966), LeVine ve Campbell (1972) ve Tajfel ve Turner (1979) gruplararası ilişkilere yoğunlaşan ilk isimler olmuştur.

1980’lerde Tajfel ve Turner (1979) Sosyal Kimlik Kuramını ve izleyen yıllarda Turner ve arkadaşları (1987) Kendini Sınıflandırma Kuramını ortaya koyarak gruplar arasındaki ilişkileri daha geniş bir bakış açısından ele alınmasını sağlamıştır. Sosyal Kimlik Kuramı, sosyal psikoloji alanında gruplararası ilişkileri ele alırken en çok üzerinde tartışılan bir kuram olmuştur. Gruplararası ilişkilerin iyileştirilmesi için en etkili sosyal psikolojik yaklaşımlardan biri de Gruplararası Temas Kuramıdır (Allport, 1954). Allport (1954) gruplar arasındaki ilişkilerin olumlu olması için her iki grubun eşit statüde olması, bu grupların ortak hedefi, işbirliklerinin olması ve grup ilişkisini destekleyen bir otoritenin bulunması gibi bazı özel koşullar olduğunu öne sürmüştür. Daha sonra Pettigrew (1998), temas koşullarına daha olumlu bir temas için arkadaşlık kurmayı eklemiştir.

Bu çalışma, Sosyal Kimlik Kuramı ve Gruplararası Temas Kuramı çerçevesinde; gruplararası temas, temas koşulları, kolektif benlik değeri, grupla özdeşleşme, gruplararası kaygı ve yanlılığın gruplar arasındaki sosyal mesafe üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Türk ve Kürt kökenli katılımcılarla yapılan çalışmada; her iki grupta gruplararası arkadaşlığın yani temasın varlığının sosyal mesafe ve önyargılar üzerinde etkili olduğu; grupta özdeşleşmenin sosyal mesafeyi etkilediği, gruplararası ilişkiden duyulan kaygı ve önyargıların kurulacak olan temas ve sosyal mesafe üzerinde etkili olduğu, temas koşullarının olumlu ya da olumsuz olmasının temas, özdeşleşme, kolektif benlik değeri ve sosyal mesafe arasındaki ilişkilerde farklılaştırıcı etkisinin bulunduğu sonuçları elde edilmiştir.

ABSTRACT

Past sixty years, relationship between the groups studied by many researcher. Allport (1954), Amir (1969), Sherif (1966), LeVine and Campbell (1972) and Tajfel and Turner (1979) were the first names intensified on intergroup relations.

By the 1980s, Tajfel and Turner (1979) Social identity theory and the following years, Turner et al (1987) Self-Classification theory led us to take a broader perspective by revealing the relationships between the groups. One of the most effective social psychology approaches to the improvement of intergroup relations is Intergroup Contact Theory (Allport, 1954). Allport (1954) held four conditions of the contact situation to be important: Equal status of the groups in the situation, intergroup cooperation, common goals, and authority support. Then Pettigrew (1998), added another condition to intergroup contact and named as cross-group friendship. According to him; Such friendships can provide extensive and repeated contact in a variety of social contexts with opportunities for self-disclosure and access to cross-group friendship networks.

Within the framework of Social Identity Theory and Intergroup Contact Theory, intergroup contact, contact conditions, collective self-esteem, group identification, intergroup anxiety, intergroup bias and social distance between the groups examined in this study.

Participants are Turkish and Kurdish origin. Result showed that contact is effective on social distance and prejudice; ingroup identification, intergroup anxiety and prejudice affected by social distance and the contact conditions are moderators variables between the relationship contact, identification, collective self esteem and social distance.

KAYNAKLAR

- Aberson, C. L., Healy, M., & Romero, V. (2000). Ingroup bias and self-esteem: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review*, 4(2), 157-173.
- Abrams, D. & Hogg, M. A. (1988). Comments on the motivational status of self-esteem in social identity and intergroup discrimination. *European Journal of Social Psychology*, 18(4), 317-334.
- Abrams, D. E. & Hogg, M. A. (1990). *Social identity theory: Constructive and critical advances*. Springer-Verlag Publishing.
- Aboud, F. (1988). *Children and prejudice*. Oxford, England: Basil Blackwell.
- Allport, G. W. (1954). *The Nature of Prejudice*, Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Allport, G. W. & Kramer, B. M. (1946). Some roots of prejudice. *The Journal of Psychology*, 22(1), 9-39.
- Amir, Y. (1969). Contact hypothesis in ethnic relations. *Psychological Bulletin*, 71, 319 - 342.
- Arkonaç, S. (2001). *Sosyal Psikoloji*, Alfa Yayınları, Genişletilmiş 2. Baskı.
- Aronson, E. Patnoe, S. (1997). *The Jigsaw Classroom: Building cooperation in the classroom*, New York: Addison-Wesley- Longman 2. Baskı.
- Aronson, E. & Gonzales, A. (1988). Desegregation, jigsaw and the Mexican-American experience. P.A.Katz & D.A Taylor (Eds). *Eliminating racism: Profiles in controversy*, New York: Plenum Press, 301-314.
- Ashforth, B. E. ve Mael, F. (1989). Social identity theory and the organization. *Academy of Management Review*, 14, 20-39.

Association For The Study & Development of Community (1999). Principles for Intergroup Projects: A first look,

<http://www.communityscience.com/pubs/CFIR061999.PDF>

Ata, A., Bastian, B., & Lusher, D. (2009). Intergroup contact in context: The mediating role of social norms and group-based perceptions on the contact prejudice link, *International Journal of Intercultural Relations*, 33, 498–506.

Barlow, F., K., Louis, W., R., & Hewstone, M. (2009). Rejected! Cognitions of rejection and intergroup anxiety as mediators of the impact of cross-group friendships on prejudice. *British journal of social psychology*, 48(3), 389-405.

Barlow, F., K., Louis, W., R., & Terry, D. J. (2010). Minority report: Social identity, cognitions of rejection and intergroup anxiety predicting prejudice from one racially marginalized group towards another. *European Journal of Social Psychology*, 40(5), 805-818.

Bastian, B., Lusher, D. & Ata, A. (2012). Contact, evaluation and social distance: Differentiating majority and minority effects, *International Journal of Intercultural Relations*, 36, 100-107.

Baumeister, R. E (1993). Understanding the inner nature of low self- esteem: Uncertain, fragile, protective, and conflicted. R. Baumeister (Eds.) *Self-esteem: The puzzle of low self-regard*, New York: Plenum Press, 201-218.

Baumeister, R.F. & Leary, M.R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal

- attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529
- Baumeister, R.F., Tice, D.M. & Hutton D.G. (1989). Self-presentational motivations and personality differences in Self-Esteem, *Journal of Personality*, 57 (2), 547-579.
- Biernat, M., Crandall, C. S., Young, L. V., Kobrynowicz, D., & Halpin, S. M. (1998). All that you can be: Stereotyping of self and others in a military context, *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (2), 301.
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal psikoloji sözlüğü*, Bağlam, İstanbul.
- Billig, M & Tajfel, H. (1973). Social categorization and similarity in intergroup behaviour, *European Journal of Social Psychology*, 3 (1), 27-52
- Binder, J., Zagefka, H., Brown, R., Funke, F., Kessler, T., Mummendey, A., Maquil, A., Demoulin, S. & Leyens, J. P. (2009). Does Contact Reduce Prejudice or Does Prejudice Reduce Contact? A Longitudinal Test of the Contact Hypothesis Among Majority and Minority Groups in Three European Countries, *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, (4), 843-856.
- Bogardus, E. S. (1925). Measuring social distance, *Journal of Applied Sociology*, 9, 299-308.
- Braddock, J. H. (1985). School desegregation and black assimilation. *Journal of Social Issues*, 41 (3), 9-22.
- Branscombe, N. R. & Wann, D. L. (1994). Collective self-esteem consequences of

- outgroup derogation when a valued social identity is on trial.
European Journal of Social Psychology, 24, 641–657.
- Branscombe, N. R & Doosje, B. (2004). *Collective Guilt: International perspectives*,
 Cambridge Press.
- Brewer, M., B. (1991). The social self: On being the same and different at the same
 time. *Personality & Social Psychology*, 17(5), 475-482.
- Brewer, M., B. (1993). Social identity, distinctiveness and in-group homogeneity.
Social Cognition, 11(1) 150-164.
- Brewer, M., B. (1996). When contact is not enough: Social identity and intergroup
 cooperation. *Journal of Intercultural Relations*, 20(3/4), 291 -303.
- Brewer, M., B & Hewstone, M. (2004). *Self and Social Identity*, Blackwell
 Publishing Ltd. 260-261.
- Brewer, M., B. & Miller, M., B. (1984). Beyond the contact hypothesis: Theoretical
 perspectives on desegregation. *Groups in contact: The psychology of
 desegregation*, N. Miller & M. B. Brewer (Eds), Los Angeles, CA:
 Academic Press, 281-302.
- Brown, R., Eller, A., Leeds, S. & Stace, K. (2007). Intergroup contact and intergroup
 attitudes: A longitudinal study, *European Journal of Social
 Psychology*, 37, 692–703.
- Brown, R. (1988,2000). *Group processes: Dynamics within and between groups*.
 Oxford: Basil Blackwell Inc.
- Brown, R. (1995). *Prejudice: Its social psychology*. Oxford, England: Blackwell.
- Brown, R. (2010). *Prejudice: Its Social psychology*. Wiley-Blackwell.
- Brown, R. & Hewstone, M. (2005). An integrative theory of intergroup contact.

- M. P. Zanna (Eds), *Advances in experimental social psychology*, San Diego, CA, 37, 255–342.
- Cantril, H. (1965). *The pattern of human concerns* (4). New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Cehajic, S., Brown, R. & Castano, E. (2008). Forgive and forget? Antecedents and consequences of intergroup forgiveness in Bosnia and Herzegovina, *Political Psychology*, 29(3), 351-367.
- Ceylan, A. Özbal, S. (2008). Özdeşleşme yoluyla sadakat oluşturma üzerine üniversite mezunları arasında yapılan bir çalışma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1), 81-110.
- Chavis, D. M., Florin, P. & Felix, M. R. (1992). Nurturing grassroots initiatives for community development: The role of enabling systems, T. Mizrahi & J. Morrison (Eds.) *Community Organization and Social Administration: Advances, Trends and Emerging Principles*, 41-47.
- Cook, S.W. (1978). Interpersonal and attitudinal outcomes in cooperating interracial groups. *Journal of Research and Development in Education*, 12, 97–113.
- Corenblum, B. & Stephan, W. G. (2001). White fears and native apprehensions: An integrated threat theory approach to intergroup attitudes. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 33, 251–268.
- Coşgun, Ş. (2004). Kültürlerarası iletişim sürecinde kalıpdüşüncelerin ve önyargıların rolü: Antalya’da yaşayan Güneydoğulular ile Antalya yerlileri arasındaki kalıpdüşünceler ve önyargılar, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

- Crawford, T. J. & Naditch, M. (1970). Relative deprivation, powerlessness, and militancy: The psychology of social protest. *Psychiatry*, 33(2), 208-223.
- Crocker J., Blaine B. & Luhtanen R. (1993). Prejudice, intergroup behaviour and Selfesteem: Enhancement and protection motives. M Hogg & D. Abrams (Eds.), *GroupMotivation: Social Psychological Perspectives*, London: Harvester Wheatsheaf. 52-67.
- Crocker, J. & Garcia, J. A. (2009). Downward and upward spirals in intergroup interactions: The role of egosystem and ecosystem goals. *Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination*, 229-245.
- Crocker, J. & Luhtanen, R. (1990). Collective self-esteem and ingroup bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, (1), 60-67.
- Çakal H., Hewstone, M., Schwar, G. & Heat, A. (2011) An investigation of the social identity model of collective action and the ‘sedative’ effect of intergroup contact among Black and White students in South Africa *British Journal of Social Psychology*, 50 (4), 606-627.
- Çakal, H., Hewstone, M., Güler, M.& M., Swart, H. (yayında). Predicting support for collective action in the conflict between Turks and Kurds: Perceived threat as a mediator of intergroup contact and social Identity, *Group Process & Intergroup Relations*.
- Dansby, M., R.,& Landis, D. (2001). *Intercultural training in the United States military. Managing diversity in the military*, Transaction Publishers, New Brunswick NJ, 9-28.
- Davies, J. C. (1974). The J-curve and power struggle theories of collective

- violence. *American Sociological Review*, 39(4), 607-610.
- De Cremer, D. & Oosterwegel, A. (1999). Collective self-esteem, personal self-esteem, and collective efficacy in in-group and outgroup evaluations. *Current Psychology*, 18 (4), 326-339.
- Deschamps, J. & Brown, R. (1983). Superordinate goals and intergroup conflict, *British Journal of Social Psychology*, 22(3), 189–195.
- Dollard, J., Doob, L. W., Miller, N. E., Mowrer, O. H., Sears, R., R., Ford, C. S. & Sollenberger, R. T. (1939). *Frustration and aggression*, New Haven, CT: Yale University Press, 438-439.
- Doosje, B. & Ellemers, N. (1997). "Stereotyping under threat: The role of group identification." *The social psychology of stereotyping and group life*. 257-273.
- Doosje, B., Spears, R. & Ellemers, N. (2002). Social identity as both cause and effect: The development of group identification in response to anticipated and actual changes in the intergroup status hierarchy. *British Journal of Social Psychology*, 41, 57-76.
- Dovidio, J. F., Brigham, J. C., Johnson, B., T. & Gaertner, S. L. (1996). Stereotyping, prejudice and discrimination: Another look, Macrae, C. N. Stangor, C. & Hewstone, M. (Eds.) *Stereotype & stereotyping*, The Guilford Press, 276-302.
- Dovidio, J. F., Hewstone, M. & Glick, P. & Esses, V. M. (2010). *The Sage handbook of prejudice, stereotyping and discrimination*, Sage Publications Inc.
- Dovidio, J. F. & Gaertner, S., L. (2000a). Aversive racism and selective decisions: 1989-1999, *Psychological Science*, 11 (4), 315-319.

- Dovidio, J.F. & Gaertner, S., L. (2000b). *Reducing intergroup bias: The common ingroup identity model* (Essays in Social Psychology), Psychology Press.
- Duckitt, J. (2010). Historical overview in prejudice, stereotyping and discrimination, J.F., Dovidio, M., Hewstone, P., Glick, & V. M. Esses (Eds.). *The sage handbook of prejudice, stereotyping and discrimination*, Sage Publications Inc., 29-44.
- Dündar, S. (2009). *Kürtler ve azınlık tartışmaları: Tarih, kimlik, isyanlar, sosyo kültürel yapı, terör*. Doğan Egmont Yay., İstanbul.
- Eller, A. & Abrams, D. (2003). Gringos' in Mexico: Cross-sectional and longitudinal effects of language school-promoted contact on intergroup bias, *Group Processes & Intergroup Relations*, 6(1) 55-75.
- Eller, A., & Abrams, D. (2004). Come together: Longitudinal comparisons of Pettigrew's reformulated intergroup contact model and the common ingroup identity model in Anglo-French and Mexican-American contexts. *European Journal of Social Psychology*, 34, 1-28.
- Esses, V. M., Haddock, G., & Zanna, M. P. (1993). *Values, stereotypes, and emotions as determinants of intergroup attitudes*. Academic Press.
- Farley, J. (1982). *Majority-minority relations*. Englewood, NJ: Prentice Hall.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, 7(2), 117-140.
- Hamberger, J. & Hewstone, M. (1997). Interethnic contact as a predictor of blatant and subtle prejudice: Tests of a model in four west European nations. *British Journal of Social Psychology*, 36, 173-190.

- Herek, G., M.(1996). Why tell if you're not asked? Self-disclosure, intergroup contact, and heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men. *Out in force: Sexual orientation and the military*, Herek, G. M., Jared, B. Jobe & Carney R. M (Eds.), 197-225.
- Herek, G., M. & Capitanio, J., P. (1996). Some of my best friends: Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 412-424.
- Hendersen-King, E., Hendersen-King, D., Zhermer, N., Posokhova, S. & Chiker, V. (1997). In-group favouritism and perceived similarity: A look at Russian's perceptions in the post-Soviet era, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(10), 1013-1021.
- Hewstone, M. (1996). Contact and categorization: Social psychological interventions to change intergroup relations, C.N. Macrae, C. Stangor & M. Hewstone (Eds.) *Stereotypes and stereotyping*, New York: Guilford Press, 323-368.
- Hewstone, M. (2003). Intergroup contact, panacea for prejudice? *The Psychologist*, 16 (7), 352-355.
- Hewstone, M.,& Brown, R. (1986). Contact is not enough: An intergroup perspective on the contact hypothesis, M. Hewstone & R. Brown (Eds.), *Contact and conflict in intergroup encounters*, Oxford, UK: Blackwell, 1-44.
- Hewstone, M. & Cairns, E. (2001). Social psychology and intergroup conflict. D. Chirot & M.E.P. Seligman (Eds.), *Ethno-political warfare:*

- Causes, consequences, and possible solutions*, Washington, DC: American Psychological Association. 319-342.
- Hewstone, M., Cairns, E., Voci, A., McLernon, F., Niens, U., & Noor, M. (2004). Intergroup forgiveness and guilt in Northern Ireland: Social psychological dimensions of The troubles. N. R. Branscombe & B. Doosje (Eds.), *Collective guilt: International perspectives*, New York: Cambridge University Press, 193-215.
- Hewstone, M., Cairns, Voci, A., Paolini, S., McLernon, F., Crisp, R., & Niens, U. (2005). Intergroup contact in a divided society: Challenging segregation in Northern Ireland. D. Abrams, J. M. Marques, & M.A. Hogg (Eds.), *The social psychology of inclusion and exclusion*, Philadelphia, PA: Psychology Press.
- Hewstone, M., Rubin, M. & Willis, H. (2002) Intergroup bias, *Annual Review Psychology*, 53, 575- 604.
- Hewstone, M., Stroebe, W. & Stephenson, G.M. (1996). *Introduction to social psychology* (2. baskı). Oxford: Blackwell.
- Hewstone, M., Stroebe, W. & Jonas, K. (2008). *Introduction to social psychology: A european perspective* (4. Eds). BPS Textbooks in Psychology, BPS Blackwell.
- Hewstone, M. & Swart, H. (2011). Fifty-odd years of inter-group contact: From hypothesis to integrated theory, *British Journal of Social Psychology*, 50, 374–386.
- Hinkle, S. & Brown, R. (1990). Intergroup comparisons and social identity: Some links and lacunae. D., Abrams & M., A.Hogg (Eds.), *Social identity*

- theory: Constructive and critical advances*. London: Harvester Wheat Sheaf, 48-72.
- Hortaçsu, N. (1998). *Grup içi ve gruplar arası süreçler*, İmge, Ankara.
- Hogg, M.A. & Abrams, D. (2001). *Intergroup relations: Essential reading*.
- Islam, M. R., & Hewstone, M. (1993). Dimensions of contact as predictors of intergroup anxiety, perceived outgroup variability, and outgroup attitude: An integrative model. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 700-710.
- Gaertner, S. L., Dovidio J., F., Banker, B., S., Houlette, M., Johnson, K., M. & McGlynn, E.A. (2000). Reducing intergroup conflict: From Superordinate goals to decategorization, recategorization and mutual differentiation. *Group Dynamics: Theory Research and Practices*, 4 (1), 98-114.
- Giles, M. (1990). Social distance: Ingroup integration and perceived external threat, *The Western Journal of Black Studies*, 14(1), 30-35.
- Greenland, K., & Brown, R. (1999). Categorization and intergroup anxiety in contact between British and Japanese nationals. *European Journal of Social Psychology*, 29(4), 503-521.
- Greenberg, J., Simon, L., Pyszczynski, T., Solomon, S., & Chatel, D. (1992). Terror management and tolerance: Does mortality salience always intensify negative reactions to others who threaten one's worldview, *Journal of Personality and Social psychology*, 63(2), 212.
- Jackman, M.R. (1994). *The velvet glove: Paternalism and conflict in gender, class, and race relations*. Berkeley: University of California Press, 280.

- Jackson, J.W. (1999). How variations in social structure affect different types of intergroup bias and different dimensions of social identity in a multi-intergroup setting, *Group Processes Intergroup Relations*, 2 (2),145-173
- Jost, J. T., Banaji, M. R., & Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25(6), 881-919.
- Kağıtçıbaşı, Ç.(2004). *Yeni insan ve insanlar*, Evrim, 10. Basım, Sosyal Psikoloji Dizisi: 1.
- Kalev, A., Dobbin, F. & Kelly, E. (2006). Best practices or best guesses? Diversity management and the remediation of inequality. *American Sociological Review*, 71.
- Kelly, C. (1993). Group identification, intergroup perceptions and collective action. *European Review of Social Psychology*, 4, 59-85.
- Kohler, A. T., Miller, J. C.& Klein, E. B. (1973). Some effects of intergroup experience on study group phenomena. *Human Relations*, 26(3), 293-305.
- Laçiner,S.(2001). İngiltere, terör, Kuzey İrlanda sorunu ve insan hakları, *Avrasya- Bir Vakfı Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Araştırmalar Dizisi*, 6, Ankara
- Lalonde, R. N. & Silverman, R. A. (1994). Behavioral preferences in response to Social injustice: The effects of permeability and social identity salience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 78-85.
- Landis, D., Hope, R. O.& Day, H. R. (1984). Training for desegregation in the

- military. N. Miller & M. B. Brewer (Eds.), *Groups in contact: The psychology of desegregation*, Orlando, FL: Academic Press, 257-278.
- Lewin, K. (1948). *Resolving social conflicts: Selected papers on groups dynamics*, Lewin, G., W. (Eds.), New York: Harper & Row, 125-141.
- LeVine, R., A. & Campbell, D., T. (1972). *Ethnocentrism*, New York: John Wiley. 637-651.
- Levin, S., van Laar, C. & Sidanius, J. (2003). The effects of ingroup and outgroup friendships on ethnic attitudes in college: A longitudinal study. *Group Processes and Intergroup Relations*, 6, 76-92.
- Liebkind, K., Henning-Lindblom, A. & Solheim, E. (2008). Group size, group status and trait valence as determinants of intergroup bias: Stereotyping in Finland and Sweden, *European Journal of Social Psychology*, 38 (5)
- Long, K., M. & Spears, R. (1998). Opposing effects of personal and collective self-esteem on interpersonal and intergroup comparisons, *European Journal of Social Psychology*, 28, 913-930.
- Luhtanen, R. & Crocker, J. (1992). A Collective self-esteem scale: Self-evaluation of one's social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18, 302-318.
- Maruyama, G. M., Knechel, S., & Petersen, R. (1992). The impacts of role reversal and minority empowerment strategies on decision making in numerically unbalanced cooperative groups. R. Hertz-Lazarowitz & N. Miller (Eds.), *Interaction in Cooperative Groups*, Cambridge: Cambridge University Press, 228-249.
- Matur, B. (2011). *Dağın Ardına Bakmak*, Timaş. Yayınları.

- McFarland, D. & Brown, D. (1973). Social distance as a metric: A systematic introduction to smallest space analysis, Edward O. Lauman (Eds.), *Bonds of Pluralism*, New York, NY: John Wiley & Sons, 213-253.
- McFarlin, D. B. & Blascovich, J. (1981). Effects of self-esteem and performance feedback on future affective preferences and cognitive expectations, *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(3), 521.
- McCauley, C., Plummer, M., Moskaleiko, S. & Mordkoff, J.T. (2001) The exposure index: A measure of intergroup contact, peace and conflict, *Journal of Peace Psychology*, 7(4), 321-336.
- Michener, H.A., Delamater, J.D., Schwartz, S.H., & Merton, R.K. (1990). *Social psychology*, Harcourt Brace, San Diego.
- Miller, N. E. & Bugelski, R. (1948). Minor studies of aggression: II. The influence of frustrations imposed by the in-group on attitudes expressed toward out-groups. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 25(2), 437-442.
- Miller, N. & Harrington, H. J. (1992). Social categorization and intergroup acceptance: Principles for the design and development of cooperative learning teams. R. Hertz-Lazarowitz & N. Miller (Eds), *Interaction in cooperative groups. The theoretical anatomy of group learning*, Cambridge, UK: University Press, 203-227.
- Mummendey, A. & Schreiber, H. (1984). Social comparison, similarity and ingroup favouritism: A replication. *European journal of Social Psychology*, 14, 231-233.
- Mummendey, A., Klink, A. & Brown R. (2001). Nationalism and patriotism:

- National identification and out-group rejection, *British Journal of Social Psychology*, 40 (2), 159-172.
- Osbeck, L. M., Moghaddam, F. M., & Perreault, S. (1997). Similarity and attraction among majority and minority groups in a multicultural context. *International Journal of Intercultural Relations*, 21(1), 113-123
- Paolini, S., Hewstone, M., Cairns, E. & Voci, A. (2004). Effects of direct and indirect cross-group friendship on judgments of Catholics and Protestants in North Ireland: The mediating role of an anxiety-reduction mechanism. *Personality and Social Psychology*, 30 (6), 770-786.
- Park, R. E. (1925). The concept of social distance as applied to the study of racial attitudes and racial relations. *Journal of Applied Sociology*, 8, 339-344.
- Parker, J. H. (1968). The interaction of Negroes and Whites in an integrated church setting. *Social Forces*, 46(3), 359-366.
- Patchen, M. (1982). *Black-white contact in schools: Its social and academic effects*. West Lafayette, I. Purdue University Press, 387.
- Perreault, S. & Bourhis, R.,Y. (1999). Ethnocentrism, social identification and discrimination, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25 (1), 92-103.
- Pettigrew, T. F. (1959). Regional differences in anti-Negro prejudice. *Journal of Abnormal Psychology*, 59(1):28-36.
- Pettigrew, T. F. (1997). Generalized intergroup contact effects on prejudice.

- Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 173-185.
- Pettigrew, T. F. (1998) Intergroup contact theory, *Annual Review Psychology*, 49, 65-85.
- Pettigrew, T.F. (2010). Commentary: South African contributions to the study of intergroup relations. *Journal of Social Issues*, 66 (2), 417-430.
- Pettigrew, T. F. & Tropp, L., R. (2000). Does intergroup contact reduce prejudice? Recent meta-analytic findings., *Reducing prejudice and discrimination. The Claremont symposium on applied social psychology*, S. Oskamp (Eds.) Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 93-114.
- Pettigrew T. F. & Tropp L., R. (2006a). A meta analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751-783.
- Pettigrew T. F. & Tropp, L., R. (2006b). How does contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *Paper presented at the biennial convention of the Society for the Psychological Study of Social Issues*, Long Beach, CA.
- Pettigrew, T. F. & Tropp L. R. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Metaanalytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology*, 38, 922-934.
- Pettigrew, T. F. & Tropp, L., R. (2011). When groups meet: The dynamics of intergroup contact. *Essays in Social Psychology*, Psychology Press.
- Pickett, C.L., Silver, M. D. & Brewer, M.B. (2002). The impact of assimilation and differentiation needs on perceived group importance and judgments of ingroup size. *Personality Social Psychology Bulletin*, 28 (4), 546-558.

- Plant, E., A., & Devine, P., G. (2003). The antecedents and implications of interracial anxiety. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(6), 790-801.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L., & Malle, B. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763.
- Rabbie, J. M. & Horwitz, M. (1969). Arousal of ingroup-outgroup bias by a chance win or loss. *Journal of Personality and Social Psychology*, 13(3), 269.
- Reicher, S. D. (1987). Crowd behaviour as social action. J. C. Turner, M. A. Hogg, P. J. Oakes, S. D. Reicher, & M. S. Wetherell (Eds), *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*, Oxford Blackwell. 171-202.
- Reicher, S. (2007). Rethinking the paradigm of prejudice. *South African Journal of Psychology*, 37, 820-834.
- Reynolds, K. J., Turner, J. & Haslam, S. A. (2000). When are we better than them and they worse than us? A closer look at social discrimination in positive and negative domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 64-80.
- Roccas, S. (2003). The effects of status on identification with multiple groups *European Journal of Social Psychology*, 33(3), 351-366.
- Rubin, M. & Hewstone, M. (1998). Social identity theory's self-esteem hypothesis: A review and some suggestions for clarification. *Personality and Social Psychology Review*, 2, 40-62
- Saguy, T. (2008). The irony of harmony: A group position perspective on intergroup contact, *ProQuest Dissertations & Theses Full Text*. University of Tel-Aviv.

- Shelton, J. N. (2003). Interpersonal concerns in Social encounters between majority and minority group members. *Group Processes and Intergroup Relations*, 6, 171-185.
- Sims, V.,M. & Patrick J.R. (1936). Attitude toward the Negro of Northern and Southern college students. *Journal of Social Psychology*, 7,192-204.
- Simon, B. & Klandermans, B. (2001). Politicized collective identity: A Social Psychological analysis. *American Psychologist*, 56, 319-331.
- Smith, C. B. (1994). Back and to the future: The intergroup contact hypothesis revisited. *Social Inquiry*, 64, 438-455.
- Smurda, J. D., Wittig, M., A. & Gokalp, G. (2006). Effects of threat to a valued social identity on implicit self-esteem and discriminaton. *Group Processes and Intergroup Relations*, 9, 181-197.
- Stangor, C., Sullivan, L., A. & Ford, T. E. (1991). Affective and cognitive determinants of prejudice. *Social cognition*, 9(4), 359-380.
- Stephan W.,G. (1987). The contact hypothesis in intergroup relations. *Review Personality and Social Psychology*, 9,13-40.
- Stephan,W. G.,& Stephan, C.W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*, 41, 157–175.
- Stephan, W. G.,& Stephan, C. W. (1996). Predicting prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 20(3), 409-426.
- Stephan, W. G.,& Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. S. Oskamp (Eds.), *Reducing prejudice and discrimination*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 23-46.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., & Bachman, G. (1999). Prejudice toward immigrants.

- Journal of Applied Social Psychology*, 29, 2221-2237.
- Stephan, W. G. & Rosenfield, D. (1979). Black self-rejection: Another look. *Journal of Educational Psychology*, 71, 708-716.
- Şerif, M. (1966). *Group conflict and cooperation*, London: Routledge & Kegan Paul.
- Şerif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R., & Sherif, C. W. (1961). *Intergroup conflict and cooperation: The Robbers Cave experiment* (Vol. 10). Norman, OK: University Book Exchange.
- Şerif, M., & Sherif, C. W. (1969). *Social psychology*. New York: Harper & Row.
- Tajfel, H. (1969). Cognitive aspects of prejudice, *Journal of Social Issues*, 25(4), 79-97.
- Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 223, 96-102.
- Tajfel, H. (1978). Social categorization, social identity and social comparison, *Differentiation between social groups: Studies in the social psychology of intergroup relations*. Academic Press. London.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge University Press, Archive, 127-142.
- Tajfel, H. (1982). Social identity and intergroup relations, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33, 1-39.
- Tajfel, H., Billig, M., Bundy, R., & Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 1, 149-178.

- Tajfel, H., & Billic, M. (1974). Familiarity and categorization in intergroup behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 10(2), 159-170.
- Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict, W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA: Brooks-Cole.
- Tajfel, H. & Turner, J., C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior, *Social Psychology of intergroup relations*. S. Worschel ve W. G. Austin (Eds.), Chicago: Nelson-Hall. 7-24.
- Tausch, N., Hewstone, M., Kenworthy, J., Cairns, E. & Christ, O. (2007). Cross-community contact, perceived status differences, and intergroup attitudes in northern Ireland: The mediating roles of individual-level versus group-level threats and the moderating role of social identification. *Political Psychology*, 28, (1).
- Taylor, S. E., Peplau, Sears, D.O. (2007). *Sosyal Psikoloji*, Çev. Dönmez, A., İmge, Ankara.
- Tice, D. M. (1991). Esteem protection or enhancement? Self-handicapping motives and attributions differ by trait self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(5), 711.
- Turner, J., C. (1975) Social comparison and social identity: some prospects for intergroup behavior. *European Journal of Social Psychology*, 5, 5-34.
- Tropp, L., R., & Pettigrew, T., F. (2005). Relationships between intergroup contact and prejudice among minority and majority status groups. *Psychological Science*, 16(12), 951-957.
- Turner, J., C. (1982), Towards a cognitive redefinition of the social group, H. Tajfel

- (Eds.) *Social Identity and Intergroup Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Turner, J.,C. (1999). Some current issues in research on social identity and self-categorization theories. N. Ellemers, R. Spears & B. Doosje (Eds.),*Social identity*, Oxford, England: Blackwell Publishers.
- Turner, J.,C.& Brown, R. (1978). Social status, cognitive alternatives and intergroup relations. H. Tajfel (Eds.) *Differentiation Between Groups: Studies in the Social Psychology of Intergroup Relations*. Academic Press. London.
- Turner, J., C., Hogg, M., A., Oakes, P. J., Reicher, S. D. V.& Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Oxford, England: Basil Blackwell.
- Turner, J.,C.& Oakes, P.,J. (1986). The significance of the social identity concept for social psychology with reference to individualism, interactionism and social influence. *British Journal of Social Psychology*, 25, 237-252.
- Turner, J., C., Oakes, P., J., Haslam, S., A., & McGarty, C. (1994). Self and collective: Cognition and social context. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 454-454.
- Turner, J., C & Reynolds, K., J (2001). The social identity perspective in intergroup relations: theories, themes, and controversies. R.Brown & Gaertner (Eds.) *Intergroup Process*, Blackwell Handbook of Social Psychology: Madlen, MA, Blackwell,133-152.
- Turner, R., N., Hewstone, M., Voci, A., Paolini, S. & Christ, O. (2008). Reducing

- prejudice via direct and extended cross-group friendship. W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European Review of Social Psychology*, 18, 212-255. Hove, UK: Psychology Press.
- Voci, A. & Hewstone, M. (2003). Intergroup contact and prejudice toward immigrants in Italy: The mediational role of anxiety and the moderational role of group salience. *Group Processes & Intergroup Relations*, 6, 37–52.
- Van Avermaet, E.& C., G.,McLintock(1988). Intergroup fairness and bias in children. *European Journal of Social Psychology*, 18, 407-427.
- Vonofakou, C., Hewstone, M.& Voci, A., (2007). Contact with out-group friends as a predictor of meta-attitudinal strength and accessibility of attitudes toward gay men. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(5), 804-820.
- Utsey, S.,O. & Constantine M.,G. (2006). A confirmatory test of the underlying factor structure of scores on the collective self -esteem scale in two independent samples of Black Americans. *Journal of Personality Assesment*. 86 (2),172-179.
- Yarrow, M., R., Campbell, J.D. & Yarrow, L., J. (1958). Acquisition of new norms: A Study of racial desegregation. *Journal of Social Issues*, 14, 8-28
- Wagner, U., Hewstone, M. & Machleit, U. (1989).Contact and prejudice between Germans and Turks: A correlational study, *Human Relations*, 42, (7), 561-574.
- Wagner, U., Van Dick, R., Pettigrew, T., F., & Christ, O. (2003). Ethnic prejudice in

- East and West Germany: The explanatory power of intergroup contact. *Group Processes and Intergroup Relations*, 6, 22-36.
- Wagner, U. & Ward, P. L. (1993). Variation of out group presence and evaluation of the in-group. *British Journal of Social Psychology*, 32, 241-251.
- Walker, I., & Crogan, M. (1998). Academic performance, prejudice, and jigsaw classroom: New pieces to the puzzle. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 8(6), 381-393.
- Walker, I. & Pettigrew, T., F. (1984). Relative deprivation theory: An overview and conceptual critique. *British Journal of Social Psychology*, 23, 301-310.
- Wilder, D., A. (1993). The role of anxiety in facilitating stereotypic judgments of outgroup behavior. D.M. Mackie & D.L. Hamilton (Eds.), *Affect, Cognition, and Stereotyping: Interactive Processes in Group Perception*, San Diego: Academic, 87-109.
- Wittenbaum, G., M., Hollingshead, A., B. & Botero, I., C. (2004). From cooperative to motivated information sharing in groups: Moving beyond the hidden profile paradigm, *Communication Monographs*, 71(3), 286-310
- Worchel, S. & Norvell, N. (1980). Effect of perceived environmental conditions during cooperation on intergroup attraction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(5), 764.
- Works, E. (1961). The prejudice- interaction hypothesis from the point of view of the Negro minority group. *American Journal of Sociology*, 67, 47-52.
- Wright, S., C. (2001). Strategic collective action: Social psychology and social change. *Blackwell handbook of social psychology: Intergroup*

processes, 409-430.

- Wright, S., C. (2010). Collective action and social change, J.F., Dovidio, M., Hewstone, P.Glick, & V. M. Esses (Eds.) *The Sage handbook of Prejudice, stereotyping and discrimination*, Sage Publications Inc., 577-596.
- Wright, S., C. & Lubensky, M. (2009). The struggle for social equality: Collective action versus prejudice reduction. S. Demoulin, J. P. Leyens, & J. F. Dovidio (Eds.), *Intergroup misunderstandings: Impact of divergent social realities*, Philadelphia: Psychology Press, 291-310.
- Wright, S., C., Taylor, D., M. & Moghaddam, F., M. (1990). Responding to membership in a disadvantaged group: From acceptance to collective protest. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 994-1003.
- Wright, S., C., Aron, A., McLaughlin-Volpe, T. & Ropp, S., A. (1997). The extended contact effect: Knowledge of cross-group friendship and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 73-90.

EKLER

Ek 1. Gruplararası Kaygı Ölçeği

Lütfen diğer kökenden olanlarla ilişkinizi düşünün. Bu ilişkiyi yaşarken (konuşurken, çalışırken) hissettiğiniz duyguları en iyi tanımlayana yakın rakamın üzerine (X) işareti koyunuz.

- 1- *sol taraftaki sığata yakın olmayı ifade eder.*
5- *sağ taraftaki sığata yakın olmayı ifade eder.*

Sol

Sağ

Uzak	1	2	3	4	5	Samimi
Eşit olmayan	1	2	3	4	5	Eşit
Değersiz	1	2	3	4	5	Değerli
Kuşkulu	1	2	3	4	5	Güvenilir
Kaygılı	1	2	3	4	5	Kaygısız
Tehdit altında	1	2	3	4	5	Güven verici
Gergin	1	2	3	4	5	Rahat

Ek 2. Grupla Özdeşleşme Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin her birini okuyun ve düşüncenize uyan ifadeye katılıp katılmadığınızı işaretleyin. Soruların yanlış ya da doğru yanıtları yoktur. Önemli olan, bilimsel bir çalışma için sizin kendi düşüncenizi içtenlikle belirtmenizdir.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Kendimi ait hissettiğim kökenimin başarıları, benim başarılarımdır					
Bazı kişiler, kökenimden olanları eleştirdiğinde, bu bana kişisel hakaret gibi gelir.					
Kendi kökenimden olan herkesle kuvvetli bağlarım olduğunu hissederim					
Kendi kökenimden birisine herhangi kötü bir şey olduğunda bana olmuş gibi hissederim					
Kendi kökenime ilişkin konuştuğumda genellikle “onlar”dan çok “biz”i kullanırım					
Kendi kökenimden birinin başarısını duyduğumda bundan gurur duyarım.					
Diğer kökenden olanların benim kökenimden olanlar hakkında ne düşündüğünü merak ederim					
Kökenimden olanların oluşturduğu grubun bir üyesi olmak, benim için önemlidir					
Kendi kökenime ilişkin övgü yapıldığında bana yapılmış gibi hissederim.					
Kendimi ait hissettiğim kökenim, kimliğimin önemli bir parçasıdır.					

Ek 3. Gruplararası Yanlılık Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin her birini okuyun ve düşüncenize uyan ifadeye katılıp katılmadığınızı işaretleyin. Soruların yanlış ya da doğru yanıtları yoktur. Önemli olan, bilimsel bir çalışma için sizin kendi düşüncenizi içtenlikle belirtmenizdir.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Diğer kökenden olanları değerli bulurum.					
Bence diğer kökenden olanlar oldukça zayıf karakterlidir.					
Diğer kökenden olanlarla işbirliği yapmayı kabul ederim.					
Diğer kökenden olanların otoritesini kabul ederim.					
Bana göre, diğer kökenden olanlar olumsuz duygu ve nefret içindeler.					
Kendi kökenimden bireyler bir başarısızlık yaşarsa bunun nedeni, diğer kökenden olanlardır.					
Diğer kökenden olanların haklar konusunda baskı yaptığını düşünüyorum.					

Ek 4. Sosyal Mesafe Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin her birini okuyun ve düşüncenize uyan ifadeye katılıp katılmadığınızı işaretleyin. Soruların yanlış ya da doğru yanıtları yoktur. Önemli olan, bilimsel bir çalışma için sizin kendi düşüncenizi içtenlikle belirtmenizdir.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Diğer kökenden olanlarla sosyal bir etkinliğe katılırım.					
Alışverişimi diğer kökenden olanların mağazalarından da yaparım.					
Diğer kökenden olanlarla kapı komşusu olmayı isterim.					
Diğer kökenden olanlarla aynı mahallede yaşamayı isterim.					
Eşimin/nişanlımın/sevgilimin / çocuğumun diğer kökenden biriyle arkadaşlığını kabul ederim					
Diğer kökenden kız (gelin) alırım					
Diğer kökenden erkek (damat) alırım.					
Diğer kökenden biriyle evlenirim.					

Ek 5. Temas Koşulları Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin her birini okuyun ve düşüncenize uyan ifadeye katılıp katılmadığınızı işaretleyin. Soruların yanlış ya da doğru yanıtları yoktur. Önemli olan, bilimsel bir çalışma için sizin kendi düşüncenizi içtenlikle belirtmenizdir.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Diğer kökenden olanlarla benim kökenimden olanlar eşit statüdedir.					
Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanların ortak amaçları vardır					
Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanlar, ortak amaçları için işbirliği yapar.					
Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşaması yönünde toplumun desteğini hissediyorum.					
Diğer kökenden olanlar ile benim kökenimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşaması yönünde devletin desteğini hissediyorum.					

Ek 6. Kolektif Benlik Değeri Ölçeği

Sosyal bir grubun üyesi olduğunuzu düşünün. Bu grup, sizin için önemi olan bir grup olsun. İfadeleri okuyun ve düşüncenize uyan ifadeye katılıp katılmadığınızı (X) ile işaretleyin.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Bir grubun üyesi olmak beni memnun eder.					
Kendimi ait hissettiğim grup, kim olduğumu yansıtır.					
Grubumun yararlı bir üyesiyim.					
Ait olduğum grubun dikkate değer olmadığını hissediyorum.					
Genelde, diğerleri üyesi olduğum gruba saygı gösterir.					
Ait olduğum grup, nasıl bir insan olduğumu görmemde önemli değildir.					
Grubumun, işe yaramaz bir üyesiyim.					
Ait olduğum grup hakkında olumlu şeyler hissediyorum.					
Genelde diğerleri, üyesi ait olduğum grubumun değersiz olduğunu düşünür.					
Bir grubun üyesi olmak nasıl görüldüğümün önemli bir parçasıdır.					
Ait olduğum grubun değerli bir üyesiyim.					
Bir gruba ait olmayı istemem.					
Genelde diğerleri, ait olduğum grubu beğenir.					
Grubun, kendimi nasıl hissettiğim üzerine etkisi azdır.					
Grubuma pek bir katkı olmadığını hissediyorum.					
Birçok kişi, grubumu diğer gruplardan daha yetersiz görür.					